

VAASAN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Viestintätieteiden laitos

Maria Eronen

Tragedia kuoleman talossa

Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien Jokelan koulusurmiin liittyvät
metaforat kolmiulotteisessa tarkastelussa

Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma

Vaasa 2008

SISÄLLYS

KUVIOT	4
TAULUKOT	4
TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoite	8
1.2 Aineisto	12
1.3 Menetelmä	13
2 SANOMALEHDET SENSAAATIOIDEN HAKIJOINA JA ASIALLISTINA INFORMOIJINA	19
2.1 Päivälehdet ja iltapäivälehdet osana suomalaista journalismia	19
2.2 Sensaatihakuisuus väkivaltajournalismissa	22
2.2.1 Väkivaltaotsikot lukijoiden houkuttelijoina	23
2.2.2 Sensaatihakuisuus koulusurmien raportoinnissa	24
2.2.3 Jokela, mediat ja sensaatihakuisuus	27
2.2.3.1 Journalistien toiminta kritiikin kohteena	28
2.2.3.2 Jokela-uutisointi päivälehdissä ja iltapäivälehdissä	29
2.3 Trauma ja traumaattinen tapahtuma osana journalismia	31
2.3.1 Median rooli traumaattisten asioiden käsittelijänä	31
2.3.2 Jokelan koulusurmat traumaattisena tapahtumana	34
3 KIELEN, AJATTELUN JA KULTTUURIN METAFORAT	35
3.1 Metaforat eri teorioissa	35
3.1.1 Metaforat osana ei-kirjaimellista kieltä	36
3.1.2 Metaforat ihmisen ajattelun välineinä	38
3.1.3 Metaforat sosiokulttuurisessa kontekstissa	41
3.2 Metaforien funktiot	43

3.2.1 Yleistä kielenkäytön funktioista	44
3.2.2 Metaforien funktiot journalismissa	46
3.2.2.1 Tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktio	47
3.2.2.2 Asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottava funktio	48
3.2.2.3 Faattinen funktio	49
3.2.2.4 Poeettinen funktio	50
3.3 Metaforien kolmiulotteinen tarkastelutapa	51
3.3.1 Metaforatyypit	51
3.3.1.1 Rakenteelliset metaforat	52
3.3.1.2 Vakiintuneet kulttuurimetaforat	53
3.3.1.3 Kulttuuriset diskurssimetaforat	54
3.3.2 Ajalliset kehykset osana metaforatutkimusta	56
3.3.3 Metaforien kolmiulotteinen malli	59
4 JOKELAN KOULUSURMIIN LIITTYVÄT METAFORAT	61
4.1 Juttutyypit osana metaforatutkimusta	61
4.2 Rakenteelliset metaforat – teurastuksesta painajaiseen	72
4.2.1 Koulusurmaaja ei tunne sääliä	72
4.2.1.1 ”Jokelan koulusurmat ovat sotaa”	73
4.2.1.2 ”Jokelan koulusurmat ovat teloitusta”	77
4.2.1.3 ”Jokelan koulusurmat ovat teurastusta”	78
4.2.1.4 ”Jokelan koulusurmat ovat metsästystä”	78
4.2.2 Koulusurmien suunnittelu ja koulusurmaaminen työntekona	79
4.2.2.1 ”Jokelan koulusurmien suunnittelu on työtä”	79
4.2.2.2 ”Jokelan koulusurmat ovat työtä”	81
4.2.3 Pois karusta todellisuudesta	83
4.2.3.1 ”Jokelan koulusurmat ovat unta”	83
4.2.3.2 ”Jokelan koulusurmat ovat teatterinäytelmää”	85
4.2.3.3 ”Jokelan koulusurmat ovat tahaton onnettomuus”	89
4.2.4 Yhteenvedo rakenteellisista metaforista	89
4.3 Vakiintuneet kulttuurimetaforat – kulttuuristen arvojen ja perinteiden ilmentäjät	93

4.3.1 Verilöyly kuoleman talossa	93
4.3.1.1 ”Jokelan koulusurmat ovat verilöylyä”	93
4.3.1.2 ”Jokelan koulu on kuoleman talo”	95
4.3.2 Synkkää, pimeää ja mustaa	96
4.3.2.1 ”Paha on synkkää/ pimeää”	96
4.3.2.2 ”Paha ja surullinen on mustaa/ synkkää”	98
4.3.3 Yhteenveto vakiintuneista kulttuurimetaforista	99
4.4 Kulttuuriset diskurssimetaforat – tunteiden järkyttävyyden diskursseista kohti positiivisuutta	102
4.4.1 Kun tunteet ottavat vallan	103
4.4.1.1 ”Järkyttyminen on haavoittumista”	103
4.4.1.2 ”Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet ovat painavia”	105
4.4.1.3 ”Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet pystyvät tekemään mitä vain”	106
4.4.2 ”Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet ovat loukkaantumista/ sairastumista, joka on parannettavissa”	108
4.4.3 ”Suru on voimavara”	110
4.4.4 Yhteenveto kulttuurisista diskurssimetaforista	111
4.5 Kokoava katsaus Jokela-metaforisointiin	115
5 PÄÄTÄNTÖ	121
LÄHTEET	128
TUTKIMUSAINEISTO	135
LIITTEET	
Liite 1. Koulukiusattu nuorukainen rakensi oman elämäkatsomuksensa (HS T1)	143
Liite 2. Surun murtama Jokela hiljentyi muistamaan koulusurman uhreja (HS U20)	144
Liite 3. Ysiluokkalaiset näkivät rehtorinsa teloituksen (HS U1, A4)	145

Liite 4. JÄRJETÖN TRAGEDIA (IS E1)	146
Liite 5. SURU MYKISTI SUOMEN (IS H16)	147
Liite 6. KUOLEMAN TALOSSA (IS R2)	148

KUVIOT

Kuvio 1. Metafora-analyysi: kielestä ajatteluun	18
Kuvio 2. Kehysten kaksiulotteinen malli (vrt. Hsiang & McCombs 2004: 25)	58
Kuvio 3. Metaforat kolmiulotteisessa tarkastelussa	59

TAULUKOT

Taulukko 1. Uutisten ajalliset kehykset	64
Taulukko 2. Haastatteluiden ajalliset kehykset	65
Taulukko 3. Asiantuntijahaastatteluiden ajalliset kehykset	66
Taulukko 4. Tutkimusaineiston jutut 8.11.–12.11.2007	68
Taulukko 5. Metaforisten ilmausten ajallinen ulottuvuus tutkimusaineistossa	70
Taulukko 6. Rakenteelliset metaforat Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa	90
Taulukko 7. Vakiintuneet kulttuurimetaforat Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa	100
Taulukko 8. Kulttuuriset diskurssimetaforat Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa	112
Taulukko 9. Metaforat ja niiden funktiot koulusurmien kuvaamisessa	117
Taulukko 10. Metaforat ja niiden funktiot tunteiden kuvaamisessa	119

VAASAN YLIOPISTO**Humanistinen tiedekunta**

Laitos:	Viestintätieteiden laitos
Tekijä:	Maria Eronen
Pro gradu -tutkielma:	Tragedia kuoleman talossa Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien Jokelan koulusurmiin liittyvät metaforat kolmiulotteisessa tarkastelussa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Viestintätieteet
Valmistumisvuosi:	2008
Työn ohjaaja:	Merja Koskela

TIIVISTELMÄ:

Jokelassa 7.11.2007 tapahtunut kouluammuskelu vaati yhdeksän ihmisen hengen. Tällaisten väkivallantekojen voi nähdä olevan kulttuurisesti käsittämättömiä. Kun mediassa kerrotaan järkyttävistä tapahtumista, voi huomion kiinnittää kolmeen erilaiseen asiaan: sensaatiohakuisuuteen, tapahtuman traumaattisuuden ilmenemiseen ja traumasta selviämisen työstämiseen.

Etenkin metaforisen kielenkäytön mediassa on pohjaututtava jollakin tavalla yleisön ymmärryksen yhteiseen perustaan, joka tässä tutkimuksessa käsitetään suomalaisiksi kulttuuriksi. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisin metaforin Jokelan koulusurmista ja niiden tapahtumapaikasta, koulusurmaajasta ja hänen toiminnastaan koulusurmien suunnittelemiseksi sekä koulusurmien jälkeisistä tunteista kerrotaan *Helsingin Sanomissa* ja *Ilta-Sanomissa* ja mitä funktioita näillä metaforilla on. Tutkimuksen taustalla on näkemys kielen ja ajattelun metaforisesta luonteesta. Tutkimusaineistona ovat aikavälin 8.11.–12.11.2007 lehdistä uutistoimituksen kirjoitukset, joita on yhteensä 118. Menetelmänä käytetään metafora-analyysiä etsien metaforisten ilmausten taustalla vaikuttavia alempia ja ylempiä käsitteellisiä (Hellstenin narratiivisia) tasoja, jotka ovat metaforisoinnin mahdollistavia ajattelutapoja. Metaforia analysoidaan ajallisella, kulttuurisella ja toiminnallisella ulottuvuudella, mikä tekee tarkastelutavasta kolmiulotteista.

Analysoitavia metaforisia ilmauksia on 141, joista 71 on Helsingin Sanomien ja 70 Ilta-Sanomien. Lehtien välillä ei ole merkittäviä eroja koulusurmien metaforisoinnissa. Molemmissa lehdissä käytetään suhteellisen paljon koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia metaforia, joilla kuvataan esimerkiksi tappamisen säälimättömyyttä. Myös tunteiden järkyttävyyden korostaminen metaforin on keskeistä. Puolestaan koulusurmien järkyttävyyttä lieventävä funktio, joka on esimerkiksi ilmauksilla *tragedia* ja *painajainen*, liittyy karun todellisuuden kieltämiseen. Tunteita kuvaavista metaforista neutraaleilla ja lieventävillä kerrotaan traumaattisesta tapahtumasta selviämisestä. Tämä tutkimus tuo esiin sen, että ylemmät käsitteelliset tasot ovat hyödyllisiä työvälineitä metaforien tulokinnassa ja niiden avulla voidaan havaita laajoja yhteyksiä erilaisten metaforien välillä.

AVAINSANAT: Jokelan koulusurmat, kulttuuri, metafora, sanomalehdet

1 JOHDANTO

Keskiviikon 7.11.2007 tapahtumat järkyttivät koko Suomea. Tuusulassa sijaitsevan Jokelan koulukeskuksessa ammuskellut abiturientti Pekka-Eric Auvinen surmasi kahdeksan ihmistä ja lopulta myös itsensä. Liput laskettiin puolitankoon ja kynttilöitä sytytettiin kaikkialla, sillä järkytys ja suru koskettivat koko Suomen kansaa. Tapaus nousi medioiden ykkösaiheeksi niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Suomalaisissa medioissa Jokelan koulusurmia käsiteltiin monelta eri kannalta: tapahtumien kulku käytiin läpi yksityiskohtaisesti, mutta myös koulusurmien taustoista sekä niiden jälkeisistä tunteista ja tilanteista kerrottiin paljon.

Traumaattisuus yhdeksän ihmisen kuolemista kouluammuskelujen seurauksena on Suomelle ennen kokematon, sillä vastaavaa ei ole koskaan aiemmin tapahtunut maassamme. Vaikka Myyrmannin räjähdys vuonna 2002 oli myös järkyttävä, on kouluammuskeluissa kuitenkin jotain poikkeuksellisen kauheaa, sillä koulua on totuttu pitämään erityisen turvallisenä paikkana. Jokelan koulusurmista kyse ei ollut mistään tavanomaisesta, vaan jostain kulttuurisesti täysin käsittämättömästä (ks. Nikunen 2005).

Myös suomalaiset mediat joutuivat siis kohtaamaan uuden haasteen. Niiden tehtävänä oli kertoa järkyttävästä tapahtumasta, jollaisia oli aiemmin tapahtunut näin suuressa mitakaavassa vain jossakin kaukana, ei täällä. Sitä, miksi aihe nousi medioissa niin keskeiseksi, voidaan lähestyä kahdesta vastakkaisesta näkökulmasta. Yhdestä näkökulmasta katsottuna mediat tekivät eräänlaista surutyötä yrittäessään tulkita tapahtunutta sekä käsitellä siihen liittyviä tunteita kansan puolesta (ks. Raittila, Johansson, Juntunen, Kangasluoma, Koljonen, Kumpu, Pernu & Väliverronen 2008: 194, 150). Puolestaan toisesta näkökulmasta katsottuna mediat yrittivät ottaa tapahtuneesta kaiken hyödyn irti lisäämällä aiheen sensaatiohakuisuutta ja tuottamalla surupornoa (ks. emt. 194).

Yksittäisen toimittajan rooli ei kuitenkaan ollut helppo. Kohtaamastaan kritiikistä huolimatta toimittajat saattoivat kokea aiheesta raportoimisen jopa kiusalliseksi, koska heidän tehtävänä oli jäsentää koko suomalaista yhteiskuntaa koskettava traumaattinen tapahtuma sellaiseksi, että tärkein informaatio aiheesta olisi mahdollista vastaanottaa.

Vieläkin haasteellisemmaksi toimittajien roolin teki se, että mediat käyvät keskinäistä kilpailua yleisöistä. Toimittajien käyttämät kielelliset valinnat olivat yksi tapa, jonka avulla tapahtumaa jäsennettiin eri viestintävälineissä. Mielenkiintoista kielessä on se, että sillä *yritetään* hahmottaa todellisuutta – kieli ei ole sama asia kuin todellisuus. Asioille ja ilmiöille annetut kielelliset merkitykset eivät ole suhteessa maailmaan, vaan maailmaa koskeviin käsityksiin (Leino 1999: 50). Ne tavat, joilla Jokelan koulusurmista kerrottiin tiedotusvälineissä, olivat yrityksiä hahmottaa todellisuutta.

1.1 Tavoite

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, **millaisin metaforin** Jokelan koulusurmista ja niiden tapahtumapaikasta, koulusurmaajasta ja hänen toiminnastaan koulusurmien suunnittelemiseksi sekä koulusurmien jälkeisistä tunteista kerrotaan *Helsingin Sanomissa* ja *Ilta-Sanomissa* ja **mitä funktioita** näillä metaforilla on. Tutkimuksen lähtökohtana on näkemys kielen ja ajattelun metaforisesta luonteesta (ks. Lakoff & Johnson 1980). Funktioita tarkastellessani kiinnitän huomiota etenkin siihen, lieventävätkö tai tehostavatko metaforat koulusurmien järkyttävyyttä, sekä siihen, lieventävätkö tai korostavatko metaforat koulusurmista seuranneiden tunteiden järkyttävyyttä. Tutkimuksessani vertaan Helsingin Sanomia ja Ilta-Sanomia metaforien osalta. Vertailun taustalla on ajatus, että tutkimusaineistoni lehdet ovat lehtityyppeinä erilaisia, sillä Ilta-Sanomien on iltapäivälehtenä houkuteltava lukijoita eri tavalla kuin Helsingin Sanomien päivälehtenä (ks. luku 2.1).

Klassinen selitys metaforalle pohjautuu kielitieteelliseen ongelmanasetteluun: metaforassa kyse on semanttisesta ongelmasta, jossa jonkin sanan merkityksen ymmärtämiseksi vaaditaan ei-kirjaimellista tulkintaa (Katz 1998: 25). Kognitiivisen metaforanäkemys mukaan metaforat voidaan määritellä käsitteiden lähde- ja kohdealueiden välillä tapahtuviksi siirtymiksi, joissa yhteys lähdealueen ja kohdealueen välillä on mentaalinen, ajatuksen tasolla havaittu. Metaforien lähdealue (*source domain*) on se alue, jolta sijoitetaan käsitteitä kohdealueelle (*target domain*). (Ks. Lakoff 1993: 206–207.) George Lakoffin ja Mark Johnsonin (1980: 5) metaforamääritelmän mukaan metaforissa

oleellista on se, että jokin asia tai ilmiö ymmärretään ja koetaan jonkin toisen asian tai ilmiön termein: esimerkiksi väittelystä puhutaan sotana käyttäen sotatermistöä. Tällöin väittely on kohdealue ja sota lähdealue (ks. emt.). Tutkimuksessani määrittelen metaforan sekä kielen että ajattelun tasolla ilmeneväksi käsitteellistykseksi, jossa johonkin kielenulkoisen todellisuuden tarkoitteeseen (konkreettiseen tai abstraktiin) liitetään sel-laisia käsitteitä, jotka eivät kirjaimellisesti tähän tarkoitteeseen liity (ks. Lakoff & Johnson 1980; Katz 1998: 25). Tämän määritelmän mukaan metaforisia voivat olla sel-laisetkin ilmaukset, joiden lähdealue ei ole konkreettinen eikä selkeästi määriteltävissä.

Ymmärrän metaforien käytön sekä yksilön kognitiiviseksi piirteeksi että sosiaalisesti il-miöksi, sillä kielenkäyttö on yhtä aikaa sekä yksilöllistä että sosiaalista (ks. Leech 1983: 46). Todellisuuden merkityksellistämistapojen sosiaalisuus (ks. Berger & Luckmann 1966/ 1994)¹ ja yksilöllisyys ovat erottamattomat ja ne yhdessä tekevät kielenkäytöstä ymmärrettävää ja merkityksellistä. Sanomalehtien toimittajat käyttävät konventionaalis-tuneita eli vakiintuneita ilmaisutapoja hakeakseen samanmielisyyttä lukijoiden kanssa (ks. Kalliokoski 1996: 75), mutta toisaalta lehdistössä voi syntyä myös uusia kielellisiä ilmauksia, jotka voivat muuttaa ihmisten aiempia käsityksiä (ks. Gamson & Modigliani 1989: 2) ja vakiintua osaksi yhteistä kieltämme. Voi kuitenkin ajatella, että ollakseen ymmärrettäviä on mediassa syntyneiden uusienkin merkityksellistämistapojen pohjau-duttava enemmän tai vähemmän johonkin sen yleisön ennalta tuntemaan (ks. sivu 46). Tällaisia yhteisössä jaettuja asioita ovat fyysiset kokemukset ja kulttuuri, jotka varsinkin metaforissa liittyvät usein erottamattomasti toisiinsa (ks. Lakoff & Johnson 1980: 14–19). Koska media on vuorovaikutuksessa ihmisten käsitysten kanssa (ks. Gamson & Modigliani 1989: 2), on median rooli asioiden merkityksellistäjänä niin keskeinen.

Keskeistä tutkimuksessani on suomalaisten sanomalehtien tapa käsitellä Jokelan koulu-surmia suomalaisen kulttuurin näkökulmasta. Kulttuurilla tarkoitan samaan yhteisöön kuuluville yhteisiä ja sosiaalisesti välittyviä tapoja ajatella ja elää (ks. Shore 1996). Jo-kelan koulusurmiin liittyviä metaforia kannattaa tutkia, koska metaforissa korostuu kie-

¹ Todellisuuden sosiaaliset merkityksellistämistavat ovat Bergerille ja Luckmannille (1966/ 1994) yhtä kuin todellisuus, eivätkä he ole kiinnostuneita siitä filosofisesta kysymyksestä, onko ihmisestä riippuma-tonta todellisuutta olemassa. Tutkimuksessani todellisuudesta puhuessani tarkoitan todellisuuden merki-tyksellistämistavoista riippumatonta maailmaa, kielenulkoista todellisuutta (ks. Leino 1999: 50).

lollisen merkityksen suhde ihmisen *käsityksiin* jostakin asiasta (vrt. Leino 1999: 50). Koska metaforat vaativat ei-kirjaimellista tulkintaa (ks. Katz 1998: 25), on selvää, että ne eivät kerro, millainen maailma on, vaan millaiseksi maailma ymmärretään (ks. Leino 1999: 50). Täten uskon Jokelan koulusurmiin liittyvien metaforien paljastavan, millaiseksi koko Suomea järkyttänyt tapaus ymmärretään kahdessa valtakunnallisesti merkittävässä sanomalehdessä, Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa.

Sekä journalismissa käytettyjä metaforia että väkivaltautisointia on tutkittu aiemmin paljon erikseen (ks. luvut 2.2, 3.2.2), mutta en ole kuitenkaan löytänyt yhtään journalismin kielenkäyttöön kohdistuvaa tutkimusta, joka kattavasti yhdistäisi metaforien ja väkivaltautisoinnin tutkimisen. Lähellä omaa tutkimustani on Aitchisonin (2003) tutkimus, jossa hän on ottanut lyhyesti huomioon myös metaforat syyskuun 11. päivän terrori-iskuille annettuja nimityksiä selvittäessään. Aitchisonin (emt. 197, 200–201) mukaan metaforien käyttö oli harvinaista, sillä valmiiksi shokeeraavista aiheista puhumista ei hänen mukaansa tarvitse tehostaa. Hän ei ole kuitenkaan erikseen kiinnittänyt huomiota väkivaltaisen tapahtuman järkyttävyyttä lieventäviin metaforiin, vaan sivuuttanut esimerkiksi järkyttävyyttä lieventävän metaforan *painajainen* kuolleen metaforana (ks. emt. 197).

Metaforia tarkastellessani erotan toisistaan itse koulusurmat ja niistä seuranneet tunteet. **Koulusurmien järkyttävyyttä tehostavat metaforat** määrittelen sellaisiksi, joiden avulla koulusurmien merkitystä väkivaltaisena ja brutaalina tapahtumana vahvistetaan. Puolestaan **tunteiden järkyttävyyttä korostavat metaforat** vahvistavat surun ja järkytyksen merkityksiä hallitsevina ja negatiivisina tunteina. Sekä koulusurmien että niistä seuranneiden tunteiden järkyttävyyden vahvistamisen ymmärrän sensaatiohakuisuudeksi. Lehtityyppien eri funktiot voisivat olla yhtenä selityksenä sensaatiohakuisuudelle, sillä Ilta-Sanomien on iltapäivälehtenä houkuteltava lukijoita eri tavalla kuin Helsingin Sanomien päivälehtenä (ks. luku 2.1). Ilta-Sanomista voi siten olettaa löytyvän jonkin verran enemmän koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia ja tunteiden järkyttävyyttä korostavia metaforia kuin Helsingin Sanomista. Koulusurmien järkyttävyyttä voitaisiin tehostaa esimerkiksi metaforalla *Jokelan joukkoteurastus*, jolloin teurastaminen koulusurmiin liittyvän metaforan lähdealueena olisi koulusurmia brutaa-

limpi. Kun metaforien kohdealueena ovat koulusurmat, on vaikea löytää järkyttävämpää lähdealuetta, josta peräisin olevat käsitteet tehostaisivat aiheen shokeeraavuutta. Puolestaan tunteet metaforien kohdealueena mahdollistavat koulusurmia paremmin järkyttävyyden lisäämisen. Esimerkiksi ilmaus *surulta ei voi paeta* korostaisi surun ylivoimaisuutta ja järkyttävyyttä.

Oletustani, että koulusurmien järkyttävyyttä ei niinkään tehosteta metaforin, tukee ajatus, että valmiiksi shokeeraavien aiheiden dramaattisuutta on vaikea enää lisätä kielellisiä tehokeinoja käyttäen (ks. Aitchison 2003: 200–201). Oletukselleni antaa tukea myös havainto siitä, että traumaattisesta kokemuksesta tulee esiin esimerkiksi sellaisia metaforia, joilla peitetään näkyvistä itse traumaattinen tapahtuma (ks. Di Prete 2006: 6). Traumaattinen tapahtuma on ihmistä uhkaava tapahtuma, joka hallitsee kykyä reagoida fyysisesti ja psyykkisesti. Trauma on puolestaan seuraus traumaattisesta tapahtumasta ja merkityksestä, joka sille annetaan. (Ross 2003: 22.)

Jokelan koulusurmat olivat traumaattinen tapahtuma koko Suomelle, mikä on perusteenä oletukselleni siitä, että koulusurmiin liitetään eri lehtityypeissä ja juttutyypeissä järkyttävyyttä lieventäviä metaforia, jotka helpottavat asian käsittelyä ja ymmärtämistä. **Koulusurmien järkyttävyyttä lieventävät metaforat** ovat tutkimuksessani sellaisia, joilla koulusurmien merkitystä väkivaltaisena ja brutaalina tapahtumana vähennetään. **Tunteiden järkyttävyyttä lieventävillä metaforilla** puolestaan tuodaan esiin, etteivät surun ja järkytyksen tunteet olekaan niin pahoja ja järkyttäviä kuin miltä ne vaikuttavat. Esimerkiksi ilmauksella *suru parantaa* olisi surun järkyttävyyttä lieventävä funktio. Sekä tunteita että koulusurmia kuvaavien metaforien joukossa voi olla myös **neutraaleja metaforia**, joilla ei ole koulusurmien eikä tunteiden järkyttävyyden vahvistamiseen eikä lieventämiseen liittyvää funktiota, joten myös tällaiset metaforat täytyy ottaa huomioon. Neutraalius ei ole kuitenkaan metaforien ominaisuus sinällään, vaan kertoo tutkimuksessani vain siitä, että tällaisilta metaforilta puuttuu järkyttävyyden tehostamiseen, korostamiseen ja lieventämiseen liittyvä funktio.

Tutkimuksessani en kuitenkaan hae vastausta siihen, onko Jokelan koulusurmien shokeeraavuutta yleisellä tasolla lisätty tutkimusaineistoni lehdissä, sillä vaikka suuri osa

metaforista olisikin olettamukseni mukaisesti aiheen järkyttävyyttä lieventäviä, on sensaatiohakuisuutta voitu lisätä muilla tekijöillä. Esimerkiksi *Jokelan koulusurmat mediassa* -tutkimuksen perusteella sekä Helsingin Sanomien että Ilta-Sanomien Jokela-utisointiin liittyy sensaatiohakuisuutta (ks. Raittila ym. 2008; luku 2.2.3).

1.2 Aineisto

Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat olen valinnut tutkimusaineistokseni, koska ne ovat 4.3.2008 julkaistujen Kansallisen Mediatutkimuksen (2008) tutkimustulosten mukaan kaksi Suomen luetuinta sanomalehteä. Tutkimus kertoo vuoden 2007 tilanteesta: Helsingin Sanomilla oli vuonna 2007 noin 995 000 lukijaa ja Ilta-Sanomilla noin 767 000 lukijaa (Kansallinen Mediatutkimus 2008). Nämä lehdet ovat erilaisia lehtityypeiltään: Helsingin Sanomat on päivälehti ja Ilta-Sanomat on iltapäivälehti (ks. SanomaWSOY 2007; ks. luku 2.1). Iltapäivälehtien yhtenä keskeisenä funktiona voidaan pitää viihdyttämistä (ks. esim. Kalliokoski 1996: 64, 75). Puolestaan päivälehtiä on totuttu pitämään informatiivisimpina: niistä luetaan aamulla päivän tärkeimmät uutiset. Molemmat lehdet kuuluvat samaan SanomaWSOY-konserniin (ks. SanomaWSOY 2007). Iltapäivälehtien ja päivälehtien eroavaisuuksia käsittelem enemmän luvussa 2.1.

Tutkimusaineistoni koostuu aikavälillä 8.11.–12.11.2007 ilmestyneistä painetuista Helsingin Sanomista ja Ilta-Sanomista. Helsingin Sanomia ilmestyi tällä aikavälillä viisi ja Ilta-Sanomia neljä, koska yksi Ilta-Sanomista on viikonloppupainos (10.–11.11.). Tutkimusaineistoni olen rajannut näihin viiteen päivään, koska Jokela-aiheinen kirjoittelu väheni 12.11.2007 alkaen. Tarkemmin sanottuna tutkimusaineistonani ovat aikaväliltä 8.11.–12.11.2007 Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien Jokelan koulusurmiin liittyvät uutistoimituksen kirjoitukset, jotka olen jaotellut uutisiin, taustajuttuihin, haastatteluihin, asiantuntijahaastatteluihin, reportaaseihin ja muihin juttuihin, joihin kuuluvat erilaiset kuviot ja tapahtumien kulkua luetteloivat jutut. Käytän kaikista edellä mainituista uutistoimituksen kirjoituksista yhteisnimitystä *juttu*. Yhteensä juttuja aineistossani on 118, joista osa on vain muutaman virkkeen pituisia, osa aukeaman laajuisia. Olen ottanut huomioon kaikki juttuihin sisältyvät tekstit, mukaan lukien otsikot ja kuvatekstit.

Varsinaisten juttujen lisäksi olen huomionnut myös Ilta-Sanomien etusivut. Sanomalehtien juttutyypit ovat keskeinen osa tutkimustani, koska oletan, että eri juttutyypeistä löytyy erilaisia metaforia (ks. luku 1.3). Juttutyypit määrittelen tarkemmin luvussa 4.1, ja tuon samalla esiin, missä suhteessa eri juttutyyppejä aineistossani esiintyy. Juttutyypien luokittelu ja erilaisten juttutyypien lukumäärät ovat ikään kuin sivutuloksia tutkimuksessani.

Tutkimusaineistossani ovat mukana jutut, jotka ovat lehden uutistoimituksen tekemiä ja siten osa uutisjournalismia (ks. Hultén 1996: 14). Uutisjournalismia ovat esimerkiksi uutisartikkelit, uutisreferaatit, haastattelut, reportaasit sekä selittävät ja argumentoivat taustajutut (emt.). En ole ottanut tarkasteltavakseni Jokelan koulusurmia käsitteleviä yleisönosaston kirjoituksia, kolumneja enkä pääkirjoituksia, koska ne luokitellaan mielipidejournalismiksi (ks. emt.). Mielipidejournalismin huomioiminen vaatisi mielestäni toisen tutkimuksen.

Kaikissa tutkimusaineistoni jutuissa käsitellään Jokelan koulusurmia tai Pekka-Eric Auvisen elämää, eikä niitä olisi kirjoitettu ilman Jokelan tapausta. Tutkimusaineistostani olen jättänyt ulkopuolelle sellaiset aselakia, internetiä ja kouluammuskelujen uhkaa sekä muissa maissa tapahtuneita kouluammuskeluja tai niiden tekijöitä koskevat jutut, joissa ei käsitellä Jokelan koulusurmia, vaikka aihe olisi jutun yhteydessä mainittukin. Myös kouluammuskelujen uhrien muistelua käsittelevät jutut olen jättänyt huomioimatta, mikäli niissä ei käsitellä koulusurmia. En ole myöskään ottanut tarkasteltavaksi sellaisia juttuja, joissa kerrotaan ulkomaisten lehtien tavoista uutisoida Jokelan kouluammuskeluista tai jotka perustuvat ulkomaisten asiantuntijoiden kommenteille, koska keskityn tarkastelemaan Jokelan koulusurmia suomalaisen kulttuurin näkökulmasta.

1.3 Menetelmä

Tutkimusmenetelmänäni on **metafora-analyysi**, joka rakentuu pääpiirteiltään kognitiivisen metaforateorian pohjalle (ks. Lakoff & Johnson 1980). Kognitiivinen metaforateoria on teoria, jossa metaforat ymmärretään oleelliseksi osaksi ihmisen ajattelua (ks.

emt.; luku 3.1.2). Metafora-analyysissäni keskeisiä ovat metaforisten ilmausten taustalla olevat käsitteelliset tasot. **Metaforisilla ilmauksilla** tarkoitan kielenkäytössä, tutkimusaineistossani siis kirjoitetussa tekstissä, havaittavia sanoja tai sanojen ryhmittymiä, joita ei voi tulkita kirjaimellisesti, vaan ne vaativat ei-kirjaimellista tulkintaa. **Käsitteelliset metaforat** ovat ajattelun, ja siten myös kielenkäytössä ilmenevien metaforisten ilmausten rakennusainetta, ja ne vaikuttavat metaforisten ilmausten taustalla, ajattelun tasolla (Lakoff & Johnson 1980). Käsitteelliset metaforat jaan alemman ja ylemmän tason käsitteellisiksi metaforiksi (ks. Hellsten 2002: 21–34). Metaforisten ilmausten ymmärtämisen rakentuvan käsitteellisistä metaforista; näin siis ajattelun voi nähdä heijastuvan kielen (ks. Lakoff & Johnson 1980).

Lakoffin ja Johnsonin (1980) teorian lisäksi hyödynnän etenkin Iina Hellstenin (2002) metaforateoretisointia tutkimuksessani, sillä hän on hahmotellut väitöstutkimuksessaan eri metaforateorioiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä sekä päättänyt luokittelemaan metaforat jatkumolle, jossa otetaan huomioon erityyppiset konventionaaliset ja uudet metaforat kolmella eri tasolla. Hellstenin (emt.) väitöstutkimuksen aiheena ovat bioteknologian ja biodiversiteetin metaforat median ja tieteen välisessä viestinnässä.

Laadin Hellstenin (2002) (ks. luku 3.1.3) sekä Zinkenin, Hellstenin ja Nerlichin (2008) metaforateoretisoinnin (ks. luku 3.3.1.3) ja Aitchisonin (2003) metaforanäkemyksen perusteella sekä Hsiangin ja McCombsin (2004) kehysanalyysin (ks. luku 3.3.2) pohjalta **metaforien kolmiulotteisen tarkastelutavan**. Siinä korostuvat metaforien kulttuurisidonnaisuus (kulttuurinen ulottuvuus), metaforien funktiot koulusurmien järkyttävyyden tehostamisessa ja lieventämisessä sekä tunteiden järkyttävyyden korostamisessa ja lieventämisessä (toiminnallinen ulottuvuus), metaforien jakautuminen ajallisiin luokkiin (ajallinen ulottuvuus) sekä metaforien käsitteellisten tasojen hierarkkisuus. Laati-massani tarkastelutavassa metaforien käsitteelliset tasot ovat mukana jokaisella ulottuvuudella. Kolmiulotteisen tarkastelutavan perusteella voidaan hahmottaa jonkin ilmiön metaforisointia mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (ks. luku 3.3.3).

Kun journalismia tutkitaan metaforateoreettisesta näkökulmasta, on otettava huomioon niin tekstissä esiintyvä metaforinen ilmaus käyttökonteksteineen kuin se metaforajärjes-

telmä, johon tuo ilmaus kuuluu (Hellsten 1998: 77). Metaforajärjestelmällä Hellsten (ks. emt.) tarkoittaa juuri metaforien käsitteellisiä tasoja. Keskittyminen pelkästään kielelliseen tasoon vääristäisi metaforien kolmiulotteista tarkastelutapaa ja antaisi suppeamman kuvan metaforisoinnista (ks. luku 3.3.3). Lisäksi Hellsten (ks. 1998: 77) tuo esiin, että oleellista journalismiin liittyvässä metaforatutkimuksessa on muun muassa se, mihin käytetyllä metaforalla pyritään. Tähän kysymykseen tekstintutkija pystyy vastaamaan ainoastaan sen perusteella, missä tehtävissä metaforat tekstissä toimivat. Kolmiulotteisessa tarkastelutavassa metaforien käyttökonteksti ja metaforajärjestelmä sekä metaforien funktiot tulevat huomioiduiksi.

Tutkimuksen olen toteuttanut siten, että olen ensin käynyt läpi Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien Jokelan koulusurmia käsittelevät jutut sekä Ilta-Sanomien etusivut ja etsinyt niissä esiintyvät Jokelan koulusurmiin liittyvät metaforiset ilmaukset. Tutkin ensinnäkin sellaisia metaforia, joilla kuvataan asioita, jotka edelsivät Jokelan koulusurmia. Tähän ryhmään kuuluvat metaforat, jotka kuvaavat koulusurmaajaa ennen koulusurmia sekä koulusurmaajan toimintaa kouluammuskelujen suunnittelemiseksi. Toiseksi tutkin metaforia, joilla kuvataan tilanteita, tapahtumia ja surmaajan toimintaa kouluammuskelujen aikana sekä nimetään kouluammuskelut ja kouluammuskelujen tapahtumapaikka joksikin. Tähän ryhmään kuuluvat sellaiset ilmaukset, jotka metaforisoivat itse kouluammuskeluja ja Jokelan koulua tai sen aluetta. Kolmannen ryhmän muodostavat metaforat, jotka kuvaavat koulusurmista seuranneita tunteita.

Tämä jaottelu on ollut ensimmäinen tapa etsiä ja luokitella aineistoni metaforia. Nimitän näitä metaforia **ennen-, aikana- ja jälkeens-metäforiksi**. On myös mahdollista, että metafora kuvaa yhtä aikaa sekä koulusurmia että niiden jälkeisiä tunteita; tällaiset metaforat olen luokitellut **aikana-jälkeens-metäforiksi**. Metaforien ajalliset ryhmät tuovat selkeyttä tutkimukselleni ja paljastavat osaltaan, miten olen aineistoni metaforat rajannut eli minkälaisia metaforia ylipäättään pidän Jokelan koulusurmiin liittyvinä. Metaforien jaottelu ajallisiin ryhmiin on suhteessa juttutyyppeiden luokitteluun ja se tekee oikeutetuksi erilaisten juttutyyppeiden ottamisen mukaan tutkimukseeni. Esimerkiksi taustajutut ovat mukana tutkimusaineistossani, koska niissä aiheena on Auvisen toiminta ennen kouluammuskeluja. Taustajutuista oletan löytäväni erityisesti ennen-metäforia. Uutisis-

sa aiheena ovat koulusurmien aikaiset tapahtumat, joten oletan, että niissä esiintyy etenkin aikana-metaforia. Jälkeen-metaforia oletan esiintyvän esimerkiksi haastatteluissa, joissa käsitellään koulusurmien jälkeisiä tuntemuksia. Yleissääntönä on, että olen laske-
nut kunkin metaforisen ilmauksen niin monta kertaa kuin se jutussa tai etusivulla esiin-
tyy, vaikka sama metaforinen ilmaus toistuisikin yhdellä sivulla.

Seuraavaksi olen pyrkinyt muodostamaan metaforisille ilmauksille käsitteelliset tasot, joista erotan Hellstenin (2002) mukaisesti alemmat ja ylemmät tasot. Käsitteellisten tasojen muodostamisen jälkeen olen erottanut metaforien joukosta rakenteelliset metaforat, vakiintuneet kulttuurimetaforat ja kulttuuriset diskurssimetaforat (ks. luvut 3.3.1.1, 3.3.1.2 ja 3.3.1.3). Lopuksi olen vielä pohtinut metaforien roolia eli sitä, ovatko metaforat koulusurmien tai tunteiden järkyttävyyttä lieventäviä, koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia tai tunteiden järkyttävyyttä korostavia vai järkyttävyydeltään neutraaleja ja mitä muita funktioita Jokelan koulusurmiin liittyvillä metaforilla mahdollisesti on (ks. luku 3.2).

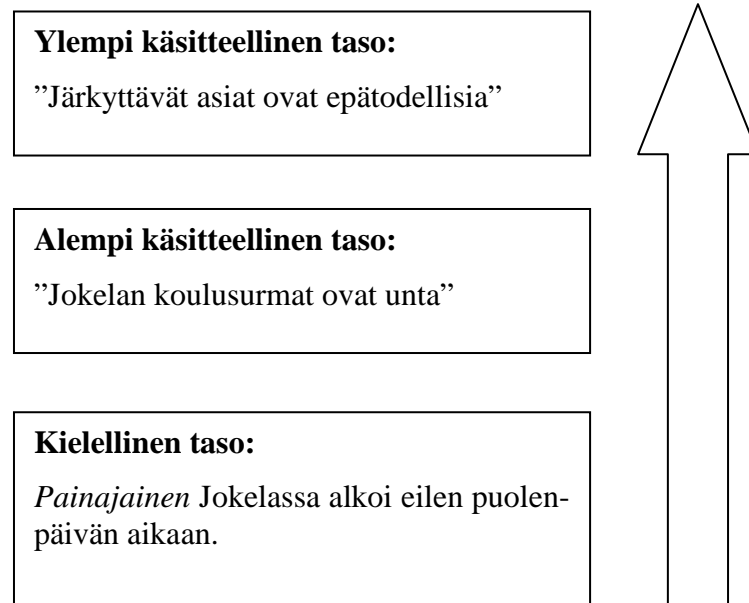
Käsitteelliset tasot määrittävät metaforien kulttuurisen ja toiminnallisen ulottuvuuden, joten siksi metafora-analyysi etenee tässä järjestyksessä. Metafora-analyysini viimeisessä vaiheessa olen verrannut Helsingin Sanomia ja Ilta-Sanomia metaforien osalta. Olen asettanut vastakkain aikavälin 8.11.2007–12.11.2007 Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomien kokonaisuuksina ja verrannut Jokelan koulusurmiin liittyviä metaforia.

Hellstenin (2002: 21) mukaan kielessä havaittavat metaforiset ilmaukset rakentuvat käsitteellisistä metaforista (*conceptual metaphors*), jotka taas rakentuvat narratiivisista metaforista (*narrative metaphors/ metaphorical narratives*). Narratiiviset metaforat ovat käsitteellisten metaforien taustalla vaikuttavia yleisempiä, ja usein jopa myyttisiä käsityksiä maailmasta, joita voidaan sitten metaforisoida useammalla tavalla ja usealla käsitteellisellä metaforalla. Narratiiviset metaforat ovat heuristisia apuvälineitä, jotka tekevät mielekkääksi tiettyjen käsitteellisten metaforien käytön. (Hellsten 2008a.) Hellstenin (emt.) ymmärrän tarkoittavan heuristisilla apuvälineillä sitä, että narratiiviset metaforat auttavat tutkijaa metaforien tulkinnassa ja siten myös tutkimustuloksia pohdittaessa. Tutkimuksessani **alempaan tasoon käsitteelliset metaforat** ovat Hellstenin käsit-

teellisiä metaforia ja **ylemmän tason käsitteelliset metaforat** ovat Hellstenin narratiivisia metaforia (vrt. Hellsten 2002: 21–34). Antamani nimitykset korostavat käsitteellisten tasojen hierarkkista suhdetta.

Käsitteelliset tasot ovat olemassa mentaalisisina käsitejärjestelminä, ajattelun tasolla. Jos Jokelan koulusurmista käytettäisiin esimerkiksi nimitystä *painajainen*, alleviivaisin tämän, koska se on Jokelan koulusurmiin liittyvä metaforinen ilmaus. Metaforisen ilmauksen *painajainen* alemmalla käsitteellisellä tasolla olisi käsitteellinen metafora ”Jokelan koulusurmat ovat unta”, ja taas ylemmällä käsitteellisellä tasolla olisi käsitteellinen metafora ”Järkyttävät asiat ovat epätodellisia”. Tämän perusteella kyseessä on rakenteellinen metafora (ks. luku 3.3.1.1). Toiminnalliselta ulottuvuudeltaan tämä olisi koulusurmien järkyttävyyttä lieventävä metafora mutta samalla myös tunteiden järkyttävyyttä korostava metafora. Metaforisessa ilmauksessa *painajainen* koulusurmat käsitteellään uneksi ja sitä kautta epätodelliseksi, mikä lieventää koulusurmien merkitystä väkivaltaisena ja brutaalina tapahtumana. Samalla ilmaus kuitenkin korostaa koulusurmista seurannutta järkytyksen tunnetta. Metaforat, jotka kuvaavat samalla koulusurmia ja koulusurmien jälkeisiä tunteita, voidaan luokitella sekä aikana- että jälkeen-metaforien joukkoon. Tällaisia metaforia kutsun aikana-jälkeen-metaforiksi.

Yleensä metaforisen ilmauksen funktio järkyttävyyden kuvaamisessa on nähtävissä myös käsitteellisillä tasoilla. Poikkeuksena tästä ovat sellaiset metaforiset ilmaukset, joissa toinen osa on metaforinen, toinen ei (kuten *verilöyly*, *surmatyö*). Kuviosta 1 on nähtävissä, miten olen toteuttanut metafora-analyysini. Nuoli kuvaa tutkijan suuntaa; metafora-analyysi lähtee liikkeelle kielelliseltä tasolta ja etenee käsitteellisille tasoille.

Kuvio 1. Metafora-analyysi: kielestä ajatteluun.

Metaforien käsitteellisten tasojen selvittämiseksi tutkija joutuu siis lähtemään liikkeelle kielen tasolta, minkä kuvio 1 havainnollistaa. Lakoffin ja Johnsonin (1980: 7) mukaan metaforiset ilmaukset ovat sidoksissa käsitteellisiin metaforiin, ja metaforisia ilmauksia tutkimalla voidaan selvittää käsitteellisiä metaforia sekä ymmärtää toimiemme ja ajatuksiemme metaforista luonnetta. Alemman käsitteellisen tason metaforat tutkija johtaa metaforisista ilmauksista ja ylemmän käsitteellisen tason metaforat alemman tason käsitteellisten metaforien pohjalta. Käytän käsitteellisten tasojen merkitsemiseksi lainausmerkkejä toisin kuin Hellsten (2002) ja Lakoff ja Johnson (1980), jotka käyttävät isoja kirjaimia. Metaforisen ilmauksen erotan kursivoinnilla.

Hellstenin (2008a) mukaan hänen teoriaansa metaforien narratiivisista tasoista (ylemmistä käsitteellisistä tasoista) on kritisoitu muun muassa siksi, koska narratiivisen tason löytäminen on tutkijan omaa tulkintaa, narratiivisia tasoja ja niiden yleisyysasteita voi olla lukemattomia, tulkinnasta riippuen, ja tällaisten tasojen välillä ei tunnu olevan mitään yksiselitteistä rajaa. Lainausmerkkejä käyttämällä käsitteelliset tasot eivät näyttyädy niin ehdottomina ja painokkaina, sillä joku toinen tutkija voi löytää erilaisia käsitteellisiä tasoja samoille metaforille.

2 SANOMALEHDET SENSAAATIOIDEN HAKIJOINA JA ASIALLISINA INFOR- MOIJINA

Sanomalehdet ovat osa journalismia. Journalismi on ajankohtaista ja faktapohjaista joukkoviestintää, sillä journalismi kertoo siitä, mitä maailmassa tapahtuu tai on juuri tapahtunut (Kunelius 2003: 21). Nykyjournalismin kriteereihin kuuluvat myös itsenäisyys muista tahoista ja suuren yleisön edustaminen (emt. 23). Tällä Kunelius (ks. emt.) tarkoittaa sitä, että nykyjournalismin tulisi olla vapaata ulkopuolelta tulevista taloudellisista ja poliittisista vaikutteista ja palvella pelkästään kansalaisia eikä antaa erilaisten tahojen vaikuttaa tuotostensa eli esimerkiksi juuri lehtijuttujen sisältöön.

Journalismin kaupallistumisen vaikutukset journalismin laatuun ovat herättäneet keskustelua (ks. Nieminen & Pantti 2004: 140). Monet tutkijat näkevät kaupallistumisen johtavan journalismin laadun heikentymiseen, joka tarkoittaa tärkeiden ja olennaisten asioiden jäämistä sensaatioiden ja julkkisjuorujen varjoon (emt.). Journalismin tehtävä kansalaisten edustamiseksi muodostaa jännitteen kaupallisten tavoitteiden kanssa. Näin siis sanomalehtienkin uutisjutuissa on nähtävissä kamppailu asiallisuuden ja sensaatiohakuisuuden välillä, sillä houkutellakseen lukijoita uutisen täytyy olla sekä informoiva että mielenkiintoa herättävä. Tämä ei ole kuitenkaan uusi ilmiö, sillä informoinnin velvollisuus ja mielenkiinnon herättämisen tarve on aina jouduttu yhdistämään journalismin tavoissa kertoa asioista (ks. Bird 2000: 216). Pyrkimys yhtäältä asiallisuuteen ja toisaalta viihteellisyyteen on selkeämmin nähtävissä iltapäivälehdissä (ks. Herkman 2005: 288), mutta keskustelu viihteellisyyden ja asiallisuuden suhteesta koskee myös laatu-lehdistöä (ks. Sparks 2000: 3).

2.1 Päivälehdet ja iltapäivälehdet osana suomalaista journalismia

Tämän päivän sanomalehdet voidaan määritellä paperisen sanomalehden ja siihen mahdollisesti liittyvien verkkolehden ja sähköisten uutis- ja ilmoituspalvelujen kokonaisuudeksi (Sanomalehtien liitto 2008). Painetun sanomalehden kriteereihin kuuluvat maksullisuus, ilmestyminen vähintään kerran viikossa, tarkastettu levikki sekä sisällön

monipuolisuus ja ajankohtaisuus (Sanomalehtien liitto 2008). Suomalaisiksi sanomalehdiksi voidaan luokitella paikallislehdet, maakuntalehdet, päivälehdet ja iltapäivälehdet (ks. Tommila & Salokangas 1998: 301–304).

Sadan vuoden aikana Suomen lehdistö on kokenut suuria muutoksia: se on sisäisesti eriytynyt, ja nykyisin eri lehtien funktiot ovat erilaiset, samoin lukijakunta ja heidän odotuksensa (Kalliokoski 1996: 64). Esimerkiksi Helsingin Sanomilla on päivälehtenä erilaiset tehtävät ja erilainen sisältö kuin Ilta-Sanomilla iltapäivälehtenä, vaikka nämä lehdet kuuluvatkin samaan konserniin (ks. SanomaWSOY 2007). Päivälehdet, kuten Helsingin Sanomat, voidaan luokitella myös laatulehdiksi (ks. Nieminen & Pantti 2004: 96). Puolestaan nykyajan iltapäivälehdillä on viihteellinen funktio, ja ne ovat muita sanomalehtiä viihteellisimpiä (Kalliokoski 1996: 64, 75; Syrjälä 2007: 66). Tähän voidaan pitää syynä päivä- ja iltapäivälehtien erilaista ansaintalogiikkaa: iltapäivälehtien täytyy houkutella lukijoita eli ostajia uudelleen joka päivä, kun taas päivälehdet voivat luottaa tilaajiinsa (ks. Raittila ym. 2008: 119).

Herkman (2005: 250) tuo kuitenkin esiin, että iltapäivälehdissä tehdään ero uutisjournalismin ja viihdejournalismin välille ja että iltapäivälehtien uutisissa on pyrkimys pitää ainakin muodollisesti kiinni perinteisistä uutiskriteereistä, joiksi hän mainitsee uutuu-den, ajankohtaisuuden ja yhteiskunnallisen merkittävyyden. Vaikka iltapäivälehdet ovat viihteellisiä ja pyrkivät myymään sensaatioilla, ne haluavat kuitenkin pitää kiinni journalistisesta uskottavuudestaan (emt.). Molemmissa suomalaisissa iltapäivälehdissä uutisvälityksellä on edelleen keskeinen rooli, eivätkä ne siltä osin merkittävästi eroa päivälehdistä (emt. 288).

Herkmanin (2005: 288) mukaan suomalaiset iltapäivälehdet sijoittuvatkin kansainvälisessä luokituksessa jonnekin vakavan ja populäärin journalismin välille ja ovat täten määriteltävissä vakavaksi populäärilehdistöksi. Kuitenkin Herkman (emt.) tuo esiin, että pelkästään suomalaisesta näkökulmasta katsottuna iltapäivälehdet ovat nähtävissä tabloideiksi. Vakavan populäärilehdistön käsitteen hän lainaa Sparksilta (ks. 2000: 15). Sparksin (emt. 13–15) mukaan sanomalehdet voidaan luokitella viiteen eri luokkaan jatkumolle, jossa lehtien vakavuus ja tabloidimaisuus vaihtelevat. Tabloid-lehdille omi-

naista ovat viihteelliset ja sensaatiohakuiset jutut vakavien asioiden, kuten talouden, politiikan ja muiden tärkeiden yhteiskunnallisten asioiden sijaan (ks. Sparks 2000: 10–11). Varsinaisissa tabloid-lehdissä skandaalit ja viihde ovat keskeisintä sisältöä, eikä tällaisissa lehdissä ole juurikaan yhteisiä aiheita vakavamman journalismin kanssa (emt. 15). Sparksin (emt.) mukaan tabloid-sanomalehtiä on eniten USA:ssa, sillä monissa muissa maissa tabloid-lehdet ovat aikakauslehtiä.

Suomalaisina tabloid-lehtinä voitaisiin Sparksin (ks. 2000: 15) luokittelun mukaan pitää esimerkiksi *7 Päivää* -lehteä ja *Hymy*-lehteä, jotka molemmat ovat aikakauslehtiä. Vastaavasti toiseen ääripäähän sijoittuu vakava lehdistö, jossa pääasiallisina aihepiireinä ovat politiikka, talous ja tärkeimmät tapahtumat maailmassa. Tällaisia lehtiä ovat Sparksin mukaan esimerkiksi *Wall Street Journal* ja *New York Times*. (Emt. 14.) Myös Helsingin Sanomat Suomen luetuimpana sanomalehtenä voitaisiin sijoittaa tähän luokkaan, vaikka Suomen sanomalehdistö onkin rakenteeltaan erilainen kuin Yhdysvalloissa (ks. emt.). Niemisen ja Pantin (2004) näkemys iltapäivälehdistä on erilainen kuin Herkmanilla (2005). Niemisen ja Pantin (2004: 95–96) mukaan suomalaiset iltapäivälehdet ovat tabloid-lehtiä, joissa etsitään ja tehdään sensaatioita aktiivisesti. Nieminen ja Pantti (ks. emt.) eivät siis ota huomioon asiallisen journalismin osuutta iltapäivälehdissä eivätkä kansainvälistä luokittelua (ks. Sparks 2000: 13–15).

Oma näkemykseni iltapäivälehdistä on lähempänä Herkmanin (2005) kuin Niemisen ja Pantin (2004) ajatusta. Olen samaa mieltä Herkmanin (ks. 2005: 250) kanssa siitä, että suomalaisissa iltapäivälehdissä on nähtävissä tilausmyyntiin perustuvien päivälehtien vankka asema ja vakavan journalismin vahva perinne eräänlaisena ”puolivakavuutena”. Verrattuna muihin sanomalehtiin, iltapäivälehdet kuitenkin suosivat enemmän tabloidmuotoista journalismia (emt. 289). Journalismin tabloidmuotoisuudella Herkman (emt. 288–289) tarkoittaa juuri journalismin skandaalihakuisuutta ja viihteellisyyttä, joiden voi suomalaisessa iltapäivälehdistössä katsoa lisääntyneen Iltalehden perustamisen jälkeen vuonna 1980. Kun kauppojen hyllyillä oli tarjolla kaksi iltapäivälehteä, syntyi lisääntyvää kilpailua lukijoista (ks. emt.).

Uutismedianan iltapäivälehdet haluavat täyttää samat journalistiset kriteerit kuin päivälehdetkin. Tämä näkyy siinä, että myös iltapäivälehdet palvelevat journalismin kriteerien puitteissa Suomen kansalaista. Iltapäivälehdet siis välittävät tietoa uusista, ajankohtaisista ja yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista (ks. Herkman 2005: 250). Uutiseksi luokittelemattoman materiaalin osuus iltapäivälehdistä on kuitenkin Herkmanin (emt. 289) mukaan jatkuvasti kasvanut, mutta vastauksen saaminen siihen, onko viihhteellinen materiaali lisääntynyt uutisten kustannuksella, tarvitsisi lisäselvitystä.

Skandaalihakuisuudella ja viihhteellisyydellä on selkeä yhteys iltapäivälehtien irtonumeromyyntiin. Iltapäivälehtien täytyy sävyyttää lukijaa, mikä johtaa siihen, että näiden lehtien on ikään kuin tasapainoiltava monilla rajoilla. Syrjälän (2007: 5) mukaan tällaisia rajoja ovat muun muassa yksityisen ja julkisen, kärkevyyden ja valehtelun, tunteisiin vetoavuuden ja mässäilyn, viihdyttävän ja tyhjänpäiväisen sekä rohkeuden ja huonon maun välillä. Erottuakseen muista lehdistä iltapäivälehtien pitäisi toimia lähellä näiden rajojen ylittämistä, mutta pitää kuitenkin huoli siitä, että rajat eivät ylity. (Emt.)

Varsinkin iltapäivälehdistä uutisjuttuja dramatisoidaan, eikä uutinen siten pelkästään informoi tapahtuneesta, vaan yrittää myös koskettaa lukijoita vetoamalla tunteisiin (ks. Sipola 1998: 91). Iltapäivälehtien on siis tarjottava lukijoille jotakin uutta ja erilaista. Jos iltapäivälehdet olisivat päivälehtien kanssa samansisältöisiä, kukaan ei enää maksaisi siitä, että saisi lukea täysin samat asiat toiseen kertaan päivän aikana. Toisaalta kaksi eri iltapäivälehteä käy myös keskinäistä kilpailua lukijoista. Selvää siis näyttäisi olevan se, että iltapäivälehdet ovat sisällöltään viihhteellisempiä kuin päivälehdet, eikä jonkinasteisen sensaatiohakuisuuden näkymistä iltapäivälehtien uutisissakaan tarvitsisi ihmetellä. Seuraavaksi käsittelemme sensaatiohakuisuutta mediassa esillä olevan väkivallan näkökulmasta.

2.2 Sensaatiohakuisuus väkivaltajournalismissa

Mediassa on esillä sekä fiktiivistä väkivaltaa että todellista väkivaltaa. Fiktiivisen väkivallan esittäminen nähdään edelleen erityisenä huomion kohteena. Huomiota on kiinni-

tetty siihen, esitetäänkö väkivalta ja rikollisuus hohdokkaana sekä siihen, rohkaistaanko yleisöä katsomaan väkivaltaa viihteenä. Todellisen ja fiktiivisen väkivallan raja mediasa on kuitenkin hämärtynyt. Sotien, konfliktien ja terrorismin vaikuttaessa mediaväkivallasta käytyyn keskusteluun on erityisesti tarvetta mediassa esitetyn todellisen väkivallan tutkimiselle. (Weaver & Carter 2006: 1, 14.) Koska uutisointi sodista, konflikteista ja terrorismista on lähes arkipäivää, on siis relevanttia selvittää, millaisena todellinen väkivalta esitetään mediassa. Tässä luvussa käsitelen aiempien tutkimusten kautta sitä, millaisena todellinen väkivalta mediassa näyttäytyy. Huomio kiinnittyy siihen, miten kaupallisuuden vaikutukset näkyvät kaikista vakavimpien aiheiden uutisoinnissa.

2.2.1 Väkivaltaotsikot lukijoiden houkuttelijoina

Otsikoilla pyritään herättämään mielenkiintoa lukijoissa. Suomessa erityisesti iltapäivälehtien väkivalta-aiheiset otsikot ovat herättäneet tutkimuksellista mielenkiintoa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on julkaissut tutkimuksen väkivaltauutisten otsikoinneista Iltä-Sanomien ja Iltalehden etusivuilla (Kivivuori, Kemppi & Smolej 2002). Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, onko iltapäivälehtien etusivuilla uutisoidun väkivallan määrä muuttunut vuosien 1980–2000 aikana ja miten väkivallan uutisointi on muuten muuttunut iltapäivälehtien etusivuilla tuolla aikavälillä. Taustalla on ollut lisäksi tarve verrata väkivaltauutisointia todelliseen väkivaltaan ja väkivallan pelkoon. (Emt. 21–22.) Tutkimuksen päätulos on, että etusivujen väkivaltauutisointi on lisääntynyt voimakkaasti aikavälillä 1980–2000 (emt. 82). Tutkimuksen mukaan vuosina 1988–1997 sekä etusivujen väkivaltauutisoinnin määrä että väkivallan pelko lisääntyivät, vaikka todellinen väkivaltariski ei muuttunut (emt. 86). Vaikka väkivallan määrä ei lisääntynyt, väkivalta-aiheet pääsivät etusivujen otsikoihin enenevässä määrin. Voidaan tehdä johtopäätös, että voimakkailla otsikoilla uskotaan saatavan lukijoiden mielenkiinto heräämään.

Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen tutkimuksessa *Väkivalta lööppijulkisuudessa* (Syrjälä 2007) on selvitetty Iltä-Sanomien ja Iltalehden lööppien väkivaltaotsikoiden määrää ja niiden osuutta kaikista lööppiotsikoista, väkivaltaotsikoiden pinta-alaa, sekä sitä, millaista väkivaltaa otsikot käsittelevät. Lööpit ovat niitä keltapohjaisia julisteita, joita on esillä iltapäivälehtiä myyvien liikkeiden ovissa ja ikkunoissa (Syrjälä

2007: 5). Tutkimuksessa on tarkasteltu myös sitä, onko väkivaltaotsikoiden lukumäärä lisääntynyt iltapäivälehtien lööpeissä aikavälillä 1985–2006 ja miten väkivaltaotsikot lööpeissä ovat mahdollisesti muuttuneet tuolla aikavälillä (Syrjälä 2007). Tutkimuksen mukaan lööppien teho perustuu suurilta osin dramaattisiin sanavalintoihin: otsikon vaikuttavuutta voidaan lisätä nimeämällä aihe draamaksi, tragediaksi tai mysteeriksi (emt. 38). Syrjälän (emt. 46) mukaan tällaiset nimeämiset korostavat tapahtuman merkittävyyttä, kauheutta tai eriskummallisuutta ja ikään kuin leimaavat tapahtuman ja tekevät lukijalle selväksi sen, mistä on kyse. Olen samaa mieltä siitä, että nimeämällä tapahtuma esimerkiksi tragediaksi tehdään lukijalle selväksi, mistä on kyse. Olen kuitenkin eri mieltä siitä, että tällaiset teatterimetaforat korostaisivat itse tapahtuman kauheutta, sillä kauheuden korostaminen koskee ennemminkin tapahtumasta seuranneita tunteita.

Väkivalta-aiheisia lööppiotsikoita selvittävän tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi saadaan, että lööppien aiheet ovat väkivaltaistuneet, sillä väkivaltaotsikoiden lukumäärä kasvoi sekä absoluuttisesti sekä suhteellisesti. 1990-puolivälin ja vuosien 2005–2006 välillä väkivaltaotsikoiden määrä lähes kaksinkertaistui. (Syrjälä 2007: 64.) Ilta-Sanomien ja Iltalehden välillä ei ole havaittavissa suurta eroa lööppien väkivaltaotsikoissa, mutta lehdet suosivat väkivaltapainotusta eri aikoina: Iltalehti 1990-luvun puolivälissä ja Ilta-Sanomat 2000-luvun alussa (emt. 65). Yleisellä tasolla lööppien aiheet ovat keventymisen jälkeen jälleen synkistyneet, ja surua korostetaan väkivalta- ja onnettomuusotsikoissa (emt. 66). Vaikuttaa siltä, että tunteisiin vetoaminen on keskeistä tämän päivän lööppien väkivaltaotsikoissa. Väkivalta ja kuolema ovat kuitenkin jo sellaisenaankin aiheita, jotka herättävät ihmisissä voimakkaita negatiivisia tunteita: pelkoa, vihaa ja surua.

2.2.2 Sensaatiohakuisuus koulusurmien raportoinnissa

Se tapa, millä väkivalta mediassa esitetään, on seurausta monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta, mikä jää helposti huomioimatta. Mediasta on tehty syntipukki väkivaltaisen ilmapiirin vahvistajana ilman, että olisi kiinnitetty huomiota siihen, mikä media todellisuudessa on, minkälaisia poliittisia ja taloudellisia intressejä se edustaa ja minkälaisia ideologioita käytänteitä se ylläpitää (Sharrett 1999: 10). Monimutkaiset suhteet

median omistajuuden, markkinoiden ja journalististen käytäntöjen välillä aiheuttavat monia jännitteitä (Jemphrey & Berrington 2000: 479).

Mediat pyrkivät houkuttelemaan yleisöä, mikä on tehokasta silloin, kun medioiden välittämässä viesteissä on jotakin lukijoille, kuuntelijoille tai katselijoille tuttua ja oletettavissa olevaa. Medioiden täytyy olla varovaisia siinä, etteivät ne riko niitä rajoja, joiden ylittämistä yleisö ei etukäteen osaa odottaa (ks. esim. Syrjälä 2007: 5). Yleisön käsitykset siitä, kuinka lähellä rajojen ylittämistä voi toimia, eroavat mediasta riippuen. Yleisöstä ei ehkä ole yllättävää, jos iltapäivälehdet toimivat lähellä rajojen ylittämistä (ks. emt.), mutta esimerkiksi Helsingin Sanomien toiminta lähellä tunteisiin vetoavuuden ja mässäilyn tai rohkeuden ja huonon maun välistä rajaa voi yllättää negatiivisella tavalla (ks. Raittila ym. 2008: 111–112). Myös kulttuurisilla arvoilla ja käsityksillä on paljon vaikutusta siihen, mikä medioilta on oikeutettua ja mikä ei. Esimerkiksi kiinalaisessa kulttuurissa lehdistösensuuri on paljon tiukempaa kuin suomalaisessa kulttuurissa (ks. Nieminen & Pantti 2004: 62).

Tyyllillä, jolla asioista kerrotaan mediassa, on vaikutusta siihen, millaisena uutisten kuulijat tai lukijat tapahtuman kokevat. Ross (2003: 76) tuo esiin, että näemme maailman median silmin, eli toisin sanoen mediassa työskentelevien ihmisten silmin. Muschert (2007) puolestaan puhuu koulusurmiin liittyvästä *Rashomon-ilmisestä*, jolla hän tarkoittaa sitä, että useimmat ihmiset muodostavat kuvan koulusurmista pelkästään median kautta, mutta eivät välttämättä tiedosta sitä, että media tulkitsee tapahtumia omalla tavallaan. Koulusurmat näyttäytyvät aivan erilaisina esimerkiksi yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa (ks. emt. 61). Muschertin (emt. 65) mukaan onkin oleellista huomioida, että uutisten tuotantoon liittyvä hyötymotiivi voi vaikeuttaa yhteiskunnallisten ongelmien ymmärtämistä ja rakentavaa ratkaisujen kehittämistä. Tällä ajatuksella ymmärrän Muschertin (ks. emt.) viittaavan siihen, että esimerkiksi sanomalehden toimittajat joutuvat aina kirjoittamaan jutut sellaisiksi, että ne houkuttelevat lukijoita, mikä ei välttämättä anna täysin todellista kuvaa uutisaiheena olevasta tapahtumasta. Jemphrey ja Berrington (2000: 479) ovat sitä mieltä, että katastrofien raportoinnissa journalistit ovat paineen alla, koska jutut pitää saada valmiiksi nopeasti ja järkyttävistä aiheista pitää tehdä sensaatiohakuksia. Sensaatioilla ja median tungettelulla myydään lehtiä, ja niin kauan

kuin sensaatioille ja median tungettelulle on kysyntää, lehdet pyrkivät vastaamaan siihen (Jemphrey & Berrington 2000: 479–480).

Koulusurmia onkin aiemmin tutkittu erityisesti sensaatiohakuisuuden näkökulmasta. Vaikka Jemphrey ja Berrington (ks. 2000: 479, 482) korostavatkin, että väkivaltaan liittyy usein sensaatiohakuisuutta, asian ei heidän mielestään tarvitsisi olla näin, sillä väkivallasta voidaan kirjoittaa myös asiallisesti. Jemphrey ja Berrington (2000) ovat tutkimuksessaan verranneet brittilehdistön tapaa uutisoida Dunblanen kouluammuskeluista vuonna 1996 ja vuoden 1989 Hillsboroughin jalkapallo-otteluturmien uutisointia keskenään. He ovat saaneet tutkimustuloksiksi, että Hillsboroughin jalkapallostadionin katsomoturmista uutisoitiin korostaen kuolleiden ihmisten omaisten sekä tapahtumasta selvinneiden suurta surua, kun samanaikaisesti paikalla olleisiin Liverpoolin kannattajiin suhtauduttiin lehdistössä vihamielisesti ja heidät leimattiin syyllisiksi tapahtumiin, vaikka he olivat itsekin joutuneet kärsimään tai jopa vammautuneet tapahtumassa. Puolestaan Dunblanen kouluammuskeluista uutisoitiin paljon myötätuntoisemmin, eikä samanlaista syyllistämistä ilmennyt. (Emt. 469, 480.)

Lehdistön toiminnassa oli siis eroavaisuuksia näiden kahden tapauksen kohdalla. Jemphreyn ja Berringtonin (2000: 481, 482) mukaan Dunblanen uutisointi tuo esiin, että toimituksellinen työ voidaan tehdä myös suhteellisen maltillisesti ja että tapahtumaan osallisiksi joutuneiden tarpeet on myös mahdollista ottaa huomioon, sillä Dunblanen kouluammuskelujen uutisoinnissa uhrien yksityisyyttä kunnioitettiin. Tähän voidaan pitää syynä sitä, että kouluammuskelujen uhrit olivat pääasiassa pieniä lapsia ja kotoisin pieneltä paikkakunnalta (emt. 481). Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että Dunblanen kouluammuskelujen uutisoinnissa ei ilmennyt samanlaista sensaatiohakuisuutta kuin Hillsboroughin tapauksen kohdalla (ks. emt.). Esimerkiksi erään journalistin mukaan Dunblane oli jo itsessään niin kauhea tapahtuma, ettei sen sensaatiohakuisuuden lisääminen ollut tarpeellista (emt.).

Columbinen kouluammuskeluiden uutisointia tutkinut Consalvo (2003: 32) tuo puolestaan esiin, että kouluammuskeluiden uutisoinneissa korostetaan tapahtuman kauhistuttavuutta. Consalvon (emt.) tutkimusaineistona ovat olleet useiden yhdysvaltalaisen

televisiokanavien uutislähetyskset sekä yhdysvaltalaisien uutisaikakauslehtien ja sanomalehtien juttuja. Tutkimuksessa on haettu vastauksia muun muassa siihen, mitä puolia kouluammuskeluista korostetaan uutisissa ja millaisina kouluampujat mediassa esitetään. Consalvon (ks. 2003: 32) tutkimustulokset viittaavat siihen, että Columbinen kouluammuskeluiden raportoinnissa näkyy sensaatiohakuisuus, sillä kaikissa hänen tutkimusaineistonsa uutisissa käytettiin ilmauksia *massacre* (joukkomurha, joukkoteurastus), *horror* (kauhu), *war zone* (sotarintama), *bloodbath* (verilöyly), *siege* (piiritys) ja *murderous rampage* (murhanhimoinen riehuminen). Tällaiset ilmaukset tehostavat Columbinen koulusurmien järkyttävyyttä. Esimerkiksi ilmaukset *verilöyly* ja *sotarintama* liitetään yleensä sotaan tai terrorismiin (emt. 33). Consalvon (emt.) mukaan tällaista kuvailua käyttämällä korostettiin tapahtumien poikkeavuutta niin paljon, että tapahtumat siirtyivät jo arkiymmärryksen ulkopuolelle. Consalvon (ks. emt. 32) esiintumat ilmaukset osoittavat sen, että murhien ja katastrofien järkyttävyyttä voidaan myös lisätä kielellisiä tehokeinoja käyttäen (vrt. Aitchison 2003: 200–201).

Koulusurmia on tutkittu myös esimerkiksi kehysanalyseissä, mutta tuon kouluammuskelut kehysanalyysin valossa esiin luvussa 3.3.2, koska metaforien kolmiulotteinen tarkastelutapa pohjautuu osittain kehysanalyysiin (ks. Hsiang & McCombs 2004). Seuraavaksi siirryn käsittelemään sensaatiohakuisuuden ilmenemistä toimittajien tavoissa kerätä tietoa Jokelan koulusurmista sekä sensaatiohakuisuuden näkymistä sanomalehtien Jokela-uutisissa.

2.2.3 Jokela, mediat ja sensaatiohakuisuus

Jokelan koulusurmat oli haaste suomalaisille medioille. Sekä toimittajien työskentely tiedonhankinnassa että tapa uutisoida koulusurmista nousivat kritiikin kohteiksi ja herättivät monia kysymyksiä eettisyydestä. Medioiden toimintaan Jokela-uutisoinnissa on kohdistunut tutkimuksellista mielenkiintoa. *Journalismikritiikin vuosikirjassa* (2008) on selvityksiä Jokela-uutisoinnista ja Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen tutkimuksessa *Jokelan koulusurmat mediassa* on kiinnitetty erityistä huomiota tiedotusvälineiden ja journalistien toimintaan ampumispäivänä (7.11.) sekä verkkojulkaisemisen rooliin (ks. Raittila ym. 2008: 24). Mediasisältöjen tarkastelussa tutkimuksessa on kes-

kitytty tapahtuman syistä käytyyn keskusteluun, journalistien tapaan käyttää asiantuntijoita lähteenään ja medioiden rooliin tunteiden käsittelijänä. Myös jokelalaisnuorten kritiikki tiedotusvälineiden toimintaa kohtaan sekä toimittajien vastaukset tähän kritiikkiin ovat olleet tutkimuksen kohteina. (Ks. Raittila ym. 2008: 25.)

2.2.3.1 Journalistien toiminta kritiikin kohteena

Erityisesti journalistien tapa käyttää kansalaisia lähteenään ja journalistien työskentely Jokelassa asettuivat kritiikin kohteiksi. Jokela-uutisointiin osallistuneita toimittajia haastatelleen Iltalehden uutispäällikkö Salmelan (2008: 7) mukaan Jokelasta tuli toimituksille todellinen tulikoe, joka paljasti aukkokohtia kansalaisten tuottaman aineiston toimituksellisessa käytössä. Hän tuo esiin, että kansalaisten lähettämiä uutisvihjeitä ja sähköpostilinkkejä tuli toimituksiin lukuisia eikä niiden seulontaa pystytty aina tekemään riittävästi (emt. 9, 10). Silminnäkijätietoja käytettiin Jokela-uutisoinnissa informaatiotarkoituksessa, tapahtumien kuvailussa ja kokonaiskuvan hahmottamisessa sekä tunnelman välittämisessä (emt. 12). Epävirallisten tietojen hyödyntämiseen tapahtumapäivän uutisoinnissa voidaan pitää syynä hitaasti toiminutta viranomaistiedotusta (Raittila ym. 2008: 93).

Mediat kävivät keskinäistä kilpailua siitä, mikä niistä saa julkaista ensimmäisenä jonkin Jokelan koulusurmia koskevan tiedon. Journalistien tarve hankkia tietoa ja tapahtumaan osallisiksi joutuneiden ihmisten yksityisyys muodostavat jännitteen (Jemphrey & Berrington 2000: 479). Ihmisten yksityisyyden suojan rikkominen nousi keskeiseksi puheenaiheeksi myös Jokelan koulusurmien uutisoinnissa (ks. Raittila ym. 2008: 106). Paheksuntaa herätti Iltalehden video Auvisen kotitalosta (emt.). Julkisen sanan neuvosto (2008) antoikin Iltalehdelle huomautuksen Auvisen perheen yksityisyyden suojan rikkomisesta ja totesi lehden rikkoneen hyvää journalistista tapaa. Yksityisyyden suojan rikkomisen lisäksi kouluampujan perhettä syyllistettiin medioissa. Vaikka syyllistäminen ei ollut suoraa, se kuitenkin ilmeni implisiittisesti siinä, että Auvisen perhe näyttäytyy jutuissa outona, erilaisena kuin muut, ”normaalit” perheet. (Raittila ym. 2008: 142.)

Silminnäkijöiden käytössä lähteenä nousivat kyseenalaisiksi ne tavat, joilla heiltä kerättiin materiaalia juttuihin ja myös ne tavat, miten heidät kohdattiin (Raittila ym. 2008: 108). Jokelan nuorten julkaisema adressi kritisoi juuri tiedotusvälineiden epäasiallisia tiedonhankintatapoja, ei itse uutisointia (Kangasluoma 2008: 33; Raittila ym. 2008: 167). Tapahtuman jälkeisinä päivinä esimerkiksi kynttilää tapahtumapaikalle tuoneen nuoren ympärille saattoi kokoontua joukko toimittajia. Nuoret kokivat, etteivät he saaneet edes surra rauhassa. (Raittila ym. 2008: 161.) Kritisoiijat eivät hyväksyneet sitä, että toimittajat yrittivät väkisin saada haastatteluja ja kuvaajat ottivat valokuvia tapahtumiin osallisiksi joutuneista heidän kielloistaan huolimatta (emt. 167).

Ongelmalliseksi osoittautui myös useassa tiedotusvälineessä julkaistu juttu isästä, joka epätietoisena odotti koulun ulkopuolella kahta poikaansa tietämättään siitä, että toinen pojista oli menehtynyt. Iltaan mennessä useimmille medioille oli paljastunut, että toinen pojista oli saanut surmansa, mutta kaikki tiedotusvälineet eivät saaneet tätä tietoa ajoissa. Järkyttyneen isän haastattelua näytettiin illan televisiouutisissa Nelosella ja vielä joissakin seuraavan päivän lehdissä näyttävästi kuvien kera. (Raittila ym. 2008: 109.)

Journalistien toiminnassa Jokela-uutisoinnin suhteen on siis nähtävissä sensaatiohakuisuuden pyrkimistä. Mielenkiintoa herättävä juttu saatettiin tehdä ihmisten yksityisyyden suojaa rikkomalla. Seuraavaksi käsiteltiin sitä, miten Jokelan koulusurmien uutisoinnin sensaatiohakuisuus näkyy päivälehtien ja iltapäivälehtien uutissisällöissä.

2.2.3.2 Jokela-uutisointi päivälehdissä ja iltapäivälehdissä

Journalismia tutkittaessa iltapäivälehtien ja päivälehtien väliset erot asetetaan usein jonkinlaiseksi lähtökohdaksi (Raittila ym. 2008: 119). Raittilan ym. (emt.) mukaan Jokelan tapauksen uutisoinnissa Helsingin Sanomat ja Keskiuomalainen eroavat selkeimmin iltapäivälehdistä, sillä ensimmäisenä uutisointipäivänä niissä keskityttiin käymään läpi edellisen päivän tapahtumia. Iltapäivälehdistö puolestaan otti jo uuden näkökulman ensimmäisellä uutissivullaan: Ilta-Sanomat surun kuvailemisen ja Iltalehti tekijän profiloimisen (emt.). Raittila ym. (ks. emt.) näkevät internetissä tapahtuvan uutisoinnin vaikuttaneen siihen, ettei iltapäivälehtien ensimmäisillä uutissivuilla enää pelkästään kerrattu

edellisen päivän tapahtumia, vaan siirryttiin tarkastelemaan koulusurmia uudesta näkökulmasta. Iltapäivälehtien on siis tarjottava lukijoilleen jotakin uutta ja erilaista, jotta heidän mielenkiintonsa saataisiin heräämään (ks. luku 2.1).

Iltta-Sanomat suhtautui Jokelan tapaukseen suurena tragediana, kun taas Iltalehdessä suhtauduttiin tapaukseen enemmän rikoksena (Raittila ym. 2008: 120). Iltta-Sanomissa surun käsittely nousi ohi itse tapahtumista raportoimisen (emt. 147). Surun korostaminen on Raittilan ym. (ks. emt. 149, 164) mukaan nähtävissä osana rikos- ja onnettomuusjournalismin muutosta, sillä yksittäisten ihmisten surua korostavat jutut viittaavat journalismin henkilöitymiseen. Henkilönäkökulmaa uutisen keskeisenä piirteenä voidaan pitää merkinä journalismin tabloidisoitumisesta (Bird 2000: 216). Iltapäivälehdistä yhteistä on se, että molemmissa julkaistiin useita varsinaisen katastrofiuutisoinnin ympärille kertyneitä juttuja, kuten juttuja uhreista, tapauksen kansainvälisestä uutisoinnista, tapauksen herättämistä tunteista ja uhreille jätetyistä muistoviesteistä (Raittila ym. 2008: 121). Etenkin iltapäivälehdet rakentavat tarinan tavallisen pojan muuttumisesta kouluampujaksi (ks. emt. 130). Raittilan ym. (emt.) mukaan tarina tavallisen nuoren ja hyvän oppilaan muuttumisesta on tiedotusvälineille tehokas tapa kuvata todellisuus draamana ja lisätä uutisten kiinnostavuutta ja ymmärrettävyyttä. Iltapäivälehdet eivät tosin ole ainoita, jotka kuvaavat tavallisen nuoren tietä kouluampujaksi: esimerkiksi Helsingin Sanomat julkaisi Auvisesta henkilönä kertovia juttuja (ks. emt. 129).

Raittila ym. (2008: 121) ovatkin huomioineet, että myös päivälehdet täydensivät Jokela-uutisointiaan selvästi muita juttujaan iltapäivälehtimäisemmillä jutuilla. Tällä ymmärrän heidän tarkoittavan sitä, että joissakin päivälehtien julkaisemissa jutuissa on nähtävissä sensaatiohakuisuutta. Esimerkiksi Helsingin Sanomat julkaisi kouluampujan kuvan kuusipalstaisena (ks. liite 1), ja rehtorin tappaminen kuvaillaan lehden sivuilla poikkeuksellisen tarkasti (emt.). Monille Raittilan ym. (emt. 111) haastattelemista toimittajista oli jäänyt erityisesti mieleen se, miten tarkasti Helsingin Sanomat kuvaa rehtorin surman. Monet närkästyivät siitä, että nimenomaan Helsingin Sanomat meni yksityiskohtien kuvailussa liian pitkälle (emt. 112). Kyse on siitä, mikä yleisön mielestä on odotuksenkäsitteistä. Toimimalla liian lähellä tunteisiin vetoavuuden ja mässäilyn sekä rohkeuden ja huonon maun välisten rajojen ylittämistä Helsingin Sanomat yllätti yleisönsä

negatiivisella tavalla. Raittila ym. (2008: 121) tekevät johtopäätöksen, että tällaisten suurten tapahtumien uutisoinnissa päivälehdet eivät merkittävästi eroa iltapäivälehdistä, vaan lähestyvät iltapäivälehtiä tavoissaan kertoa asioista.

2.3 Trauma ja traumaattinen tapahtuma osana journalismia

Traumaattiselle tapahtumalle tyypillistä on, että se on tuntematon, ennalta arvaamaton tilanne, jossa henkilö joutuu kohtaamaan menetystä, vammautumista tai niiden uhkaa, joka voi olla sekä todellista että kuviteltua. Traumaattisessa tilanteessa tyypillisiä ovat voimakkaat tunteet, kuten kauhun, pelon ja avuttomuuden kokeminen. Trauma on seuraus traumaattisesta tapahtumasta ja siitä merkityksestä, joka sille annetaan. (Ross 2003: 22–21; Brayne 2007: 3.)

Toimittajat joutuvat olemaan tekemisissä vaikeiden ja järkyttävien asioiden kanssa ja raportoimaan yhteiskuntaa kohdanneista kriiseistä julkisesti. Dart Center for Journalism & Trauma on maailmanlaajuinen keskus, jonka tarkoituksena on kehittää yhdessä trauma-ammattilaisten kanssa järkyttävien asioiden käsittelyä mediassa, mihin sisältyy muun muassa hyvien journalististen tapojen noudattaminen tapahtuman yhteydessä ja traumaan liittyvän tietoisuuden lisääminen sekä journalistien että uutisten vastaanottajien keskuudessa. (Ks. Dart Center for Journalism & Trauma 2008.) Esimerkiksi Jokelan kouluammuskelujen jälkeen suomennettiin Dart Center for Journalism & Trauma -keskuksen tekemä opas mediassa työskenteleville (ks. Sanomalehtien liitto 2007). Tässä luvussa käyn ensin läpi yleisellä tasolla tiedotusvälineiden roolia traumaattisten asioiden käsittelijöinä, minkä jälkeen tarkastelen Jokelan koulusurmia traumaattisena tapahtumana ja suomalaisten medioiden toimintaa tämän traumaattisen tapahtuman yhteydessä.

2.3.1 Median rooli traumaattisten asioiden käsittelijänä

Viimeisen sadan vuoden aikana on tapahtunut suuria muutoksia ihmisten mahdollisuuksissa kuulla erilaisista tapahtumista. 1900-luvun alussa ihmisten tietoisuuteen tuli yleensä vain sellaisia asioita, jotka olivat sattuneet ihmisten omassa kylässä tai muualla suh-

teellisen läheisillä alueilla. 1900-luvun loppupuoliskolla informaatiosta tuli ensin kansallista ja sitten globaalia, sillä medioista tuli keskeisiä informaation välittäjiä. Samalla traumaattisten asioiden käsittely muuttui yksilötasolta yhteisölliseksi, jolloin yksilöitä kohdanneet traumaattiset tapahtumat muuttuivat kollektiivisiksi. Tämä tarkoittaa sitä, että nekin ihmiset, jotka eivät ole henkilökohtaisesti kohdanneet traumaattista tapahtumaa, joutuvat trauman vaikutuksen alaisuuteen medioiden kertoessa järkyttävistä asioista. (Ross 2003: 71.) Tämän päivän mediat, niin sanomalehdet, televisio, radio kuin internetkin, ovat keskeisessä asemassa siinä, millaiseksi traumaattinen tapahtuma yhteiskunnassa voidaan ymmärtää, sillä mediat ovat usein ensimmäisiä tiedonlähteitä, joiden kautta ihmiset kuulevat oman maansa tai koko maailman tärkeistä tapahtumista.

Kun media päivittäin raportoi maailmaa kohdanneista järkyttävistä tapahtumista, sodasta ja väkivallasta, se samalla asettaa joka kerta yleisönsä alttiiksi traumoille (Ross 2003: 93). Ross (2003) näkee mediassa kuitenkin erityistä potentiaalia trauman parantajana koko yhteiskunnan tasolla. Media voi katkaista trauman ja siitä seuraavan väkivallan muodostaman jatkumon. Hänen mukaansa media voi toiminnallaan vähentää trauman välittömiä vaikutuksia, ja median toiminta trauman parantamiseksi voi edistää koko yhteiskunnan hyvinvointia. (Emt.) Ross (emt. 107) tuo esiin, että trauman parantamiseksi mediassa tulisi esimerkiksi korostaa traumaattiseen tapahtumaan liittyviä positiivisia asioita, kuten ihmisten toimintaa toistensa auttamiseksi. Hän ei ole kuitenkaan sitä mieltä, että järkyttävistä tapahtumista tulisi informoida vähemmän, vaan että traumasta itsessään ja traumaattisesta tapahtumasta selviämisestä pitäisi informoida enemmän, mikä samalla lisäisi uutisten positiivista luonnetta (emt. 113).

Sanomalehdet ovat haasteellisessa roolissa, koska ne joutuvat käsittelemään myös traumaattisia asioita siten, että jutut houkuttelevat lukijoita. Kuten Ross (ks. 2003: 76) tuo esiin, medioiden kautta välittyvä tieto on aina jonkun ihmisen tai joidenkin yksittäisten ihmisten kokoamaa ja raportoimaa. Myös ne ihmiset, jotka kokoavat tietoa ja raportoivat asioista, ovat alttiina traumoille. Viime vuosina onkin keskusteltu paljon siitä, kärsivätkö journalistit traumaattisista tuntemuksista päivittäisen uutisoinnin yhteydessä (ks. Dworzniak 2006: 535). Tukea sille olettamukselle, että journalistit kokevat työssään ainakin jonkinasteista traumaa, löytyy tutkimuksista, joissa on haastateltu sanomalehdissä

tai televisiossa työskenteleviä journalisteja (ks. Simpson & Boggs 1999; Dworznik 2006).

Journalistien työssään kokema trauma on ehkä vaiettu tosiasia, koska journalistien työskentelyä paineen alla pidetään itsestäänselvyytenä (ks. Simpson & Boggs 1999: 1; Ross 2003: 74; Dworznik 2006). Simpson ja Boggs (1999: 1) nimittävät tätä kirjoittamattomaksi laiksi journalistien keskuudessa, sillä journalistien oletetaan tapahtumien järkyttävyydestä huolimatta pystyvän ottamaan kuvia, hankkimaan tietoa ja tuottamaan yhä uusia ja uusia juttuja. Tutkimuksista voidaan päätellä, että journalistit eivät pysty sulkemaan tunteitaan ulkopuolelle, vaan kokevat traumaattisten tapahtumien parissa työskentelyn myös henkilökohtaisesti vaikeaksi (ks. Simpson & Boggs 1999; Dworznik 2006). Journalistien kokemalla traumalla voi olla vaikutusta myös siihen, miten tapahtumista uutisoidaan.

Murha-itsemurhien uutisoinnista on tehty väitöstutkimus, jonka tulokset tukevat sitä ajatusta, että lasten surmat koetaan kulttuurissamme erityisen vaikeina aiheina (ks. Nikunen 2005). Nikusen (2005) tutkimusaineistona ovat olleet rikosjutut ja murha-itsemurhia koskevat jutut Aamulehdestä, Helsingin Sanomista ja Ilta-Sanomista sekä lisäksi tapahtumapaikkojen paikallislehtien juttuja. Tutkimusaineisto on kerätty pääasiassa aikaväliltä 1996–2000. (Emt. 17.) Tutkimustuloksiksi hän on saanut muun muassa, että parisuhteessa ja miesten välillä tapahtuvat murha-itsemurhat esitetään tavallisina, melkein luonnollistuneina rikoksina, kun taas lasten surmat esitetään käsittämättöminä (emt. 329–331). Nikunen (emt. 330) tuo esiin, että lasten surmien ajatellaan olevan käsittämättömiä tragedioita, joiden tekijän on täytynyt olla poissa tolaltaan. Ilmaisun *perhetragedia* toimii Nikusen (emt.) mukaan usein surman käsittämättömyyden korostajana. Kouluammuskeluja, joissa uhreina on ollut lapsia tai nuoria, voidaan pitää erityisen järkyttävinä aiheina journalistienkin kannalta (ks. Jemphrey & Berrigton 2000: 481). Tavassa esittää lasten surmat käsittämättöminä tragedioina on kyse myös lukijoiden odo- tuksiin vastaamisesta, jolloin journalismi samalla myötäilee kulttuurissa jaettu- ja moraalikäsitteitä (ks. Nikunen 2005: 82, 329–331).

2.3.2 Jokelan koulusurmat traumaattisena tapahtumana

Kollektiivinen suru nousi yhdeksi keskeiseksi puheenaiheeksi Jokelan koulusurmien yhteydessä. Tiedotusvälineissä käsiteltiinkin paljon Jokelan koulusurmiin liittyvää surua (ks. Raittila ym. 2008: 147–165). Surun esittämiseen liittyy Raittilan ym. (emt. 150) mukaan yhtäältä kysymys journalismin eettisistä arvoista ja toisaalta kysymys journalismin tehtävästä surutyössä. Kysymys eettisistä arvoista koskee sitä, onko oikein käsitellä surua yksittäisen ihmisen kokemuksen kautta (ks. emt.). Puolestaan ymmärrettäessä surun käsittely journalismin tehtäväksi tai jopa jonkinlaiseksi velvollisuudeksi, nähdään journalismin olevan kansan puolella. Nämä kaksi näkökulmaa ovat keskenään ristiriitaisia, sillä työstettäessä kollektiivista surua on työvälineenä usein yksittäisen ihmisen kokema suru (ks. emt.).

Surutyön näkökulmasta surun tunteiden työstäminen sanomalehtien sivuilla auttaisi ihmisiä käsittelemään omia tunteitaan, ja samalla journalismi toimisi trauman käsitteijänä ja siten myös auttaisi ihmisiä ymmärtämään traumaansa (ks. Ross 2003). On kuitenkin mahdoton määritellä yksiselitteisesti, missä menee raja tunteiden käsittelyn ja tunteisiin liittyvän sensaatiohakuisuuden välillä, koska eri ihmiset katsovat asiaa eri näkökulmista². Toimituksissa vaikuttaa olevan Raittilan ym. (2008: 150) mukaan vahva usko siihen, että yhteistä surua luova journalismi toteuttaa journalismin ”sielunhoidollista” tehtävää. Osa haastatelluista toimittajista totesi, että olisi ollut loukkaus uhrien omaisia ja yleisöä kohtaan, jos uutisointi olisi lopetettu ampumispäivään ja seuraavana päivänä olisi kerrottu missikisoista (emt. 194–195). Jokelassa olleiden journalistien mukaan kyseessä oli koko kansan suru, ja siksi kaikilla suomalaisilla oli oikeus saada tietää asioista, joita Jokelassa tapahtui. Näin siis toimittajat perustelivat toimintaansa yleisön tiedon tarpeella. (Emt. 191.) Yleisöhaastattelun tulokset viittaavat siihen, että kansa suhtautui surujuttuihin eri tavoin: toisia surujutut koskettivat, toisia ärsyttivät, kun taas joi-takin yksittäisten ihmiskohtaloiden käsittely ei kiinnostanut millään tavalla (emt. 154).

² Itse pidän koulusurmien jälkeisten tunteiden järkyttävyyden korostamista mahdollisena osoituksena sensaatiohakuisuudesta.

3 KIELEN, AJATTELUN JA KULTTUURIN METAFORAT

Tässä luvussa aiheena ovat metaforat. Yleisemmän tason tarkastelun jälkeen painopiste siirtyy lähemmäs omaa tutkimustani. Luvun 3 lopussa nivon metaforien tarkastelun yhteen luvun 2 kanssa ja samalla tuon esiin perustan Jokelan koulusurmiin liittyvien metaforien tarkastelulle. Metaforan määrittelen tutkimuksessani sekä kielen että ajattelun tasolla ilmeneväksi käsitteellistykseksi, jossa johonkin kielenulkoisen todellisuuden tarkoitteeseen liitetään sellaisia käsitteitä, jotka eivät kirjaimellisesti tähän tarkoitteeseen liity (ks. Lakoff & Johnson 1980: 5; Katz 1998: 25).

3.1 Metaforat eri teorioissa

Metaforateoriat voidaan karkeasti jakaa neljään luokkaan: korvaamis- ja vertaamis-teoriaan (*substitution theory*), vuorovaikutusteoriaan (*interaction theory*), kognitiiviseen teoriaan (*cognitive theory*) ja sekoitusteoriaan (*blending theory*) (ks. Hellsten 2002: 17–20). Näiden teorioiden joukkoon Hellsten (2002) lisää omansa, sosiaalis-yhteiskunnallisen metaforateorian (*the social theory of metaphors*). Eri metaforateorioita yhdistää se, että niissä kaikissa metafora nähdään ilmiönä, jossa yhdestä asiasta puhutaan jonkin toisen asian käsittein (emt. 17). Yhdistävänä piirteenä on myös se, että siirtymät metaforien lähde- ja kohdealueiden välillä ymmärretään vain osittaisiksi: vain jotkin tietyt lähdealueen käsitteet ovat mukana kohdealueella (ks. emt. 20).

Nämä teoriat eroavat toisistaan kuitenkin merkittävästi ainakin kahdessa asiassa. Yhtenä eroavaisuutena on se, käsitetäänkö metafora ilmaukseksi sanojen ja kielen tasolla vai nähdäänkö metaforan olevan ennemminkin ajattelun ja kontekstin tasolla. Toinen selkeä eroavaisuus on siinä, korostetaanko metaforilla jo olemassa olevia yhteyksiä asioiden välillä vai nähdäänkö metaforat uusien yhteyksien luojina. (Hellsten 2002: 17.) Ymmärän tämän niin, että jo olemassa olevilla yhteyksillä Hellsten (ks. emt.) tarkoittaa *konventionaalisia*, paljon käytettyjä metaforia, kun taas yhteyksiä luodaan silloin, kun jotakin *uutta* metaforaa aletaan käyttää.

Tässä luvussa metaforia tarkastellaan ensin pelkästään kielen tasolla, sitten ajattelun tasolla, minkä jälkeen metaforat nähdään sosiokulttuurisessa kontekstissa. Luvun 3.1 loppua kohti metaforat siis ymmärretään koko ajan laajemmassa kontekstissa. Olennaista on, että myöhemmin käsiteltävät teoriat sisältävät edelliset: näin siis kognitiivinen teoria on rakentunut korvaamis- ja vertaamisteorian pohjalle ja sosiaalis-yhteiskunnallinen teoria kognitiivisen teorian pohjalle.

3.1.1 Metaforat osana ei-kirjaimellista kieltä

Metaforien tarkastelussa on selkeintä lähteä liikkeelle kirjaimellisen ja kuvailevan eli ei-kirjaimellisen kielen välisestä vastakkainasettelusta. Blackin (1993: 34) mukaan ei-kirjaimelliseen tulkintaan siirrytään, kun huomataan kirjaimellisen merkityksen ilmeinen järjettömyys, banaalisuus, tarkoituksettomuus (*pointlessness*) tai yhtenäisyyden puute kontekstiin nähden. Metaforat siis vaativat kielenkäyttäjältä ilmaisun ei-kirjaimellista tulkintaa.

Yksi varhaisimmista metaforamäärittelyistä on peräisin Antiikin Kreikasta. Aristoteellele metafora merkitsi sanan korvausta jollakin toisella sanalla ja oli siten ilmiö kielen tasolla. Metaforan hän määritteli jonkin sanan käyttösovellukseksi, jossa sana ikään kuin *siirretään* sen alkuperäisestä merkityksestä toiseen merkitykseen. Aristoteleen mukaan metaforien taitava käyttö perustuu yhtäläisyyksien havaitsemiseen eri asioiden välillä. Yhtäläisyyksiä havaitsemalla sana voidaan siirtää yhdestä merkityksestä toiseen. (Aristotle 1996: 34–35; Aristotle 2007.) Metaforiset siirtymät voivat tapahtua joko yleisestä yksittäiseen, yksittäisestä yleiseen, yksittäisestä yksittäiseen tai analogian kautta (Aristotle 2007). Metafora on ymmärrettävissä vertaukseksi ilman kuin-sanaa: metaforassa A on B, kun taas vertauksessa A on kuin B. Metafora on Aristoteleen teoriassa korvattavissa kirjaimellisen merkityksen sisältävällä sanalla. Tämän vuoksi Aristoteleen metaforateoriaa kutsutaan metaforien **korvaamis- ja vertaamisteoriaksi**. (Ks. Hellsten 2002: 17.) Tässä teoriassa metaforat nähdään enemmän konventionaalina kuin uusina (emt. 18).

Metaforat kuuluvat trooppien ryhmään (ks. esim. Gibbs 1993: 252; Varis 1998: 106). Käsite *trooppi* on peräisin kreikan kielen käännöstä tarkoittavasta sanasta *tropé*. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että trooppi tarkoittaa käännöstä tai suunnanmuutosta suhteessa kirjaimelliseen merkitykseen. (Kantola 2003: 273.) Troopit taas kuuluvat kielikuvien kategoriaan. *Kirjallisuuden sanakirjassa* troopit määritellään kuvallisiksi ilmauksiksi, kielikuviksi eli retorisiksi kuvioiksi, joissa sanoja ei käytetä niiden kirjaimellisessa merkityksessä (Hosiaislouma 2003: 951). Variksen (ks. 1998: 102–116) mukaan trooppeja ovat metaforan lisäksi synestesia, personifikaatio, metonymia, synekdokee, perifraasi, hyperbola ja litoteesi. Eri asiantuntijat näkevät trooppien luokittelun hieman eri tavalla, mutta koska Varis (emt.) hahmottaa trooppien luokan näin laajaksi, hyödynnän hänen luokitteluaan havainnollistaakseni kattavammin metaforaa muiden trooppien joukossa.

Synestesiaa ja *personifikaatiota* pidetään metaforan alalajeina (ks. Lakoff & Johnson 1980: 33; Palmgren 1986: 121). Synestesiassa esimerkiksi sävelet voidaan ilmaista väreinä tai erilaiset tuntemukset voivat sekoittua toisiinsa siten, että viha ilmenee kylmyytenä ja rakkaus makeutena (Palmgren 1986: 121). Synestesia perustuu siis fyysiseen kokemukseen. Lakoffin ja Johnsonin (1980: 33) mukaan personifikaatiosta on kyse silloin, kun määrittelemme epäinhimillisen inhimilliseksi siten, että epäinhimillisiin, elottomiin asioihin liitetään ihmisille tyypillisiä ominaisuuksia ja toimintoja.

Metaforat ja *metonymiat* muodostetaan erilaisten prosessien kautta. Metonymialla on enemmän viittauksellinen tehtävä, sillä siinä käsite ilmaistaan jonkin toisen, hyvin läheisen käsitteen nimellä. Metonymiasta Lakoff ja Johnson antavat esimerkin: tarjoilija voi sanoa toiselle tarjoilijalle, että ”kinkkuvoileipä odottaa laskuaan”. Tässä on kyseessä metonyminen ilmaus, jossa ihmiseen viitataan hänen tilaamallaan kinkkuvoileivällään. *Synekdokeeta*, jossa osa edustaa kokonaisuutta, pidetään metonymian alalajina. Synekdokeeta on käytetty esimerkiksi ilmauksessa ”tarvitsemme organisaatioomme uutta verta”, jossa ihmisen osa, veri, tarkoittaa ihmisiä. (Lakoff & Johnson 1980: 35–36.)

Perifraasi on tyylikeino, jonka ilmaisemiseksi ominaista on käyttää enemmän sanoja kuin luonnollisesti olisi tarpeen. Esimerkiksi ilmaus ”vastaus on negatiivinen” on peri-

fraasi, jos sillä tarkoitetaan pelkästään kielteistä vastausta ”ei”. (Hosiaislouma 2003: 699–700.) *Hyperbolalla* tarkoitetaan paisuttelevaa, liioittelevaa kuvaamisen ja esittämisen tapaa, joka kuuluu luonnostaan runouteen (Palmgren 1986: 338). Hyberbola ja *litoteesi* ovat molemmat keinoja tehostaa ilmaisua. Hyberbola (liioittelu) suuntautuu usein kuulijaan, kun taas litoteesi (vähättely) puhujaan itseensä. Hyberbolaa on käytetty esimerkiksi seuraavassa ilmaisussa: ”tämä oli paras koskaan syömäni ateria”. Litoteettinen ilmaus on puolestaan ”leipomani pulla ei ollut hullumpaa”. (Muikku-Werner & Savolainen 1999.)

Metaforan tärkein ja selvin ero muihin trooppeihin on se, että metaforassa ilmaisun lähdealueella ja kohdealueella ei ole todellisuudessa mitään tekemistä keskenään. Lähdealue ja kohdealue eivät siis liity konkreettisesti toisiinsa, mikä erottaa metaforan esimerkiksi metonymiasta. Yhteys metaforan lähdealueen ja kohdealueen välillä on mentaalinen, ajatuksen tasolla havaittu. Metaforat ovat osa ei-kirjaimellista kieltä, mutta metaforia voidaan tarkastella myös laajemmin, ihmisen ajattelun välineinä, mikä on aiheena seuraavassa luvussa.

3.1.2 Metaforat ihmisen ajattelun välineinä

Vuorovaikutusteoriaa voidaan pitää historian ensimmäisenä metaforateorian, jossa ihmisen ajattelu nähdään metaforisena. Vuorovaikutusteorian perustajana oli I.A. Richards (1936/ 1979). (Ks. Hellsten 2002: 18.) Richards (1936/ 1979: ks. 94) haastoi Aristoteleen teorian painottamalla metaforien ja ajattelun suhdetta: metaforat on nähtävissä ajattelun ilmentymiksi. Vuorovaikutusteoriassa metaforat nähdään uusia yhteyksiä luovina ilmauksina. Vuorovaikutusteorian nimi tulee siitä, että metaforien lähde- ja kohdealueen ajatellaan olevan vuorovaikutuksessa keskenään. (Hellsten 2002: 18.) Richardsin (1936/ 1979: 100) mukaan metaforien lähde- ja kohdealue ovat molemmat mukana merkityksen luomisessa, mikä ei olisi mahdollista ilman lähde- ja kohdealueen välillä tapahtuvaa vuorovaikutusta. Richardsilla (1936/ 1979) metaforien tarkastelu tapahtuu lähinnä runokieleen keskittyen.

1980-luvulla **kognitiivinen metaforateoria** haastoi vuorovaikutusteorian käsityksessä ymmärtää ihmisen arkipäiväinen ajattelu metaforiseksi. Lakoffin ja Johnsonin (1980) kognitiivisessa metaforateoriassa ihmisen jokapäiväiset ajatteluprosessit nähdään metaforisina, ja siksi pääpaino on konventionaalisissa, arki ajattelua heijastavissa metaforissa, joita ei voida suoraan kääntää kirjaimellisen merkityksen sisältäviksi ilmauksiksi, mikäli sama merkitys halutaan säilyttää. Kognitiivisen metaforateorian käsitys metaforasta on laaja, sillä siinä metaforina pidetään monia kielenkäyttöön niin vakiintuneita ilmauksia, etteivät kielenkäyttäjät välttämättä itse huomaa niiden metaforisuutta (Mustaparta 1996: 169). Laajan metaforakäsityksen ongelmana on, että metafora saattaa menettää merkityksensä, jos kaikki kielenkäyttö tulkitaan metaforiseksi (Onikki 1992: 35).

Teoksessaan *Metaphors We Live By* Lakoff ja Johnson (1980: 145–146) ottavat huomioon myös uudet metaforat, jotka voivat heidän mukaansa muuttaa ymmärrystämme ja suhtautumistamme asioihin. Metaforat eivät ole Lakoffille ja Johnsonille (emt. 3–6) yksittäisiä, runoilijan luovia ilmaisuja, vaan *käsitteellisiä metaforia*, jotka ovat oleellisia arkipäivän ajattelussa ja toiminnassa. He korostavat, että metaforinen ajattelu on automaattista ja siten käyttämämme metaforiset ilmaukset ovat usein tiedostamattomia (emt. 3–4). Lakoff ja Johnson (emt. 19–20) näkevät kaikkien metaforien perustuvan jollakin tavalla konkreettisiin kokemuksiin, jotka mahdollistavat metaforien ymmärtämisen. Metaforissa on heidän mukaansa kyse abstraktien asioiden konkretisoinnista (ks. emt. 109).

Ajatus metaforisten ilmausten automaattisuudesta eroaa sellaisista näkemyksistä, joissa metaforien käytön ajatellaan olevan tietoista. Hellsten (2002: 21) kritisoi kognitiivista metaforateoriaa esimerkiksi siksi, että siinä metaforien käyttö ymmärretään lähinnä tiedostamattomaksi. Hänen mukaansa metaforien käyttö on sitä tietoisempaa, mitä uudempia metaforat ovat (emt.). Itse olen Hellstenin (emt.) kanssa samaa mieltä siinä, että uusia metaforia käytetään tietoisemmin, kun taas vakiintuneiden metaforien käyttö on varmasti tiedostamattomampaa. Pelkästään tekstissä tai puheessa ilmeneviä metaforia tutkimalla ei kuitenkaan voida saada vastausta siihen, onko kirjoittaja tai puhuja käyttänyt metaforia tahallisesti vai tahattomasti.

Kognitiivisessa metaforateoriassa metaforat jaotellaan rakenteellisiin metaforiin (*structural metaphors*), suuntametaforiin (*orientational metaphors*) sekä ontologisiin metaforiin (*ontological metaphors*) (Lakoff & Johnson 1980). Rakenteellisissa metaforissa yksi tarkoite on rakentunut jonkin toisen tarkoitteen käsitteistä (emt. 14). Suuntametaforissa keskeistä on puolestaan tilan ja liikkeen hahmottaminen, kuten ”onnellisuus on ylös”, ”surullisuus on alas”. Suuntametaforiksi voitaisiin luokitella esimerkiksi metaforiset ilmaukset ”tunnelma *katossa*” ja ”mieli *maassa*”. (Ks. emt. 14–15.) Ontologiset metaforat ovat laaja metaforien ryhmä, johon kuuluu monenlaisia eri metaforia. Siihen kuuluvat esimerkiksi sellaiset metaforat, joissa keskeistä on kehon avulla kokeminen, näkeminen ja tunteminen. Myös personifikaatiot kuuluvat ontologisiin metaforiin. (Emt. 25–34.)

Metaforat ovat riippuvaisia kulttuurista, aikakaudesta ja tilanteesta, jossa niitä käytetään. Esimerkiksi aika on länsimaisessa kulttuurissa arvokkaana pidetty asia, siksi käytetään metaforaa ”Aika on rahaa”. Tämän käsitteellisen metaforan pohjalta voidaan muodostaa esimerkiksi metaforiset ilmaukset ”Tuhlaat aikaani” ja ”Onko sinulla vielä paljon aikaa jäljellä?”. (Lakoff & Johnson 1980: 7–8.) ”Aika on rahaa” -metaforalle löytyy perustelut länsimaisen kulttuurin käytännöistä: ihmisille maksetaan tuntipalkkaa, lainat ovat aikasidonnaisia ja hotellissa asuminen maksaa sitä enemmän, mitä kauemmin viivymme siellä. Tällaiset käytännöt ovat suhteellisen uusia, eikä niitä esiinny joka kulttuurissa. (Emt. 8.) Voidaan tehdä johtopäätös, että kulttuurisidonnaiset arvomme muodostavat yhtenäisen järjestelmän käsitteellisten metaforien kanssa (emt. 22). Lakoffin ja Johnsonin (1980) metaforateoria tulee väärinymmärretyksi, jos heidän ajatellaan käsittävän metaforat ainoastaan osaksi yksilön kognitiota, sillä yhteisössä jaetut ajattelutavat ja metaforat liittyvät heidän teoriassaan kiinteästi toisiinsa.

Kognitiivisen metaforateorian pohjalta kehittyi myöhemmin vielä niin sanottu **metaforien sekoitusteoria**, johon sisältyy ajatus siitä, että yhdellä metaforan kohdealueella voi olla useampien lähdealueiden ominaisuuksia (ks. Hellsten 2002: 20). Sekoitusteoriassa painopiste on enemmän uusissa metaforissa, koska siinä uusien metaforisten yhdistelmien syntyminen on keskeistä (emt.). Sekoitusteoriassa otetaan huomioon esimerkiksi sellaiset ilmaukset, kuten ”Älä tuhlaa aikaasi matkallasi kohti päämäärää”. Sekoi-

tusteorian mukaan tämä ilmaus olisi nähtävissä osaksi käsitteellisiä metaforia ”Aika on rahaa” sekä ”Elämä on matka”. (Vrt. Hellsten 2002: 20.)

3.1.3 Metaforat sosiokulttuurisessa kontekstissa

Sosiaalis-yhteiskunnallisen metaforateorian (*the social theory of metaphors*) perusteet ovat tavassa käsittää kieli ja kielenkäyttö sosiaalisesti rakentuneeksi (ks. Hellsten 2002). Ajatus todellisuuden merkityksellistämisen sosiaalisesta luonteesta on peräisin Bergeriltä ja Luckmannilta (1966/ 1994; ks. luku 1.1). Tämä ajatus on Lakoffin ja Johnsoninkin (1980) metaforateoriassa, sillä he tuovat esiin myös metaforien kulttuurisidonnaisuutta. Hellstenillä (2002) ajatus metaforien sosiaalisesta rakentumisesta on selkeänä teorian pohjana. Sosiaalis-yhteiskunnallisessa metaforateoriassa oleellista on metaforien kehittyminen yhteiskuntien kulttuurisissa käytännöissä sekä se, että metaforat myös kantavat mukanaan jälkiä menneistä kulttuureista ja yhteiskunnista (emt. 32, 34). Hellstenillä (2002) keskeisenä ajatuksena on lisäksi metaforien evoluutio: paljon käytettyjen metaforien vakiintuminen ja uusien metaforien syntyminen. Hellstenin (emt.) mukaan metaforat ovat keskeisiä kommunikaation välineitä, jotka tarjoavat yhteisen viestinnällisen perustan mutta ovat samalla myös resursseja oman mielipiteen esiintuomiselle. Nähdäkseni tämä ajatus liittyy siihen, että kielenkäyttö on yhtä aikaa sekä sosiaalista että yksilöllistä (ks. Leech 1983: 46).

Sosiaalis-yhteiskunnallisessa metaforateoriassa metaforat nähdään jatkumolla, jossa alimpana ovat kuolleet metaforat (*dead metaphors*), sitten fyysisyyteen perustuvat metaforat (*bodily based metaphors*), rakenteelliset metaforat (*structural metaphors*), kulttuuriset metaforat (*cultural metaphors*) ja ylimpänä juurimetaforat (*root metaphors*). Mitä vakiintuneempia metaforat ovat, sitä alempana ne ovat jatkumolla. Näillä kaikilla metaforatyypeillä on kolme tasoa: kielellinen, alempi käsitteellinen ja narratiivinen taso (ylempi käsitteellinen taso). (Ks. Hellsten 2002: 27–30.) Lakoffin ja Johnsonin (1980) metaforateoriassa otetaan huomioon metaforien kielellinen taso ja alempi käsitteellinen taso. Tosin Lakoffin ja Johnsonin (ks. 1980: 9) teoriassa on maininta myös käsitteellisten tasojen hierarkkisuudesta, mutta kognitiivisessa metaforateoriassa ylempään käsit-

teellisen tason metaforat eivät ole keskeisiä. Sosiaalis-yhteiskunnallisessa metaforateoriassa ylempi käsitteellinen taso on oleellinen osa metaforaa (ks. Hellsten 2002: 27–30).

Tutkimuksessani keskityn sosiaalis-yhteiskunnallisen teorian metaforista rakenteellisiin ja kulttuurisiin metaforiin sekä tietyin rajoituksin myös fyysisyyteen perustuviin metaforiin. Kuolleet metaforat olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle kokonaan, koska niille ei löydy vaihtoehtoisia ilmaisutapaa eivätkä ne ole osa mitään metaforajärjestelmää, vaan yksittäisiä ja muista metaforista erillisiä (ks. Lakoff & Johnson 1980: 55; Hellsten 2002: 28). Kuollut metafora olisi esimerkiksi *pöydänjalka* (Hellsten 2002: 28). Kuolleeksi metaforaksi ymmärrän aineistossani kaikki sellaiset, joille ei löydy vaihtoehtoisia nimitystä (ks. Hellsten 2002: 28) sekä pelkästä lauserakenteesta aiheutuvat personifikaatiot, kuten ”Jokelan koulusurmat *nostivat esiin* monia kysymyksiä”.

Fyysisyyteen perustuvia metaforia en ole täysin voinut rajata tutkimukseni ulkopuolelle, koska useilla metaforilla on fyysiseen kokemukseen pohjautuva perusta (ks. Lakoff & Johnson 1980: 19). Hellstenillä (2002: 28) fyysisyyteen perustuvat metaforat ovat Lakoffin ja Johnsonin (1980) suuntametaforia sekä synestesioita, joissa esimerkiksi vihaan yhdistetään kuumuuden tuntemus. Näin vihantunnetta voidaan kuvata vaikkapa yli kiehumisena. (Hellsten 2002: 28.) Tällaisella metaforisoinnilla ei kuitenkaan olisi merkitystä koulusurmille annettuja merkityksiä selvitetessä. Tämän vuoksi olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle tällaiset pelkästään yleiseen fyysiseen kokemukseen pohjautuvat metaforisoinnit, joissa esimerkiksi Auvisen sanotaan käyneen kuumana.

Koska tavoitteeseeni sisältyy koulusurmien jälkeisten tunteiden metaforisoinnin selvittäminen (ks. luvut 1.1 ja 1.3), voi tutkimukseni tuloksista jäädä jotain oleellista puuttumaan, mikäli jätän fyysisyyteen perustuvat metaforat täysin huomioidin ulkopuolelle. Näiden metaforien tarkastelulle olen kuitenkin asettanut rajoituksia. Rajaan ensinnäkin fyysisyyteen perustuvien metaforien tarkastelun koulusurmien jälkeisten tunteiden metaforisointiin. Toiseksi otan fyysisyyteen perustuvat metaforat tutkimuksessani huomioon vain siinä tapauksessa, jos niiden voi ajatella olevan kulttuurisia diskurssimetaforia (ks. luku 3.3.1.3). Surun määrää tai suuruutta kuvaavat ilmaukset *paljon surua* ja *suuri suru* ymmärrän kuitenkin kuolleiksi metaforiksi, koska niille ei ole löydettävissä

vaihtoehtoisia ilmaisutapoja. Käsitän kuolleiksi metaforiksi myös ilmaukset *raskas* merkityksessä *vaikea*, *rankka* sekä *murtua* merkityksessä *alkaa itkeä*.

Puolestaan juurimetaforat olen jättänyt luokittelun ulkopuolelle, koska niiden löytymisen vaatisi metaforien evoluution selvittämistä, ja siten pidemmän aikavälin tutkimusaineiston. Juurimetaforista Hellsten (2002: 29–30) toteaa muun muassa, että ne voivat johtaa uusiin narratiivisiin (ylemmän käsitteellisen tason) metaforiin ja vaikuttaa siihen, miten johonkin ilmiöön käytännössä suhtaudutaan. Pidän kielen vaikutusta ihmisten käytännön tason suhtautumistapoihin mahdollisena, mutta on kuitenkin erittäin vaikea selvittää, edeltävätkö kielelliset ilmaukset suhtautumistapoja vai suhtautumistavat kielellisiä ilmauksia. Itse ymmärrän juurimetaforien lähinnä heijastavan kulttuurissa jaettu- ja käytännön tasolla ilmeneviä suhtautumistapoja huolimatta siitä, kummat ovat alun perin edeltäneet toisia.

3.2 Metaforien funktiot

Metaforia, kuten kieltä yleensäkin, käytetään aina joihinkin tarkoituksiin, joidenkin tehtävien toteuttamiseen. Varis (1998) tarkastelee väitöskirjassaan kiertoilmausten muotoa ja intentiota nykysuomessa. Oleellista kiertoilmauksissa hänen mukaansa on, että niillä viitataan sinänsä selkeisiin asioihin semanttisesti sumeasti sekä vakiintunutta, täsmällistä ja suorasukaista lausumaa monimutkaisemmin (emt. 13). Myös metaforan hän luokittelee kiertoilmausten joukkoon (ks. emt. 104–108). Variksen (emt. 156–240) mukaan kiertoilmauksia käytetään useisiin eri tarkoituksiin, kuten tabuaiheista puhumiseen, kasvojen suojelemiseen, vaikuttamiseen ja esteettisten päämäärien toteuttamiseen. Yleis-tään voidaan todeta, että kiertoilmauksia käytetään joko jonkin hyödyn tai mielihyvän saavuttamiseksi (emt. 250). Koska metaforat ovat kiertoilmauksia, myös metaforia voidaan tarkastella niiden funktioiden kautta. Tässä luvussa metaforia tarkastellaan osana kielenkäyttöä, joten painopiste on metaforien kielellisessä tasossa eli metaforisissa ilmauksissa. Käsitteelliset tasot paljastavat kuitenkin metaforista erilaisia piirteitä ja syventävät tulkintaa metaforien funktioista, joten myös niiden huomioiminen on oleellista.

Metaforia käyttämällä kielenkäyttäjät tuo esiin aina jonkin näkökulman puheena olevaan asiaan, joten metaforilla voidaan aina nähdä olevan korostava funktio. Tämä tarkoittaa sitä, että kielenulkoisesta ilmiöstä muodostetaan rajoittunut kuva, sillä ilmiön tietyt piirteet huomioidaan ja jotkin toiset jätetään huomioimatta (ks. Lakoff & Johnson 1980: 10–13). Metaforien käytössä voidaan erottaa erilaisia funktioita, joista osa on todennäköisesti tiedostetumpia kuin toiset. Tiedostettujen ja tiedostamattomien funktioiden selvittäminen on kuitenkin vaikeaa, jopa mahdotonta, sillä tutkija ei voi koskaan tietää, mitkä motiivit metaforien käyttöön ovat vaikuttaneet. Tekstintutkija pystyy empiirisesti toteamaan ainoastaan sen, missä funktioissa metaforat tekstissä toimivat. Seuraavaksi määrittelen kielenkäytön yleiset funktiot, minkä jälkeen siirryn käsittelemään metaforien funktioita journalismin kontekstissa.

3.2.1 Yleistä kielenkäytön funktioista

Kielenkäytön funktioiden tunnettuja määrittelijöitä ovat Roman Jakobson (ks. esim. 1980) ja M.A.K Halliday (ks. esim. 1973). Molemmilla on tärkeänä ajatuksena se, että yhdellä ilmaisulla on useampi funktio. Jakobsonin (1980) tapa luokitella kielen funktioita soveltuu hieman muokattuna journalismin metaforien tarkasteluun.

Kielen funktioita voidaan Jakobsonin (1980: 81–92) mukaan erottaa kuusi erilaista: referentiaalinen, emotiivinen, konatiivinen, faattinen, poeettinen ja metalingvistinen funktio. **Referentiaalinen** funktio on viestin merkityksen ymmärtämisessä hallitseva funktio ja se suuntautuu puheenaiheeseen ja kontekstiin (emt. 82; Varis 1998: 31). Referentiaalinen funktio tarkoittaa sitä, että kieli viittaa kielenulkoisen todellisuuden tarkoitteeseen ja selostaa kielenulkoista todellisuutta (Varis 1998: 31). **Emotiivinen** funktio suuntautuu viestin lähettäjään ja sillä hän ilmaisee suhtautumistaan ja tunteitaan puheenaihetta kohtaan (Jakobson 1980: 82). Puolestaan **konatiivisessa** funktiossa on kyse vaikuttamisesta, ja se suuntautuu viestin vastaanottajaan. Konatiivista funktiota Jakobson nimittää myös imperatiiviseksi, ja se toteutuu käskyissä. (Emt. 83.) **Faattinen** funktio tulee esiin silloin, kun viestin lähettäjä haluaa luoda yhteenkuuluvuutta ja ajatusyhteyksiä vastaanottajaan (emt. 84; Varis 1998: 31). Faattisen funktion avulla luodaan kontakteja tai pidetään yllä kontaktia kielenkäyttäjien välillä (Jakobson 1980: 84). **Poeettinen**

funktio suuntautuu itse viestiin ja se on verbaalisen taiteen ilmeisin funktio, joka tuottaa esteettistä nautintoa (emt. 84–85; Varis 1998: 31). Jakobson (1980: 86) luokittelee funktioiden joukkoon vielä **metalingvistisen** funktion, joka suuntautuu kieleen eli koodiin ja jonka avulla voidaan puhua itse kielestä.

Näiden funktioiden jaottelua ja määrittelyä sovellan metaforiin ja journalismin kontekstiin sopivammaksi. Referentiaalisen funktion ymmärrän liittyvän metaforien yhteydessä siihen, että lähdealueen käsitteellä viitataan kohdealueen tarkoitteeseen. Metaforaa ei voisi tulkita metaforaksi, jos ei tietäisi, mihin sillä viitataan (ks. sivu 60). Referentiaalista funktiota en ota tässä luvussa tarkempaan käsittelyyn, koska se sisältyy itsestään selvästi kaikkeen kielenkäyttöön. Metaforien funktioiden määrittelyyn otan Jakobsonin (1980) luokittelusta emotiivisen, konatiivisen, faattisen ja poeettisen funktion. Periaatteessa myös metalingvistinen funktio toteutuu tutkimuksessani, kun analysoin metaforisia ilmauksia.

Emotiivisen ja konatiivisen funktion käsittely erikseen ei ole mielekäästä, koska journalismin kielessä konatiivisen funktion voi nähdä aina implisiittisesti sisältyvän emotiiviseen funktioon. Kun journalismissa dramatisoidaan aiheita esimerkiksi tunteisiin vetoavia metaforia käyttämällä (ks. esim. Hellsten 2002: 23), voidaan ajatella olevan kyse tietynlaisesta vaikuttamisesta, sillä sensaatiohakuisella kielellä yritetään houkuttaa lukijoita. Vaikuttamisen funktiota ei voida toisaalta erottaa muistakaan journalismin metaforien funktioista, sillä lukijoiden mielenkiinnon herättäminen on niin keskeistä journalismin kielessä.

Yhdistän emotiivisen ja konatiivisen funktion tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktioksi. Funktioiden joukkoon lisään vielä asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottavan funktion. Seuraavaksi käsittelen tarkemmin sitä, miten tutkimukseni kannalta neljä keskeistä metaforien funktiota – tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktio, asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottava funktio, faattinen sekä poeettinen funktio – toteutuvat journalismin käyttämissä metaforissa. Kielen monifunktioisuuden periaatteeseen (ks. Halliday 1973; Jakobson 1980) nojaten käsitän yhden metaforan toteuttavan useampia funktioita.

3.2.2 Metaforien funktiot journalismissa

Tässä luvussa aiheena on se, mihin journalismi käyttää metaforia lukijan (tai kuulijajan) näkökulmasta. Aihetta voitaisiin myös lähestyä tarkastelemalla sitä, miten journalismissa käytetyt metaforat vaikuttavat laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla, jolloin journalismissa käytetyt metaforat asetettaisiin konkreettista käyttökontekstiaan laajempaan viitekehykseen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna metaforien käyttö journalismissa kytkeytyy joko arkijärkeen tai arkijärjen vastustamiseen (ks. Hellsten 1997: 40–41, 61, 72).

Tutuilla ja käytössään vakiintuneilla metaforilla vahvistetaan yhteiskunnassa vallitsevia tapoja tulkita maailmaa, kun taas luovissa eli uusissa metaforissa kyse on totunnaisten ajattelumallien vastustamisesta. Luovia metaforia voidaan erottaa kahdenlaisia: vasta- ja vaihtoehtometaforia. Vastametaforisoinnissa otetaan tutulta lähdealueelta käyttöön uusia käsitteitä, kun taas vaihtoehtometaforisoinnissa kyse on täysin uusien lähdealueiden hyödyntämisestä, jolloin vanha metaforisointi kyseenalaistetaan, ja samalla syntyy uusia tapoja tulkita ilmiöitä. (Hellsten 1997: 41.) Näin siis vaihtoehtometaforien keksiminen vaatii käyttäjältään enemmän luovuutta (emt. 72). Mediassa myös vaihtoehtometaforien on, tullakseen ymmärrettäviksi, kuitenkin pohjauduttava jollakin tavalla johonkin yleisön ennalta tuntemaan. Jos esimerkiksi politiikka käsitettäisiin pelin sijaan yhteistoiminnaksi (ks. emt. 41), täytyy yhteistoiminnan merkitys tietynlaisena sosiaalisena kanssakäymisenä olla yhteisössä ennalta tunnettu, jotta kyseinen vaihtoehtometaforisointi tulisi ymmärrettäväksi. Pelille ja yhteistoiminnalle on siis yhteistä, että ne molemmat ovat sosiaalista kanssakäymistä. Jos politiikkaa kutsuttaisiin vaikkapa kengäksi, jäisi metaforan merkitys yleisölle todennäköisesti täysin avoimeksi³.

³ Tällaista metaforisointia näkee lähinnä taiteen kielessä (metaforista ja taiteesta ks. esim. Lakoff & Johnson 1980: 235–236; Lakoff & Turner 1989).

3.2.2.1 Tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktio

Metaforilla korostetaan jonkin ilmiön hyviä tai huonoja puolia. Lakoffin ja Turnerin (1989: 65) mukaan metaforilla on voima arvottaa ilmiöitä. Puhuttaessa esimerkiksi elämästä umpikujana näemme muuttumattoman tilanteen negatiivisessa valossa (emt.). Kosken (1992: 21) mukaan sellaiset metaforat, joilla halutaan arvottaa jotakin referentin ominaisuutta, ovat affektiivisia. Arvottaminen eli affektiivisuus siis ilmaisee aina tietynlaista asennetta puheena olevaa asiaa kohtaan.

Journalismiin liittyvä metaforatutkimus on usein kohdistunut politiikan metaforisointiin (ks. esim. Mustaparta 1996; Hellsten 1997; Heikkinen 1999: 133–136). Tähän voidaan pitää syynä sitä, että politiikan kielessä metaforia käytetään usein tunteiden herättämiseen ja omien näkökulmien tietoiseen vahvistamiseen. Poliitiikan kielessä metaforilla on keskeinen rooli. (Ks. Wilson 1990: 104.) Hellstenin (1997: 77) mukaan konfliktittomaan tilanteeseen haetaan metaforilla dramaattista juonetta, ja yhteistyötä tekevät asemoidaan konfliktin osapuoliksi, jotta jutusta tulisi dramaattisempi ja populaarimpi.

Metaforien käyttö journalismissa ei kuitenkaan rajoitu poliittisiin aiheisiin. Myös muiden aiheiden yhteydessä metaforia voidaan käyttää voimakkaiden tunteiden ja mielikuvien herättämiseen. Esimerkiksi urheilu- uutisten ja talousuutisten dramaattisuuden lisäämiseksi käytetään metaforia, koska näiden uutisointi tarvitsee tehostusta (Aitchison 2003: 201). Tehostaminen tulee esiin vaikkapa jääkiekko-ottelua käsittelevässä uutisessa, jossa jatkoajan ratkaisumaalia ja toisen joukkueen häviämistä sen seurauksena nimetään äkkikuolemaksi, mikä siis tehostaa ottelun häviämiseen liittyvää järkyttävyyttä ja dramaattisuutta.

Uutisjournalismin laadun yhdeksi kriteeriksi määritetty objektiivisuus, joka viittaa uutisten faktapohjaisuuteen ja arvoneutraalisuuteen (vrt. Nieminen & Pantti 2004: 142). Metaforiin liittyvä arvottavuus (ks. Lakoff & Turner 1989: 65) herättää kysymyksen objektiivisuuden horjumisesta. Korostamalla puheena olevan asian tiettyjä puolia metaforan käyttäjä tuo väistämättä esiin suhtautumistapansa (ks. Lakoff & Johnson 1980: 10–13). Näin voidaan ajatella, että runsas metaforien käyttö vähentää uutisen objektiivisuutta.

Järkyttävyyden tehostaminen toteuttaa selkeästi tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktiota. Koulusurmiin viittaava ilmaus *joukkoteurastus* olisi koulusurmien järkyttävyyttä tehostava, ja siten sekä tunteisiin vetoava että asennetta ilmaiseva. Lihakarjan tappamiseen assosioituva sana *teurastus* on koulusurmista puhuttaessa ilmeisen shokeeraava. Joukkoteurastus on siis esimerkki poikkeuksellisen affektiivisesta metaforasta (ks. Koski 1992: 21), sillä siinä korostuu tunteisiin vetoamisen lisäksi voimakkaan kielteinen suhtautuminen koulusurmiin. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että asenteiden ilmaiseminen ja tunteisiin vetoaminen voivat liittyä myös väkivallan järkyttävyyttä lieventäviin tai järkyttävyydeltään neutraaleihin metaforiin. Koulusurmien metaforisella ilmauksella *murhenäytelmä* olisi koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta lieventävän funktion lisäksi tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktio, koska sillä myös korostetaan surun tunteen järkyttävyyttä. Sama koskisi koulusurmien järkyttävyyden kuvaamisessa neutraalia metaforista ilmausta *Jokelan musta päivä*, jossa sekä paha että surullinen käsitetään mustaksi (vrt. Lakoff & Turner 1989: 185). Sana *musta* ei tehosta eikä lievennä koulusurmien väkivaltaisuutta eikä brutaaliutta, mutta kuitenkin korostaa koulusurmista seuranneen surun järkyttävyyttä. Ymmärrän sekä tunteiden järkyttävyyden korostamisen että koulusurmien järkyttävyyden tehostamisen osaksi tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktiota.

3.2.2.2 Asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottava funktio

Kirjoittaja tai puhuja voi käyttää metaforia helpottaakseen asian käsittelyä ja ymmärtämistä. Metaforille yhteinen piirre on se, että niissä abstraktit tai muuten vaikeasti käsitettävät asiat ymmärretään konkreettisempien käsitteiden avulla (ks. Lakoff & Johnson 1980: 109). Tämä piirre tulee selkeimmin esille juuri sellaisissa metaforissa, joiden avulla kielenkäyttäjät yrittävät helpottaa vaikean asian käsittelyä ja ymmärtämistä. Esimerkiksi pitkäkestoiset poliittiset prosessit tulevat helpommin hahmotettaviksi metaforien avulla (Hellsten 1997: 62). Asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottava funktio liittyy selkeästi esimerkiksi tunteiden metaforisointiin, koska abstrakteista asioista on helpompi puhua, kun ne konkretisoidaan. Tunnetiloja on ylipäätään vaikea kuvailla kirjaimellisesti, koska tunteet ovat vaikeasti tavoitettavia ja hetkellisiä (Ortony & Fainsilber 1987: 181). Näin siis ilmaus *surulta ei voi paeta* konkretisoi abstraktin käsitteen ja helpottaa

siinä mielessä sen ymmärtämistä, vaikka ilmaus samalla korostaakin suruun liittyvää järkyttävyyttä.

Sekä koulusurmien että niistä seuranneiden tunteiden järkyttävyyden lieventäminen selittyy asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottavan funktion avulla. Järkyttävyyttä lieventävä funktio ei ehkä ole niin selkeästi havaittavissa kuin järkyttävyyttä tehostava funktio, mistä kertoo se, että järkyttävyyden lieventäminen saattaa jäädä tutkijaltakin huomaamatta (ks. Aitchison 2003: 197). Hellsten (1997: 62–63) tuo esiin, että sodan metaforisoinnilla pyritään pehmentämään sodan kauheuksia ja samalla etäännyttämään lukija tai kuuntelija tapahtumista. Esimerkiksi sodan esittäminen pelinä liittyy epärealistisuuteen, sillä pelissä kyse ei ole elämästä ja kuolemasta, vaan leikinomaisesta kilpailusta (emt. 63). Näin siis sodasta on helpompi puhua, kun se metaforisoidaan peliksi.

Variksen (1998: 250) mukaan sosiaalinen paine kiertoilmausten käyttämiseen tulee siitä, että puheyhteisössä pidetään joitakin aiheita kiusallisina, jopa tabuina. Tabut voidaan määrittellä kielletyiksi asioiksi tai toiminnoiksi, joista on kiusallista puhua (ks. emt. 156, 159–160). Varsinkin kuolemaa pidetään kiertoilmausten joukossa vielä nykyäänkin tabua muistuttavana kiellettyinä puheenaiheena (emt. 172). Järkyttävyyden lieventäminen metaforien avulla voi siis olla merkinä myös siitä, että murhat ovat niin kiusallisia asioita, että kulttuurissamme niistä on hyväksyttävämpi ja siten helpompi puhua painajaisina tai murhenäytelminä kuin niiden varsinaisilla nimillä. Näin tabuaiheista vaikeneminen liittyy myös faattiseen funktioon, jota käsittelem seuraavaksi.

3.2.2.3 Faattinen funktio

Faattinen funktio suuntautuu kontaktiin kielenkäyttäjien välillä, ja sen avulla viestin lähettäjä luo yhteyden tai vahvistaa yhteyttä viestin vastaanottajaan (Jakobson 1980: 84). Faattisen funktion voi katsoa sisältyvän sellaisiin journalismin käyttämiin metaforiin, jotka ovat lukijoille tai kuulijoille ennestään tuttuja. Yksi journalismin keino hakea samanmielisyyttä onkin juuri vakiintuneiden ilmaisutapojen käyttäminen (ks. Kalliokoski 1996: 75). Metaforia voidaan käyttää luomaan yhteisyyttä niiden ihmisten välille, jotka kykenevät ymmärtämään ilmauksen merkityksen (Cacciari 1998: 141). Esimerkiksi

Varis (ks. 1998: 236) on huomionut faattisen funktion osana journalismia. Hänen mukaansa urheilujutuissa värikkäät ilmaisut vahvistavat urheilulajien harrastajien yhtenäisyyttä, jolloin toteutuu kielenkäytön faattinen funktio lehtien ostamisen ja lukemisen jatkumisen turvaamisena (emt.). Samoin voi ajatella, että väkivaltaista tapahtumaa kuvaavat metaforiset ilmaukset *tragedia* ja *murhenäytelmä* toteuttavat varsin vakiintuneina ilmauksina faattista funktiota sanomalehtien kontekstissa.

Laajemmin tarkasteltuna metaforien faattinen funktio liittyy siihen, että journalismissa arkijärkeen perustuvien metaforien käyttö on usein kyseenalaistamaton tapa käsitellä asioita tutujen käsitteiden avulla (ks. Hellsten 1997: 60–61). Faattisen funktion varjopuolena on siis se, että vakiintuneet ajattelumallit otetaan itsestäänselvyyksinä. Faattisesta funktiosta poikkeavina voidaan pitää vasta- ja vaihtoehtometaforia, joiden avulla kielenkäyttäjät horjuttaa vakiintuneita käsityksiä (ks. emt. 61, 72).

3.2.2.4 Poeettinen funktio

Poettisen funktion voi katsoa olevan osa kaikkea metaforista kielenkäyttöä, lukuun ottamatta kuolleita metaforia, joille ei löydy vaihtoehtoisia ilmaisutapaa (ks. Hellsten 2002: 28). Poettisen funktion voi käsittää eläväksi ja värikkääksi kielenkäytöksi, johon myös metaforat kuuluvat (ks. Varis 1998: 223–240). Metaforien käyttö journalismin kielessä on ymmärrettävissä myös sanaleikiksi (vrt. emt. 237), jonka avulla tekstiin tuodaan elävyyttä. Variksen (emt.) mukaan sanaleikittely lehtijutuissa ei ole ensisijaisesti uutisten tai kritiikin vaan erityisesti humorististen ja fiktiivisten tekstien ominaisuus.

Ymmärrän kuitenkin metaforien käytön esimerkiksi uutisjutuissa yhdeksi keinoksi leikitellä sanoilla ja värittää kieltä. Hellstenin (1997: 61) mukaan metaforien käytössä kyse olisi toimittajan luovuudesta, jos metaforilla yksinomaan luotaisiin tehokas otsikko tai kommentoitaisiin värikkäästi ajankohtaisia asioita. Hän on siis sillä kannalla, ettei metaforien käytössä journalismissa kyse ole varsinaisesti värikkään ilmaisun käyttämisestä toiston välttämiseksi, vaan kyseenalaistamattomasta tavasta käsitellä asioita (ks. emt; luku 3.2.2.3). Huolimatta siitä, onko kyse kyseenalaistamattomasta tavasta käsitellä asioita, metaforat kuitenkin värittävät tekstiä ja tuovat ilmaisutapoihin vaihtelua. Siten

niillä voidaan joka tapauksessa ajatella olevan journalismin kielessä poeettinen funktio. Jos Jokelan koulusurmista puhuttaisiin pelkästään koulusurmina tai kouluammuskeiluina, voisi teksti jäädä värittömäksi. Esimerkiksi ilmaukset *murhenäytelmä*, *tragedia*, *joukkoteurastus*, *verilöyly*, *draama* ja *painajainen* olisivat muiden funktioidensa lisäksi elävöittävässä tekstissä ja siten toteuttamassa myös poeettista funktiota.

3.3 Metaforien kolmiulotteinen tarkastelutapa

Metaforien kolmiulotteisessa tarkastelutavassa yhdistetään kulttuurisidonnaiset metaforat (ks. Hellsten 2002: 27–30; Zinken ym. 2008), metaforien ajallinen ulottuvuus eli Hsiangin ja McCombsin (2004) ajalliset kehykset, metaforien funktiot koulusurmien ja niiden jälkeisten tunteiden kuvaamisessa sekä metaforien kognitiivisuus eli metaforien käsitteellisten tasojen ja metaforisten ilmausten välinen suhde (ks. Lakoff & Johnson 1980; Hellsten 2002). Metaforien kolmiulotteista tarkastelutapaa voidaan hyödyntää minkä tahansa tapahtuman tai ilmiön tarkastelussa, jos siinä on erotettavissa menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus eli tapahtuman seuraukset. Funktiot tosin täytyy määritellä tutkimuskohteen mukaan. Seuraavaksi määrittelen kolmiulotteisen tarkastelutavan metaforatyypit ja samalla perustelen, millä tavalla nämä metaforatyypit muodostavat metaforien kulttuurisen ulottuvuuden. Metaforatyypien määrittelyn jälkeen tuon esiin, miten Hsiangin ja McCombsin (2004) kehystutkimus on osa metaforien tarkastelutapaa tutkimuksessani. Lopuksi havainnollistan kuvion avulla metaforien kolmiulotteista tarkastelutapaa.

3.3.1 Metaforatyypit

Metaforatyypien jaottelu tutkimuksessani perustuu Hellstenin (2002) ajatukseen kulttuurisidonnaisista metaforista ja Zinkenin ym. (2008) ajatukseen diskurssimetaforista. Rakenteelliset metaforat ovat mukana myös Lakoffin ja Johnsonin (1980) teoriassa. Tutkimukseni metaforatyypit eroavat toisistaan siinä, millä tavalla ne ovat määriteltävissä kulttuurisidonnaisiksi. **Rakenteelliset metaforat** heijastavat yleisemmin länsimaisen kulttuurin ajattelutapaa, ja metaforien lähdealue on näiden metaforien kohdalla sel-

keä ja konkreettinen. Puolestaan **vakiintuneet kulttuurimetaforat** ovat enemmän yksittäisiä metaforisia ilmauksia, joiden käsitteellisten tasojen löytäminen ei aina ole helppoa. Vakiintuneet kulttuurimetaforat pohjautuvat kansallisen kulttuurin perinteisiin ja käytäntöihin, mikä näkyy metaforisointitavoissa. **Kulttuurisissa diskurssimetaforissa** samojen käsitteellisten tasojen pohjalta muodostettujen erilaisten ilmausten määrä on runsas. Kulttuurisissa diskurssimetaforissa kulttuurisidonnaisuus on nähtävissä tiettyä yhteiskunnallista tilannetta koskevassa puhettavassa, diskurssissa.

Faircloughin (1995: 7) mukaan diskurssi on kielenkäyttöä, joka on nähtävissä sosiaalisena käytäntönä. Tutkimuksessani määrittelen diskurssin käsitteen Heikkisen (ks. 1999: 54) määritelmää mukailen. Tarkoitan diskurssilla tiettyjen puheenaiheiden yhteydessä aktivoituvia sosiokulttuurisia todellisuuden jäsentämisen tapoja (vrt. emt.). Kulttuurisilla diskurssimetaforilla pyritään hahmottamaan jotakin tiettyä tilannetta, ilmiötä tai tapahtumaa tietyn kulttuurin sisällä, ja metaforisilla ilmauksilla kielenkäyttäjät tuo esiin oman näkökulmansa yhteiskunnassa vallitsevaan tilanteeseen. Tutkimukseni metaforatyyppit voivat osin olla myös päällekkäisiä. Tätä mahdollista päällekkäisyyttä käsitteelen enemmän Jokelan koulusurmiin liittyviä metaforia analysoidessani.

3.3.1.1 Rakenteelliset metaforat

Rakenteelliset metaforat (*structural metaphors*) voidaan määritellä metaforiksi, joissa yksi tarkoite on rakentunut toisen tarkoitteen käsitteistä (Lakoff & Johnson 1980: 14). Rakenteelliset metaforat tunnistaa siitä, että niiden lähdealue on usein selkeä ja konkreettinen. Esimerkiksi sota väittelyn lähdealueena on helppo tunnistaa (ks. Lakoff & Johnson 1980: 4–5). Hellstenin (2002: 28) mukaan rakenteelliset metaforat ovat avoimia muutoksille sekä kielellisellä että alemmalla käsitteellisellä tasolla, vaikka tiettyjä rakenteellisia metaforia voidaankin pitää yleisesti vallitsevina. Tällä ymmärrän Hellstenin (ks. emt.) tarkoittavan sitä, että tietyt rakenteelliset metaforat ovat vakiintuneet käytössään, jolloin niitä on totuttu käyttämään yleisessä kielenkäytössä. Rakenteelliset metaforat ovat kulttuurisidonnaisia ja riippuvaisia kulttuurin sisäisistä tavoista ymmärtää ja tulkita maailmaa (emt. 30).

Rakenteellisten metaforien alemman tason käsitteellisiä metaforia ovat esimerkiksi ”Elämä on matka” ja ”Aika on rahaa” (Lakoff & Johnson 1980: 7–9; Hellsten 2002: 28). Elämästä puhumme siis matkana, kun taas ajan käsitämme rahaksi. Rakenteellisissa metaforissa oleellista on, että alemman tason käsitteellisten metaforien pohjalta voidaan rakentaa useampia metaforisia ilmauksia. Kun esimerkiksi elämä käsitetään matkaksi, voidaan tämän pohjalta tuottaa useampia metaforisia ilmauksia, kuten ”esteet elämän varrella” tai ”elämän risteyskohdat” (ks. Hellsten 2002: 29). Myös rakenteellisten metaforien alempia käsitteellisiä tasoja voi olla useampia yhteen ylempään käsitteelliseen tasoon pohjautuen. Hellstenin (ks. emt.) mukaan ”Elämä on matka” -metaforan ylempällä tasolla on käsitteellinen metafora ”Ajallinen muutos on liikettä tilassa/ etene mistä”. Tämän perusteella voitaisiin muodostaa esimerkiksi alemman tason käsitteellinen metafora ”Elämä on tanssia”, josta voitaisiin rakentaa uusia metaforisia ilmauksia, kuten ”voitontanssi”, jos kuvattaisiin esimerkiksi jonkun ihmisen menestymistä elämässään (ks. emt. 31).

Näin esimerkiksi ylempään tason käsitteellisen metaforan ”Järkyttävät asiat ovat epä-todellisia” perusteella voidaan muodostaa useampia alemman tason käsitteellisiä metaforia. Jos esimerkiksi otetaan Jokelan koulusurmat, voisi sen alemmalla käsitteellisellä tasolla olla ”Jokelan koulusurmat ovat unta” -metaforan lisäksi alemman tason käsitteellinen metafora ”Jokelan koulusurmat ovat teatteria”.

3.3.1.2 Vakiintuneet kulttuurimetaforat

Eri kulttuureissa asioita metaforisoidaan eri tavoin ja jotkin metaforat ovat kielikoh-taisia (ks. Lakoff & Johnson 1980: 146; Koski 1992: 13–32). Kulttuurien voi katsoa eroavan sen mukaan, millaisia metaforia ne ovat konventionaalistaneet eli vakinaista-neet osaksi yhteisön kielenkäyttöä (Nikanne 1992: 64). Vakiintuneet kulttuurimetaforat ovat rakenteellisiin metaforiin verrattuna enemmän yksittäisiä. Tällä tarkoitan sitä, että vakiintuneiden kulttuurimetaforien käsitteellisten tasojen perusteella ei muodostu uusia metaforisia ilmauksia samoin kuin esimerkiksi rakenteellisten metaforien kohdalla. Vakiintuneilla kulttuurimetaforilla tarkoitan tutkimuksessani tietyn kansallisen kulttuu-

rin sisällä käytettyjä metaforisointitapoja, jotka ovat riippuvaisia siitä kulttuurista, historiallisesta tilanteesta ja kielestä, joissa niitä käytetään (ks. Hellsten 2002: 29).

Vakiintuneet kulttuurimetatforat tutkimuksessani vastaavat Hellstenin (ks. 2002: 29) kulttuurisia metaforia, sillä molemmat ovat rakentuneet tietystä kulttuurissa jaetun tiedon varaan, ja molemmilla on juurensa kansallis-historiallisissa perinteissä ja arvoissa. Hellsten (emt.) katsoo, että kulttuuristen metaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla on käsitteellinen metafora ”Menneisyys on nykyisyyttä”. Kulttuurisia metaforia voidaan Hellstenin (2008b) mukaan pitää vakiintuneina sanontoina, joiden merkitys aukeaa ainoastaan tietyn kulttuurin tuntijoille tai kielen hallitsijoille.

Hellstenin (1997) tutkimuksen kulttuuriset sanonnat ovat myös lähellä tutkimukseni vakiintuneita kulttuurimetatforia, sillä molemmat perustuvat suomalaiskansalliseen historiaan, ja niiden alkuperä on usein arkipäiväisissä toiminnoissa ja perinteisissä arvoissa (ks. emt. 91). Luokittelen vakiintuneiksi kulttuurimetatforiksi sellaiset vakiintuneet metaforisoinnit, joiden ymmärtäminen vaatii suomen kielen ja kulttuurin tuntemusta. Tällaisena voitaisiin pitää esimerkiksi ilmausta *verilöyly*. Verilöylyn merkityksen ymmärtämiseksi täytyy tuntea suomalaista kulttuuria tai osata suomea hyvin.

3.3.1.3 Kulttuuriset diskurssimetatforat

Kulttuurisia diskurssimetatforia voidaan pitää tuoreempina kuin vakiintuneita kulttuurimetatforia. Käsite *diskurssimetatfora* on peräisin Zinkeniltä, Hellsteniltä ja Nerlichiltä (2008), ja sillä tarkoitetaan jatkuvasti muuntuvia ja eläviä metaforisia ilmauksia, joiden merkityksestä ei olla yksimielisiä ja joita usein käytetään yli kieli- ja kulttuurimuurien omien tavoitteiden ja eri tilanteiden mukaisesti (Hellsten 2008a; Hellsten 2008b). Esimerkiksi diskurssimetatfora klooneista kopioina on suosittu niin suomen, englannin kuin hollanninkin kielessä (Hellsten 2008b). Tietyt diskurssimetatforat näyttäisivät kytkeytyvän tiettyyn puheenaiheeseen, kuten kopiointi juuri kloonaamiseen.

Diskurssimetatforat toimivat kommunikaation välineinä ja niiden käyttö on tietoista kielenkäyttäjän tuodessa esiin omaa suhtautumistaan johonkin asiaan (Zinken ym. 2008).

Diskurssimetaforissa oleellista onkin niiden kytkeytyminen todelliseen kielenkäyttökontekstiin, sillä niitä voidaan pitää siltana analogisten mallien ja todellisen kielenkäytön välillä (ks. Zinken 2008: 2). Diskurssimetaforat sisältävät analogisen mallin, joka kielenkäyttäjän on helppo tunnistaa, mikä erottaa diskurssimetaforat täysin uusista metaforista (emt. 9–10). Analogiset mallit ymmärtävät siirtymiksi lähde- ja kohdealueiden välillä. Tutkimuksessani hahmotan kulttuuristen diskurssimetaforien käsitteen Zinkenin ym. (2008) diskurssimetaforien kautta. Kulttuuriset diskurssimetaforat ovat kulttuurin sisäisessä kielenkäytössä toimivia metaforia, joiden kautta jotakin tiettyä vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta pyritään hahmottamaan. Kun yhteiskunnallisella tasolla tapahtuu jotakin uutta ja merkittävää, on kulttuurisilla diskurssimetaforilla tärkeä rooli yritettäessä ymmärtää uudenlaista tilannetta.

Esimerkiksi 1990-luvun alussa Euroopan yhteisöön liittymisestä puhuttiin junamatkana EY:hyn (Mustaparta 1996: 169). Tyypillisimpiä metaforia Mustaparran (1996) aineistossa olivat metaforat junaan ehtimisestä ja junasta myöhästymisestä, joita käyttivät ne, jotka kannattivat Suomen liittymistä Euroopan yhteisön jäseneksi. Näin luotiin tehokkaasti kiireen tuntua, sillä jos ei toimi pian, on kohta jo liian myöhäistä (emt. 174). Esimerkiksi tällaiset junametaforat EY:hyn liittymisen yhteydessä ymmärtävät kulttuurisiksi diskurssimetaforiksi. Samalla kyse on myös rakenteellisista metaforista, kun Euroopan yhteisöön liittymisestä puhutaan junamatkan käsittein. EY-keskusteluun osallistuneet ymmärsivät siis EY:hyn liittymisen ja junamatkan muodostaman analogisen mallin, mikä mahdollisti jatkuvasti uusien metaforisten ilmausten syntymisen (ks. emt. 172). Kaikki rakenteelliset metaforat eivät kuitenkaan ole kulttuurisia diskurssimetaforia, sillä rakenteellisia metaforia määrittäviin piirteisiin ei kuulu vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen hahmottaminen.

Mustaparran (1996: 172) mukaan junametaforasta syntyi koko ajan uusia innovatiivisia ilmauksia, joissa lähdealue ja kohdealue olivat samat, mutta lähdealueesta otettiin käyttöön uusia ilmauksia. Jatkuva uusien metaforisten ilmauksien luominen samojen käsitteellisten metaforien pohjalta onkin nähtävissä kulttuuristen diskurssimetaforien yhdeksi keskeiseksi kriteeriksi. Käytössään vakiintuneita metaforisia ilmauksia ei voi tulkita kulttuurisiksi diskurssimetaforiksi, mikäli saman käsitteellisen metaforan perusteella ei

synny uusia ja erilaisia metaforisia ilmauksia. Esimerkiksi metaforiset ilmaukset *raskas suru*, *olla surun murtama* ja *surun taakka* eivät yksinään täytä kulttuuristen diskurssi-metaforien kriteeriä, vaan olisivat yksittäisinä fyysisyyteen perustuvia metaforia. Innovatiivisemmat ilmaukset, kuten *Suru levittäytyi kaikkialle* ja *Surulta ei voi paeta* korostavat surun ylivoimaisuutta, ja samalla edellä mainitut esimerkit konventionaalistuneista ilmauksista osoittautuisivat osaksi samaa ylemmän tason käsitteellistä metaforaa ”Suru on ylivoimaista”.

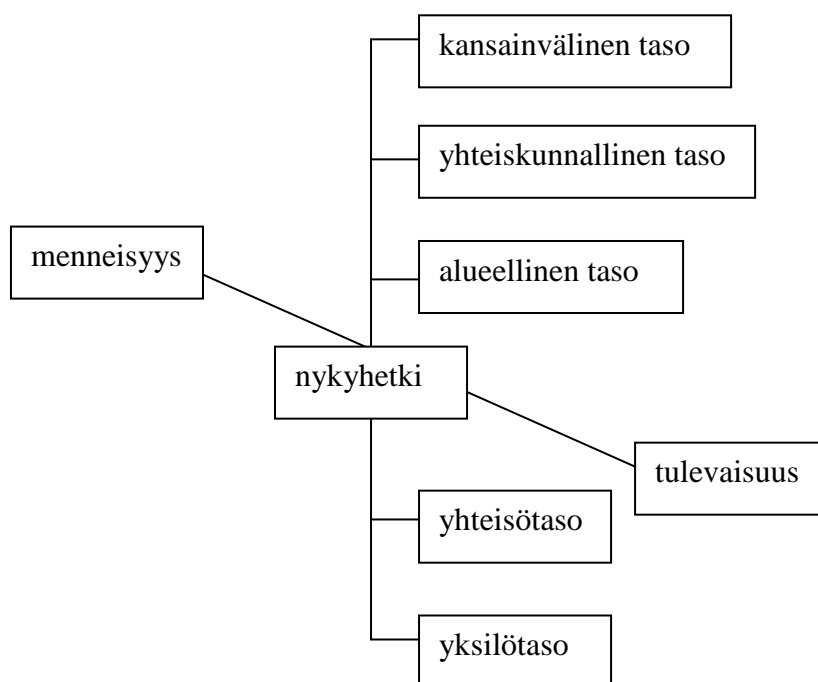
3.3.2 Ajalliset kehykset osana metaforatutkimusta

Metaforien tarkastelutapani pohjautuu osittain Columbinen kouluammuskeluiden uutisoinnista tehdyn tutkimuksen kehysanalyysiin (ks. Hsiang & McCombs 2004). Hsiang ja McCombs (2004) ovat tutkineet, miten *New York Times* uutisoi Columbinen kouluammuskeluista. Tutkimuksessaan he ovat tarkastelleet, mistä näkökulmasta eli minkälaisten kehysten varaan *New York Timesin* uutisointi oli rakentunut. Kehys voidaan ymmärtää tietyn tilanteen määrittelyksi, joka on lähtöisin siitä, mihin tapahtumiin huomio kohdistetaan (ks. Goffman 1986: 10–11). Tilanteen määrittelyyn ei ole yhtä oikeaa vastausta, koska määritelmä riippuu aina siitä, mistä näkökulmista tilannetta tarkastellaan (emt. 8). Kehystämislle ja metaforisoinnille yhteistä on tiettyjen piirteiden huomioiminen ja toisten jättäminen varjoon (ks. Lakoff & Johnson 1980: 10–13; Goffman 1986: 8, 10–11).

Hsiang ja McCombs (2004) ovat tutkimuksessaan päätyneet kaksiulotteiseen kehysanalyysiin, jossa yhtäältä otetaan huomioon lehtijuttujen ajalliset kehykset sekä toisaalta myös lehtijuttujen ”tilakehykset”. Ajallisiksi kehyksiksi ovat määriteltävissä menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. Menneisyys on jutun kehystenä silloin, jos siinä tuodaan esiin esimerkiksi taustatietoa tai muita kouluammuskeluita, joita on tapahtunut. Nykyhetken kehukseen sijoittuvissa jutuissa kerrotaan itse tapahtumasta eli Columbinen kouluammuskeluista tai niiden välittömistä seurauksista tai vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Puolestaan tulevaisuus on esillä jutussa silloin, jos siinä tuodaan esiin esimerkiksi toimenpiteitä, joihin tulevaisuudessa pitäisi ryhtyä tai arvioidaan tapahtuman vaikutuksia tulevaisuuden kannalta. (Emt. 25, 28.)

Tutkimuksessani ennen-metaforien avulla kerrotaan koulusurmaajasta ennen kouluammuskeluja ja koulusurmaajan toiminnasta kouluammuskelujen suunnittelemiseksi, jolloin kyseessä on taustatietoihin liittyvä metaforisointi, ja kehyksenä menneisyys. Aikana-metaforissa ovat kyseessä itse kouluammuskelut ja niiden aikaiset tapahtumat sekä kouluammuskelujen tapahtumapaikka, joten kehyksenä on nykyhetki. Jälkeen-metaforissa huomio on kiinnitetty koulusurmista seuranneisiin tunteisiin. Jälkeen-metaforia en kuitenkaan ymmärrä pelkästään tulevaisuuskehyksen kautta, vaan koulusurmien seurausten kautta, jolloin metaforisointi kohdistuu sekä välittömiin tunteisiin että pidemmän aikavälin tunteiden käsittelyyn. Näin siis jälkeen-metaforat perustuvat Hsiangin ja McCombsin (2004) nykyhetken tai tulevaisuuden kehyksiin. (Vrt. emt. 25, 28.) Tutkimuksessani käsitän juttutyyppeiden ajalliset kehykset juttujen sisällöstä käsin, huolimatta siitä, esiintyykö jutussa metaforia vai ei. Juttutyyppeiden ajalliset kehykset olen kuitenkin määritellyt samalla tavalla kuin metaforien ajalliset kehykset. (Ks. luku 4.1.)

Tilakehykset määrittyvät sen mukaan, kenen tai keiden näkökulmasta lehtijuttu on kirjoitettu. Tällaisia tilakehyksiä ovat Hsiangin ja McCombsin (2004: 25, 27) tutkimuksessa yksilötaso, yhteisötaso, alueellinen taso, yhteiskunnallinen taso ja kansainvälinen taso. Yksilötaso on suppein tilakehyks, sillä siinä on keskitytty kertomaan tapahtumasta yksittäisten ihmisten näkökulmasta, kuten esimerkiksi kouluampujan, kouluammuskelun uhrien tai heidän perheenjäseniensä kannalta. Kansainvälinen taso on laajin tilakehyks ja siinä kouluammuskeluja on tarkasteltu maailmanlaajuisena ilmiönä ja tuotu esiin muiden maiden vastaavia tapauksia. Loput kolme tilakehystä sijoittuvat näiden kahden väliin. (Emt.) Kuviossa 2 on esitettyä Hsiangin ja McCombsin (2004) määrittelemä kehysten kaksikulotteisuus. Koska olen ottanut tutkimuksessani huomioon vain suomalaisten näkökulmasta kirjoitetut jutut (ks. luku 1.2), rajautuvat kansainväliseen tasoon perustuvat jutut aineistoni ulkopuolelle. Näin siis laajimpana tilakehyksenä aineistooni kuuluvissa jutuissa on yhteiskunnallinen taso. Juttutyyppejä määrittellessäni olen hyödyntänyt tätä kaksikulotteista mallia (ks. luku 4.1).

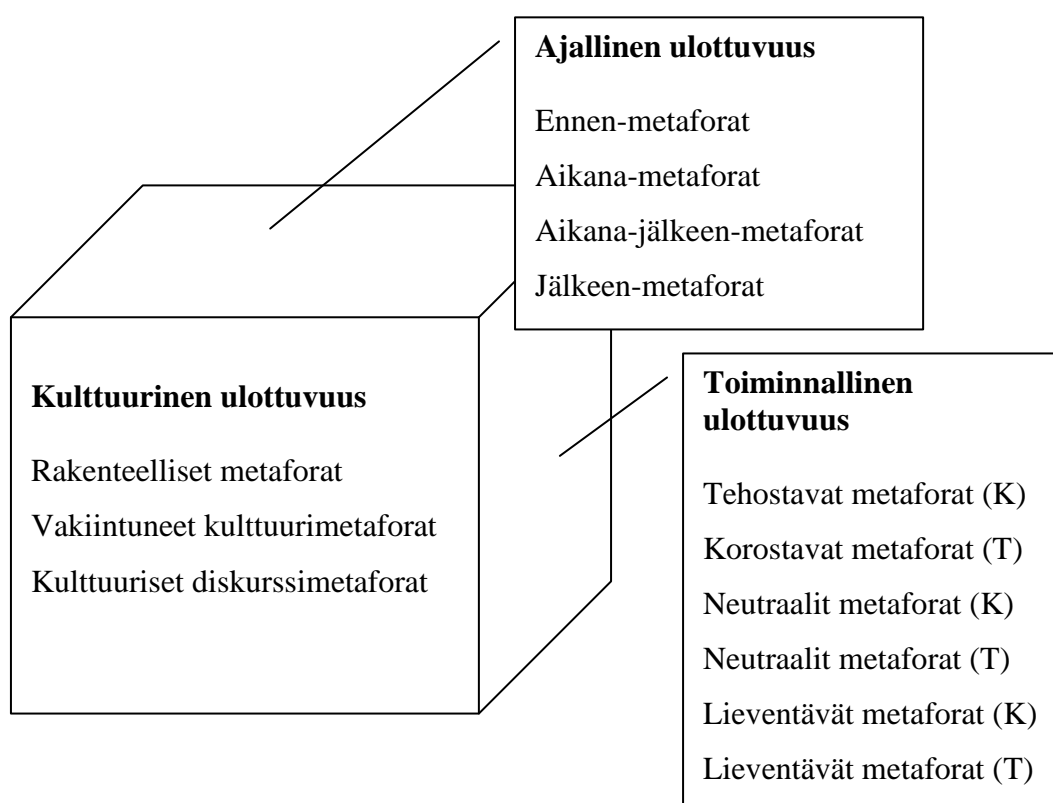
Kuvio 2. Kehysten kaksiulotteinen malli (vrt. Hsiang & McCombs 2004: 25).

Kuvio 2 kuvaa sitä, että yhden lehtijutun kehysten muodostavat jokin ajallinen kehys sekä jokin tilakehys. Tutkimustuloksiksi Hsiang ja McCombs (2004: 30) saavat, että tyypillisimmän kehysten Columbinen kouluammuskeluiden lehtijutulle New York Timesissa muodostivat yhteisötaso ja nykyhetki. Suurin osa kehyksistä on Hsiangin ja McCombsin (emt. 31) mukaan kuitenkin niin sanottuja laajennettuja kehiksiä, joiden kautta tapausta oli tarkasteltu laajemmalla tasolla, erityisesti yhteiskunnallisena ilmiönä. He tuovat esiin, että tällaiset laajennetut kehukset tekevät tapauksesta merkittävän median agendassa (emt.).

Columbinen kouluammuskelujen uutisoinnin kehysanalyysi on ollut pohjana myös eräälle toiselle tutkimukselle, jossa tavoitteena on ollut selvittää yhdeksän eri kouluammuskelun kehysten muuntumista yksittäisten tapausten kohdalla sekä vuosien 1997–2001 välisenä aikana New York Times -lehdessä (Muschert & Carr 2006). Muschertin ja Carrin (2006) tutkimus on ikään kuin vastaus Hsiangin ja McCombsin (2004) tutkimukselle. Yleisimpinä aikakehys/tilakehys-kombinaatioina Muschertin ja Carrin (2006: 757–758) tutkimusaineiston lehtijutuissa olivat nykyhetki/yhteisötaso sekä nykyhetki/yhteiskunnallinen taso.

3.3.3 Metaforien kolmiulotteinen malli

Kuvio 3 havainnollistaa, kuinka kolme eri näkökulmaa tekee metaforien tarkastelusta kolmiulotteista. Kutsun tutkimuksessani huomioitavia metaforatyyppejä metaforien kulttuuriseksi ulottuvuudeksi, koska ne kaikki ovat kulttuurisidonnaisia. Metaforien rooleja eli funktioita nimitän metaforien toiminnalliseksi ulottuvuudeksi. Vaikka metaforilla voi yhtä aikaa olla useita eri funktioita journalismissa (ks. luku 3.2.2), tutkimuksessani kiinnitän huomiota erityisesti metaforien tehtävään koulusurmien järkyttävyyden tehostamisessa ja lieventämisessä sekä tunteiden järkyttävyyden korostamisessa ja lieventämisessä. Puolestaan ajallinen ulottuvuus sisältää ennen-, aikana-, ja jälkeen-metaforat, joiden avulla tapahtuman syitä ja suunnittelua, itse tapahtumaa sekä tapahtuman seurauksia voidaan hahmottaa. Tutkimuksessani huomioin myös sellaiset ajallisen ulottuvuuden metaforat, jotka voidaan luokitella sekä aikana- että jälkeen-metaforiksi. Metaforien kognitiivisuus on mukana jokaisella ulottuvuudella.

Kuvio 3. Metaforat kolmiulotteisessa tarkastelussa.

Kuviosta 3 on nähtävissä, että yksi metafora tutkimuksessani kuuluu yhteen kulttuurisen ulottuvuuden metaforatyyppiin ja johonkin ajallisen ulottuvuuden sekä toiminnallisen ulottuvuuden ryhmään. On kuitenkin otettava huomioon myös poikkeustapaukset, sillä toiminnalliselta ulottuvuudeltaan metaforalla voi olla yhtä aikaa sekä jokin koulusurmien (K) että tunteiden kuvaamiseen (T) liittyvä funktio. Jos metafora kuvaa samalla sekä koulusurmia että niistä seuranneita tunteita, on kyseessä aikana-jälkeen-metafora.

Metaforiselle ilmaukselle muodostan käsitteelliset tasot, joiden kautta metaforien kognitiivisuus tulee esiin. Käsitteelliset tasot ovat tutkimuksessani oleellisia, koska pelkkiin metaforisiin ilmauksiin keskittyminen antaisi liian yksipuolisen kuvan ilmiön metaforisoinnista, tai jopa vääristäisi tätä kuvaa. Esimerkiksi ilmaus *painajainen* toteuttaa koulusurmien järkyttävyyttä lieventävää funktiota, koska uni metaforisen ilmauksen lähdealueena on kohdealuettaan eli koulusurmia vähemmän järkyttävä. Pelkän kielellisen tason perusteella voisi päätyä liian yksioikoiseen tulkintaan, jolloin *painajainen* saatettaisiin tulkita koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaksi ilmaukseksi. *Painajaisella* on myös tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio, joten kyseessä on aikana-jälkeen-metafora.

Metaforia tulkittaessa on otettava huomioon, mihin kielenulkoisen todellisuuden tarkoitteeseen metaforalla viitataan. Tulkittaessa ilmauksia metaforisiksi korostuu Searlen (1993) metaforamääritelmä. Hänen mukaansa lauseen tai sanan merkitys ei voi koskaan itsessään olla metaforinen. Metaforisuutta voi olla hänen mukaansa ainoastaan puhujan ilmaisussa, eli siinä, mitä puhuja tarkoittaa sanomallaan. (Emt. 83–90.) Esimerkiksi ilmaisussa ”Olen nähnyt Jokelan tapahtumien jälkeen painajaisia” *painajainen* ei ole metaforinen ilmaus, koska sillä oikeasti viitataan painajaiseen. Tässä tulee siis ilmi kielenkäytön referentiaalinen funktio (ks. sivut 44–45).

4 JOKELAN KOULUSURMIIN LIITTYVÄT METAFORAT

Jokelan koulusurmia ja niihin keskeisesti liittyviä asioita metaforisoidaan tutkimusaineistossani yhteensä **141** ilmauksessa, joita Helsingin Sanomissa on 71 ja Ilta-Sanomissa 70. 141 metaforista ilmausta ei sinänsä ole paljon, mutta kuitenkin riittävästi metaforien kolmiulotteiseen tarkastelutapaan, joka ei ole kaikista yksinkertaisin tapa tarkastella metaforia. Tässä luvussa tuon tarkemmin esiin, millaisia metaforia Jokelan koulusurmiin liittyy Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa aikavälillä 8.11.–12.11.2007. Lähdän liikkeelle juttutyypin määrittelystä, minkä jälkeen tuon esiin, kuinka paljon ennen-, aikana-, aikana-jälkeen- ja jälkeen-metaforia löytyy eri juttutyypeistä.

Luvusta 4.2 eteenpäin metafora-analyysi etenee metaforien kulttuurisen ulottuvuuden mukaisesti. Ensin analysoin aineistossa esiintyvät rakenteelliset metaforat (luku 4.2), sitten vakiintuneet kulttuurimetaforat (luku 4.3) ja lopuksi kulttuuriset diskurssimetaforat (luku 4.4) huomioiden ajallisen ja toiminnallisen ulottuvuuden. Kunkin luvun tai sen alaluvun otsikosta käy ilmi metaforan alempi käsitteellinen taso. Ylempiä käsitteellisiä tasoja en tuo esiin otsikkotasolla, koska niitä voi olla useampia tulkinnasta riippuen. Jokaisessa luvussa kuitenkin pohdin mahdollisia ylempiä käsitteellisiä tasoja. Sekä rakenteellisiin metaforiin, vakiintuneisiin kulttuurimetaforiin että kulttuurisiin diskurssimetaforiin kuuluvat metaforat olen ryhmitellyt niiden funktioiden mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi rakenteellisten metaforien kohdalla ne metaforat, jotka tehostavat koulusurmien järkyttävyyttä, ovat samassa luvussa. Poikkeuksena tästä ovat kuitenkin sellaiset metaforat, jotka perustuvat samaan alempaan käsitteelliseen tasoon, mutta toteuttavat eri funktioita (ks. luku 4.2.2). Vertailu Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien välillä on koko ajan mukana tässä luvussa.

4.1 Juttutyypit osana metaforatutkimusta

Erilaiset juttutyypit olen ottanut tutkimusaineistooni, koska oletan, että eri juttutyypeissä käytetään ajalliselta ulottuvuudeltaan erilaisia metaforia. Eri juttutyyppeihin luokiteltavia juttuja tutkimusaineistoni Helsingin Sanomista löytyy 58 ja Ilta-Sanomista 60.

Nämä jutut olen luokitellut uutisiin, taustajuttuihin, haastatteluihin, asiantuntijahaastatteluihin, reportaaseihin ja muihin juttuihin. Tässä luvussa määrittelen aineistossani esiintyvät juttutyypit ja tuon esille niiden lukumäärät tutkimusaineistossani sekä pohdin syitä erilaisten juttutyypien esiintymiselle Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa. Määrittelen juttutyypit Hsiangin ja McCombsin (2004) kehysanalyysin avulla. Hsiangin ja McCombsin (vrt. emt. 25, 28) ajalliset kehykset eivät kuitenkaan sellaisenaan ole kaikkiin tutkimukseni metaforiin suhteutettavissa, sillä tutkimukseni jälkeens-metaphoris-sa kyse on koulusurmien joko välittömistä tai pitemmän aikavälin seurauksista, joten niissä ajallisena kehyksenä on Hsiangin ja McCombsin (2004) mallin mukaan joko nykyhetki tai tulevaisuus. Sen sijaan ennen-metaphorat vastaavat menneisyyskehystä ja aikana-metaphorat nykyhetken kehystä (ks. emt. 25, 28).

Koska ajallinen ulottuvuus on metafora-analyysini kannalta keskeinen, tuon taulukoiden avulla esiin juttujen ajalliset kehykset, mikäli niitä on samaan juttutyyppiin kuuluvissa jutuissa useita. Jos kaikki samaan juttutyyppiin kuuluvat jutut ovat rakentuneet saman ajallisen kehyksen varaan, en näe tarpeelliseksi havainnollistaa tätä taulukon avulla. Tutkimusaineistoni juttutyypien menneisyyskehys vastaa koulusurmia edeltäviä asioita, nykyhetken kehys koulusurmien aikaisia tilanteita ja tapahtumia ja tulevaisuuskehys koulusurmien jälkeisiä tilanteita, tapahtumia ja tunteita. Näin juttutyypien ajalliset kehykset vastaavat parhaiten ennen-, aikana-, ja jälkeens-metaphorien ajallisia kehyksiä. Täytyy kuitenkin huomioida, että jako menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden kehyksiin ei ole absoluuttinen, sillä samassa jutussa voi olla useampiakin kehyksiä. Esimerkiksi Auvisen toiminnasta ennen koulusurmia kerrotaan monessa sellaisessa jutussa, jossa keskeisimpänä aiheena ovat koulusurmien aikaiset tapahtumat. Olen jaotellut juttujen ajalliset kehykset sen mukaan, mikä niistä on jutussa keskeisimmin esillä. Juttutyypien kehykset määrittyvät siis juttujen sisällön kautta.

Uutinen voidaan määritellä pelkistä tosiasioista koostuvaksi tuoreeksi ja ytimekkääksi jutuksi, jossa kertoja ei ota asioihin kantaa, vaan tuo esiin vain selkeitä faktoja (Kunelius 2003: 67–68, 226). Tutkimusaineistoni uutiset määrittelen sellaisiksi sanomalehtien jutuiksi, jotka tarjoavat uutta tietoa Jokelan koulusurmista tai jostakin niihin keskeisesti liittyvästä asiasta, kuten oppilaiden palaamisesta koulutyöhön Jokelan koululle. Tutki-

musaineistoni uutisissa kerrotaan usein siitä, mitä joku tai jotkut ovat tehneet tai mitä on tapahtunut. Useimmat uutiset tutkimusaineistossani ovat rakentuneet sekä asiantuntijoiden että silminnäkijöiden kommentteista. Uutisissa keskeisintä on se, että asia kerrotaan uutena. Olen luokitellut uutiseksi esimerkiksi sellaisen Ilta-Sanomien jutun, jossa kerrotaan kuuden uhrin kuolleen lähekkäin (ks. IS U2). Kuuden uhrin kuoleminen lähekkäin on uusi tieto ja samalla myös uusi näkökulma, josta aihetta tarkastellaan.

Tutkimusaineistoni uutisissa kehyksinä ovat yleensä nykyhetki tai tulevaisuus ja yhteisöllinen tai yhteiskunnallinen taso. Muutamissa uutisissa tilakehyksenä on yksilötaso, kuten uutisessa, jossa kerrotaan terveydenhoitajan kuolleen auttaessaan loukkaantunutta oppilasta (ks. IS U7). Kaikki aineistoni uutiset eivät kuitenkaan kuvaa koulusurmien aikaisia tapahtumia, joten suhteessa koulusurmiin niiden kehyksenä voi nykyhetken lisäksi olla myös menneisyys eli koulusurmia edeltävät asiat tai tulevaisuus eli koulusurmien jälkeiset tapahtumat. Tällainen olisi esimerkiksi uutinen, jossa kerrotaan eduskunnan keskeyttäneen istuntonsa Jokelan kouluammuskelun vuoksi (ks. HS U4).

Tapani määritellä menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden kehykset eroaa jonkin verran Hsiangin ja McCombsin (2004) määrittelytavasta. Heidän määritelmänsä perusteella suurin osa tutkimusaineistoni uutisista olisi rakentunut nykyhetken kehyksestä, koska niissä kerrotaan, mitä kouluammuskeluiden aikana sekä välittömästi kouluammuskeluiden jälkeen tapahtui. Hsiang ja McCombs (emt. 30) saavat tutkimustuloksiksi, että tyypillisimmän kehyksen Columbinen kouluammuskeluiden jutuille muodostivat nykyhetki ja yhteisöllinen taso. Samantapaisen tuloksen saavat myös Muschert ja Carr (2006: 757–758), sillä heidän tutkimuksessaan yleisin aikakehys on nykyhetki ja yleisimmät tilakehykset yhteisötaso ja yhteiskunnallinen taso. Voi siis päätellä, että kouluammuskelujen juttutyypinä uutinen on tyypillinen. Taulukko 1 kuvaa sitä, minkä ajallisen kehyksen varaan tutkimusaineistoni uutiset rakentuvat.

Taulukko 1. Uutisten ajalliset kehykset.

Ajallinen kehys	Helsingin Sanomat	Ilta-Sanomat	Yhteensä
Menneisyys	0	2	2
Nykyhetki	7	7	14
Tulevaisuus	18	8	26
Yhteensä	25	17	42

Taulukosta 1 huomataan, että suhteessa ennen-, aikana- ja jälkeen-metaforiin tulevaisuus eli koulusurmien jälkeiset tapahtumat, tilanteet ja tunteet muodostavat yleisimmän kehyksen tutkimusaineistoni uutisissa. Yhteensä 26 uutisessa tulevaisuus on ajallisena kehyksenä. Menneisyys ajallisena kehyksenä on kahdessa uutisessa. Tämä selittyy sillä, että suurin osa menneisyyden kehykseen perustuvista jutuista ovat aineistossani taustajuttuja. Näissä kahdessa menneisyyden kehykseen rakentuneessa uutisessa on kuitenkin yhteys nykyhetkeen, sillä toisessa uutisoidaan Auvisen perheelleen jättämän jäähyväiskirjeen löytymisestä (ks. IS U5) ja toisessa uutisessa aiheena on Auvisen tietokonetta koskeva poliisitutkinta (ks. IS U14). Puolestaan nykyhetki on kehyksenä 14 uutisessa. Uutisista oletan löytäväni etenkin aikana-metaforia ja jälkeen-metaforia.

Taustajutuiksi luokittelen sellaiset jutut, joissa käsitellään Jokelan koulusurmia edeltäviä asioita eli kerrotaan koulusurmaajan elämästä ja hänen toiminnastaan ennen kouluammuskelua. Taustajuttuja ovat esimerkiksi sellaiset, joissa kerrotaan koulusurmaajan toiminnasta internetin keskustelupalstoilla tai verkkoyhteisöissä. Taustajututkin sisältävät uutta tietoa, mutta niissä tapahtumien ja tapahtumista raportoimisen välinen aika on pidempi kuin uutisissa, joissa tämä aikaväli on yleensä yksi päivä. Monet taustajutut perustuvat Pekka-Eric Auvisen luokkakavereiden kommentteihin, mutta ne eroavat kuitenkin haastatteluista, koska taustajutuissa aiheena on Pekka-Eric Auvisen toiminta ennen koulusurmia. Tutkimusaineistoni taustajutut ovat siten rakentuneet menneisyyden ja yksilötason kehyksistä. Oletan, että taustajutuissa on erityisesti ennen-metaforia, koska niissä käsitellään koulusurmia edeltävää aikaa.

Tutkimusaineistoni **haastatteluissa** keskeisintä on jonkun henkilön tai joidenkin henkilöiden omat kokemukset ja tuntemukset Jokelan kouluammuskelusta. Näin siis tilakemien muodostaa yksilötaso tai niissä haastatteluissa yhteisötaso, joissa on kysytty kommentteja useammilta yhteisön jäseniltä, kuten Jokelan koulun oppilailta tai heidän vanhemmiltaan. Lisäksi yksi haastattelu on rakentunut yhteiskunnallisesta kehyksestä (ks. IS H16). Kaikki muutkin tutkimusaineistoni juttutyypit sisältävät haastatteluja, mutta haastattelu juttutyypinä on rakentunut pelkästään haastateltavan tai haastateltavien omakohtaisista kokemuksista tai näkemyksistä, eikä sisällä juurikaan yleistä tietoa.

Haastattelujen otsikko on yleensä muodostettu haastateltavien jonkin kommentin perusteella. Haastatteluiksi olen laskenut esimerkiksi sellaiset jutut, joissa ihmiset surevat Jokelan kouluammuskelussa menehtyneitä, koska niissä yksilönäkökulma on korostunut. Olen luokitellut haastatteluksi myös sellaisen Ilta-Sanomien jutun, jossa kerrotaan haastatteluiden kautta, miten Jokelan koulusurmiin suhtauduttiin eri puolella Suomea (ks. IS H16). Haastattelujen ajallisena kehyksenä voi olla joko nykyhetki tai tulevaisuus. Nykyhetki on kehyksenä, jos haastateltavat pohtivat tapahtumia omien kokemustensa kautta. Tulevaisuus on näkökulmana silloin, kun haastateltavat pohtivat koulusurmien jälkeisiä tunteitaan sekä kouluammuskelujen vaikutuksia omaan elämäänsä ja sitä, kuinka jatkaa elämäänsä kouluammuskelujen jälkeen. Koulusurmista menehtyneiden muistelua käsittelevät haastattelut ymmärrän rakentuvan tulevaisuuden kehyksestä, koska niissä surun tunne on niin keskeinen. Taulukossa 2 on kuvattuna tutkimusaineistoni haastatteluiden ajalliset kehykset.

Taulukko 2. Haastatteluiden ajalliset kehykset.

Ajallinen kehys	Helsingin Sanomat	Ilta-Sanomat	Yhteensä
Menneisyys	0	0	0
Nykyhetki	1	7	8
Tulevaisuus	3	11	14
Yhteensä	4	18	22

Taulukosta 2 huomataan, että nykyhetken ja tulevaisuuden kehukset ovat haastatteluissa keskeisimpiä. 22 haastattelusta kahdeksassa kehysenä on nykyhetki eli koulusurmien aikaiset tapahtumat ja 14:ssä koulusurmien seuraukset. Oletan haastatteluissa esiintyvän erityisesti koulusurmien aikaisia tapahtumia kuvaavia aikana-metaforia ja koulusurmien jälkeisiä tunteita kuvaavia jälkeen-metaforia.

Puolestaan Jokelan koulusurmia käsittelevissä **asiantuntijahaastatteluissa** on oleellista jonkun asiantuntijan, kuten psykologin, papin tai poliisin näkemys asiaan. Tälle juttutyypille on ominaista se, ettei kommentoimaan ole päässyt kuka tahansa, vaan kommentteja on kysytty tarkkaan valituilta henkilöiltä, jotka toimivat tietyssä ammatissa. Yleensä jo asiantuntijahaastatteluiden otsikossa on näkyvissä asiantuntijan kommentti. Ajallisena kehysenä on joko menneisyys tai tulevaisuus, yhdessä asiantuntijahaastattelussa myös nykyhetki. Menneisyys on ajallisena kehysenä siinä tapauksessa, jos jutussa esimerkiksi psykologilta on kysytty koulusurmaajan luonteeseen tai toimintaan liittyvistä asioista. Nykyhetki muodostaa kehysenä asiantuntijahaastattelulle tapauksessa, jossa asiantuntija analysoi poliisin toimintaa kouluammuskelutilanteessa. Tulevaisuuskehysessä näkökulmana ovat tapahtumien vaikutukset ihmisiin ja yhteiskuntaan sekä toimenpiteet joihin pitäisi ryhtyä. Myös tilakehysenä asiantuntijahaastatteluissa voi olla mikä tahansa yksilötasosta yhteiskunnalliseen tasoon riippuen siitä, kuinka laajalla tasolla kouluammuskeluja käsitellään. Taulukosta 3 ilmenevät asiantuntijahaastatteluiden ajalliset kehukset.

Taulukko 3. Asiantuntijahaastatteluiden ajalliset kehukset.

Ajallinen kehys	Helsingin Sanomat	Ilta-Sanomat	Yhteensä
Menneisyys	3	2	5
Nykyhetki	0	1	1
Tulevaisuus	12	2	14
Yhteensä	15	5	20

Kuten taulukosta 3 huomataan, suurimmassa osassa asiantuntijahaastatteluita käsitellään koulusurmien seurauksia eli koulusurmien jälkeisiä tilanteita, tapahtumia ja tunteita. Tulevaisuus on kehyksenä 20 asiantuntijahaastattelusta 14:ssä. Puolestaan menneisyyden kehys on viidessä haastattelussa ja nykyhetken kehys yhdessä. Asiantuntijahaastatteluisissa oletan esiintyvän erityisesti jälkeen-metaforia.

Reportaasit ovat puolestaan selontekoja ulkoisesta todellisuudesta ja ne perustuvat toimittajan omille paikan päällä tehdyille havainnoille ja kokemuksille, jotka toimittaja on rekisteröinyt melko lyhyen ajan sisällä oman kokemuksen muodossa ja joiden ajankohta ja paikka on hyvin täsmennetty (Hultén 1990: 52). Tutkimusaineistoni reportaaseissa kerrotaan koulusurmien jälkeisistä tunnelmista ja tunteista toimittajan silmin eli ne perustuvat toimittajan läsnäololle. Reportaasitkin sisältävät yleensä haastatteluita, mutta reportaaseissa toimittajan läsnäolo on kaikista selvimmin esillä. Toimittaja siis kertoo, mitä hänen ympärillään tapahtuu tietyllä hetkellä. Suhteessa Hsiangin ja McCombsin (2004) kehyksiin, tutkimusaineistoni reportaasit edustavat nykyhetken kehystä, koska niissä kerrotaan koulusurmien välittömistä seurauksista. Näin siis reportaasia voidaan pitää uutisen lisäksi tyypillisenä kouluammuskelujen juttutyypinä (ks. Hsiang & McCombs 2004: 30; Muschert & Carr 2006: 757–758). Koska kuitenkin ymmärrän kaikki kouluammuskeluiden seuraukset tulevaisuuden kehyksen kautta, oman määritelmäni mukaan tutkimusaineistoni reportaasit kuuluvat tulevaisuuden kehykseen. Jokelan koulusurmia käsittelevistä reportaaseista voi olettaa löytyvän etenkin jälkeen-metaforia, sillä reportaaseissa keskeistä on koulusurmien jälkeisten tunnelmien kuvailu.

Luokkaan **muut** olen laskenut kuviot tai tapahtumien kulkua luetteloivat jutut, joissa teksti on pilkottu pienempiin osiin. Niissä ajallisen kehyksen muodostaa lähes poikkeuksetta nykyhetki, mutta tilakehystä ei pysty määrittelemään, koska kuvioissa tai tapahtumien kulkua luetteloivissa jutuissa Jokelan koulusurmia ei tarkastella varsinaisesti kenenkään näkökulmasta.

Taulukosta 4 on nähtävissä se, kuinka monta mitäkin juttutyyppeä tutkimusaineistossani esiintyy. Lukumäärät ovat näin suuria, koska olen siis laskenut jokaisen pienemmänkin jutun omaksi kokonaisuudekseen. Taulukosta 4 huomataan, että tutkimusaineistooni

kuuluvia uutisia Helsingin Sanomissa 25 ja Ilta-Sanomissa 17. Tämä ero on ainakin osittain selitettävissä sillä, että Helsingin Sanomien uutisista on suuri osa vain muutama virkkeen pituisia kuvattomia uutispätkiä, joita 25 uutisesta on 10. Puolestaan Ilta-Sanomissa muutaman virkkeen pituisia uutisia 17 uutisesta on neljä.

Taulukko 4. Tutkimusaineiston jutut 8.11.–12.11.2007.

Juttutyypit	Helsingin Sanomat	Ilta-Sanomat
Uutiset	25	17
Taustajutut	8	14
Haastattelut	4	18
Asiantuntijahaastattelut	15	5
Reportaasit	3	4
Muut	3	2
Yhteensä	58	60

Taulukossa 4 huomio kiinnittyy erityisesti haastatteluiden ja asiantuntijahaastatteluiden erilaisiin lukumääriin. Aikavälin 8.11.–12.11.2007 Helsingin Sanomissa haastatteluja on vain neljä, kun taas Ilta-Sanomissa niitä on 18. Asiantuntijahaastattelujen suhteen tilanne on päinvastainen: Helsingin Sanomissa niitä on 15, kun taas Ilta-Sanomissa viisi. Haastatteluiden ja asiantuntijahaastattelujen lukumääräinen ero on yksinkertaisesti merkinä siitä, että Helsingin Sanomat kysyivät enemmän kommentteja asiantuntijoilta, kun taas Ilta-Sanomat halusivat kuulla enemmän tavallista Suomen kansaa. Tätä tulosta tukee esimerkiksi Sipolan (ks. 1998: 89) huomio siitä, että iltapäivälehdet tekevät eroa päivälehtiin ottamalla keskipisteeseen ihmisen. Iltapäivälehdeille tyypillistä on siis uutisen henkilöiminen, jonka avulla vaikeille asioille voidaan antaa kasvot, ja uutinen voidaan tuoda lähemmäksi lukijoita (emt. 92–93).

Myös taustajutuissa on kyse henkilöimisestä, sillä tutkimusaineistoni taustajutuissa kerrotaan koulusurmaajan elämästä ennen koulusurmia. Jokelan koulusurmiin liittyviä

taustajuttuja Helsingin Sanomissa on kahdeksan, kun taas Ilta-Sanomissa 14. Tapah-
tuman tekijälähtöistä selittämistä, jossa tuodaan esiin tavallisen nuoren muuttumista
koulusurmaajaksi, voidaan pitää lehtijutun dramatisoinnin ja viihteellistämisen keinona
(ks. Raittila ym. 2008: 129–133). Se, että sekä haastatteluja että taustajuttuja on Ilta-
Sanomissa enemmän kuin Helsingin Sanomissa, ei vaikuta yllättävältä, koska iltapäi-
välehdet ovat päivälehtiä viihteellisempiä ja joutuvat herättämään lukijoiden mielenkiin-
non eri tavalla kuin päivälehdet (ks. esim. Kalliokoski 1996: 64, 75; luku 2.1).

Uutisen henkilöimisellä voidaan nähdä olevan yhteys tabloidisaatioon. Birdin (2000:
216) mukaan henkilöity juttu (*human interest story*) ei kuitenkaan itsessään ole tab-
loidisaation piirre, vaan se, että tällainen henkilöiminen nousee uutisoinnin keskeisim-
mäksi ominaisuudeksi. Hän lisää, että uutisen henkilöitymisessä ei ole itsessään mitään
vaaraa, mutta tabloidisaatioon liittyy uhka siitä, että yksittäisen ihmisen perspektiivistä
tulee ainoa näkökulma kertoa asiasta (emt. 224). Tulokset juttutyypin lukumääristä
tukevat sitä ajatusta, että Ilta-Sanomien ovat tabloidisoituneempi ja viihteellisempi kuin
Helsingin Sanomat (ks. luku 2.1). Tällä voi olla vaikutusta myös metaforien käyttöön,
sillä sensaatiohakuisuus ja viihteellisyys ovat lähellä toisiaan (ks. luku 2.2). Juttujen
viihteellisyyden voi ajatella tukevan oletustani järkyttävyyttä tehostavien ja korostavien
metaforien mahdollisesta käytöstä Ilta-Sanomissa (ks. luku 1.1).

Taulukosta 5 on nähtävissä, kuinka metaforiset ilmaukset jakaantuvat ajalliselta ulottu-
vuudeltaan eri juttutyypin kesken Helsingin Sanomissa (HS) ja Ilta-Sanomissa (IS).
Alhaalla oleva yhteensä-rivi tuo esiin, kuinka paljon ennen-, aikana-, aikana-jälkeen- ja
jälkeen-metaforia löytyy tutkimusaineistoni lehdistä. Puolestaan oikealla oleva yhteen-
sä-sarake kertoo sen, minkä verran metaforisia ilmauksia yhteensä esiintyy eri juttuty-
peissä. Oikealla alhaalla oleva ruutu paljastaa kaikkien metaforisten ilmausten luku-
määrät aineistossani. Taulukossa 5 ovat mukana myös Ilta-Sanomien etusivuilla esiin-
tyvät metaforiset ilmaukset, koska juttutyypin lisäksi myös etusivut kuuluvat tutki-
musaineistooni.

Taulukko 5. Metaforisten ilmausten ajallinen ulottuvuus tutkimusaineistossa.

<u>Metaforat</u>	<u>ennen-met.</u>	<u>aikana-met.</u>	<u>aikana- jälkeen-met.</u>	<u>jälkeen-met.</u>	Yhteensä
Juttutyypit	HS+IS	HS+IS	HS+IS	HS+IS	HS+IS
Uutiset	1+1=2	17+10=27	4+9=13	3+0=3	25+20=45
Taustajutut	3+2=5	3+10=13	0+0=0	0+0=0	6+12=18
Haastattelut	1+1=2	2+5=7	0+7=7	2+13=15	5+26=31
Asiantuntijahaast.	0+1=1	1+1=2	11+0=11	7+0=7	19+2=21
Reportaasit	0+0=0	3+2=5	6+1=7	5+0=5	14+3=17
Muut	0+0=0	0+1=1	2+0=2	0+0=0	2+1=3
Etusivut	0	2	4	0	6
Yhteensä	5+5=10	26+31=57	23+21=44	17+13=30	71+70=141

Kuten taulukosta 5 ilmenee, metaforisia ilmauksia tutkimusaineistossani on yhteensä 141, joista Helsingin Sanomien on 71 Ilta-Sanomien 70. Metaforisten ilmausten lukumäärät ovat tutkimusaineistossani pieniä, joten mitään kovin laajoja yleistyksiä taulukon 5 perusteella ei pysty tekemään. Kiinnitänkin tässä huomiota siihen, miten metaforat ovat ajalliselta ulottuvuudeltaan jakaantuneet juttutyyppeiden kesken. Tarkastelen erityisesti sitä, miten tulokset vastaavat oletuksiani ennen-, aikana- ja jälkeen-metaforien esiintymisestä eri juttutyypeissä. Metaforisten ilmausten pieneen lukumäärään Helsingin Sanomien taustajutuissa ja haastatteluissa sekä Ilta-Sanomien asiantuntijahaastatteluissa ja reportaaseissa on yhtenä syynä se, että näitä juttutyyppejä on vähän tai niissä on vähän tekstiä.

Taulukosta 5 huomataan, että ennen-metaforat ovat tutkimusaineistoni juttutyypeissä pienin metaforien ajallisen ulottuvuuden ryhmä, sillä koulusurmaajaa ja hänen toimintaansa koulusurmien suunnittelemiseksi metaforisoidaan vain 10 ilmauksessa. Näistä viisi on taustajutuissa, mikä puoltaa taustajuttujen mukaan ottamista tutkimusaineistooni. Aikana-metaforia esiintyy etenkin uutisissa, mikä vastaa olettamustani. Yhteensä

aikana-metaforia on tutkimusaineistossani 57, joista Helsingin Sanomissa on 26 ja Ilta-Sanomissa 31. Sellaisia metaforia, jotka ovat luokiteltavissa yhtä aikaa sekä aikana- että jälkeen-metaforiksi on Helsingin Sanomissa eniten asiantuntijahaastatteluissa (11 ilmausta) ja Ilta-Sanomissa eniten uutisissa (yhdeksän ilmausta). Kutsun näitä aikana-jälkeen-metaforiksi, joita tutkimusaineistossani yhteensä 44 ilmausta. Puolestaan jälkeen-metaforia on tutkimusaineistossani yhteensä 30, joista Helsingin Sanomissa on 17 ja Ilta-Sanomissa 13. Helsingin Sanomien kohdalla jälkeen-metaforia esiintyy eniten asiantuntijahaastatteluissa (seitsemän ilmausta), kun taas Ilta-Sanomissa jälkeen-metaforia on pelkästään haastatteluissa (13 ilmausta).

Vaikka sekä juttutyyppejen että metaforisten ilmausten lukumäärät ovat laajojen yleistyksien tekemiseen liian pieniä, voi metaforisten ilmausten ajallisesta ulottuvuudesta ja juttutyypeistä tehdä sellaisen päätelmän, että metaforisten ilmausten ajallinen ulottuvuus ja juttutyyppejen ajalliset kehykset vastaavat toisiaan. Esimerkiksi uutisissa on aikana-metaforia yksinkertaisesti sen vuoksi, että niissä kerrotaan koulusurmien aikaisista tapahtumista. Puolestaan haastatteluissa ja asiantuntijahaastatteluissa on jälkeen-metaforia, koska niissä käsitellään erityisesti koulusurmien seurauksia. Tutkimustulokseni tältä osin viittaavat siis siihen, että metaforat ja kehystämisen liittyvät toisiinsa. Metaforien käyttöä pidetäänkin yhtenä kehystämisen keinona (ks. esim. Horsti 2005).

Seuraavaksi analysoin yksityiskohtaisesti aineistossani esiintyvät metaforiset ilmaukset. Jokaisen erilaisen metaforisen ilmauksen tuon esiin vähintään yhdessä esimerkissä. Käytän metaforisten ilmausten tulkinnassa apuna *Suomen kielen perussanakirjaa* (PS). Tutkimusaineistostani peräisin olevien esimerkkien jälkeen on aineistoviite, joka kertoo, mistä jutusta ilmaus on peräisin. Aineistoviite toimii samalla eräänlaisena koodina; esimerkiksi IS U kertoo, että ilmaus on Ilta-Sanomien uutisesta. Tutkimusaineiston jutut olen numeroinut niiden kirjoittajien tai otsikoiden (mikäli kirjoittajia ei mainita) mukaiseen aakkosjärjestykseen. Esimerkkien jälkeen on sivunumero, jos juttu, josta esimerkki on peräisin, on monisivuinen. Tutkielmani lopussa varsinaisen lähdeluettelon jälkeen on aineistoluettelo, johon esimerkkien perässä olevat aineistoviitteet viittaavat. Tutkielmani lopussa on lisäksi kolme Helsingin Sanomien ja kolme Ilta-Sanomien Jokelan koulusurmia käsittelevää sivua liitteenä. Viittaan esimerkkien jälkeen liitteisiin, jos esimerkin

metaforinen ilmaus on nähtävissä jostakin liitteestä. Metaforiset ilmaukset olen kursivoinut esimerkkeihin. Esimerkit olen kirjoittanut kapiteelein, jos niiden teksti on myös aineistossani kirjoitettu isoin kirjaimin. Koulusurmilla tarkoitan kaikissa taulukoissa Jokelan koulusurmia.

4.2 Rakenteelliset metaforat – teurastuksesta painajaiseen

Rakenteelliset metaforat ovat aineistossani sellaisia, joiden avulla Jokelan koulusurmat tai niiden suunnittelu käsitetään joksikin muuksi. Tutkimusaineistoni rakenteellisten metaforien alemmat käsitteelliset tasot ovat suhteellisen selkeitä ja konkreettisia. Jokelan koulusurmia kuvaavia metaforisia ilmauksia, jotka voidaan luokitella rakenteelliseksi metaforiksi, on tutkimusaineistossani yhteensä 74, joista Helsingin Sanomissa on 39 ja Ilta-Sanomissa 35. Rakenteellisiä metaforia on siis noin puolet aineistoni metaforista. Tuon tässä luvussa ensin esiin sellaiset rakenteelliset metaforat, jotka tehostavat koulusurmien järkyttävyyttä. Koulusurmien järkyttävyyttä tehostavien metaforien jälkeen tuon esiin sellaiset metaforiset ilmaukset, jotka kuuluvat samaan alemman tason käsitteelliseen metaforaan, mutta joilla on erilaisia funktioita. Lopuksi tuon esiin koulusurmien järkyttävyyttä lieventävät rakenteelliset metaforat, joista lähes kaikilla on lisäksi tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio.

4.2.1 Koulusurmaaja ei tunne sääliä

Jokelan koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta tehostetaan aineistossani sota-, teloitus-, teurastus- ja metsästysmetaforin. Näillä koulusurmien järkyttävyyttä tehostavilla metaforilla vedotaan samalla lukijoiden tunteisiin sekä tuodaan esiin asennoitumista koulusurmiin. Nämä koulusurmien järkyttävyyttä tehostavat metaforat arvottavat koulusurmat poikkeuksellisen negatiiviseksi tapahtumaksi. Tällaisia metaforisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa 15 ja Ilta-Sanomissa 14. Sekä sota-, teloitus-, teurastus- että metsästysmetaforilla kuvataan koulusurmien aikaisia tapahtumia, joten kyseessä ovat aikana-metaforat.

4.2.1.1 ”Jokelan koulusurmat ovat sotaa”

Sotametaforia eli metaforia, joiden lähdealueena on sota, käytetään journalismissa etenkin politiikasta puhuttaessa (ks. So 1987; Hellsten 1997: 149–151; Heikkinen 1999: 135). McCorkle (1991) on selvittänyt, mistä asioista puhuttaessa aikakauslehdissä käytetään sotametaforia. Hänen tutkimusaineistossaan, joka koostuu yhdysvaltalaisista populaareista aikakauslehdistä, tyypillisimpiä sotametaforia ovat ilmaukset *sota* (*war*), *kamppailu* (*battle*) ja *kohde* (*target*) (emt. 53). Sotametaforia käytetään McCorklen (emt. 51–54) tutkimustulosten perusteella puhuttaessa aborttipolitiikasta, huumeista, rikoksista, taiteesta, muodista, liiketoiminnasta, terveydestä, lomailusta, golfista ja kalastuksesta. McCorkle (emt. 55) tekeekin johtopäätöksen, että sotametaforat ovat varsin suosittuja ja yleisiä läntisessä kulttuurissa. Verrattuna McCorklen (1991) tutkimuksen sotametaforien kohdealueisiin, Jokelan koulusurmista puhuttaessa sotametaforien käyttö on vaikeammin havaittavissa, koska koulusurmat ovat lähempänä sodan lähdealuetta kuin vaikkapa muoti tai liiketoiminta. Sotametaforien huomioimista vaikeuttaa lisäksi se, että Auvinen itse ymmärsi käyvänsä sotaa ihmiskuntaa vastaan. Sotametaforien joukosta olenkin jättänyt pois sellaiset ilmaukset, joissa referoidaan Pekka-Eric Auvisen sanomisia tai hänen kirjoituksiaan. Esimerkiksi sanomalla, että ”Pekka-Eric Auvinen julisti internetissä totaalista sotaa ihmiskuntaa vastaan” viitataan siihen, mitä Auvinen todellisuudessa on sanonut internetiin jättämissä kirjoituksissaan, joten sodan julistaminen ei osoittaudu metaforiseksi ilmaukseksi (ks. sivu 60).

Olen laskenut aineistossani sotametaforiksi sellaiset ilmaukset, joita yleensä käytetään puhuttaessa sodasta eli jotka assosioituvat sodankäyntiin. Aineistoni sotametaforissa keskeistä on, että niiden avulla Auvinen asemoidaan viholliseksi. Jokelan koulusurmat ymmärretään sodankäynniksi Helsingin Sanomissa kymmenessä ilmauksessa ja Ilta-Sanomissa kahdeksassa ilmauksessa. Tutkimusaineistoni lehtien välillä ei ole merkittäviä eroja sotametaforien käytössä. Helsingin Sanomissa erilaisia sodan lähdealueelta peräisin olevia metaforisia ilmauksia on neljä, kun taas Ilta-Sanomissa kuusi.

Auvisen saapuminen koululle käsitetään hyökkäykseksi neljässä Helsingin Sanomien ilmauksessa ja yhdessä Ilta-Sanomien ilmauksessa. Auvinen käsitetään hyökkääjäksi

yhdessä Helsingin Sanomien ilmauksessa. Esimerkeissä 1 ja 2 Auvisen saapuminen koululle käsitetään hyökkäykseksi. Puolestaan esimerkissä 3 Auvisen viitataan sanalla *hyökkääjä*. Esimerkit 1 ja 3 ovat Helsingin Sanomista esimerkki 2 Ilta-Sanomista.

- (1) Verkon käyttäjät olivat jo nähneet yhteyden Pekka-Eric Auvisen ja *hyökkäyksen* välillä, kun perinteiset viestimet vasta julkaisivat ensimmäisiä tietojaan. (HS U16)
- (2) Poliisi: Pekka-Eric Auvinen valmisteli *hyökkäystä* useita kuukausia. (IS T4)
- (3) *Hyökkääjien* määräksi arveltiin kolmea, ja yhden poliisin väitettiin saaneen surmansa ammuskelussa. (HS U16)

Esimerkeissä 1, 2 ja 3 korostuu se, että koulusurmaaja käsitetään viholliseksi. Hyökkäyksen ja hyökkääjän käsitän metaforisiksi, koska ne liittyvät niin keskeisesti sodankäyntiin, josta puhuttaessa käytetään esimerkiksi ilmauksia *ilmahyökkäys*, *rintamahyökkäys* ja *vastahyökkäys* (ks. PS s.v. *hyökkäys*). Sotilaskielessä hyökkääjä tarkoittaa hyökkävää osapuolta tai hyökkäviä joukkoja (PS s.v. *hyökkääjä*). Esimerkeissä 4, 5, 6 ja 7 ampuminen Jokelan koululla liitetään sodankäyntiin. Esimerkit 4 ja 5 ovat Helsingin Sanomista ja esimerkit 6 ja 7 Ilta-Sanomista.

- (4) Auvinen ehti ampua noin 20 minuuttia kestäneen *tulituksen* aikana ainakin 69 kerta [sic]. (HS U1, A3)
- (5) Seiskaluokkalainen oli paikalla, kun abiturientti *avasi tulen* Jokelan koulukeskuksessa keskiviikkona. (HS H3)
- (6) On koululaisia, jotka ovat sattumalta tulleet asean *tulilinjalle*. (IS U1, 8)
- (7) Sadoilla patruunoilla varustautunut ampuja *tulitti* ruokasaliin. (IS M1, 11)

Esimerkeissä 4, 5, 6 ja 7 ampuminen käsitetään tulittamiseksi. Tällaisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa yhteensä viisi ja Ilta-Sanomissa kolme. Ymmärrän tulittamisen metaforiseksi, koska se ensisijaisesti liittyy sodankäyntiin ja merkitsee sotilaskielessä ampumista, kuten ilmauksessa ”tykistö tulittaa” (ks. PS s.v. *tulittaa*). Puhumalla tulit-

tamisesta ampumisen sijaan tehostetaan koulusurmaajan toimintaan liittyvää väkivaltaisutta. Samalla voi myös nähdä näiden ilmausten toteuttavan poeettista funktiota. Erityisesti esimerkeissä 4 ja 7 voi ajatella olevan kyse myös toiston välttämisestä, koska ilmaukset ”Auvinen ehti ampua noin 20 minuuttia kestäneen ammuskelun aikana...” ja ”...ampuja ampui ruokasaliin” kuulostaisivat turhan toisteisilta. Ilta-Sanomien esimerkissä 8 on metaforisoitu Jokelan koulun aluetta.

- (8) [...] ulkopuoliset karkotettiin *vaaravyöhykkeeltä* kuuluvin karjahduksin. (IS U6, 14)

Esimerkissä 8 Jokelan koulun alue nimetään vaaravyöhykkeeksi. Vaaravyöhyke tarkoittaa vaarallista vyöhykettä tai aluetta (PS s.v. *vaaravyöhyke*). Puolestaan vyöhykkeellä viitataan määrääminaisuuksiltaan yhtenäiseen, usein kehämäiseen tai pitkänomaiseen alueeseen, ja vyöhyke-sanaa käytetään esimerkiksi ilmauksissa *Pohjolaan suunniteltu ydinaseeton vyöhyke, puskurivyöhyke, rajavyöhyke ja neljään vyöhykkeeseen jaettu miehitysalue* (PS s.v. *vyöhyke*). Edellisissä esimerkeissä sanaa *vyöhyke* käytetään kuvaamaan erityistä valtion sotilasaluetta. Olen tulkinnut ilmauksen *vaaravyöhyke* sotametaforaksi, sillä siinä Jokelan koulun alue käsitetään vaaralliseksi, koska aluetta hallitsee vihollinen eli Pekka-Eric Auvinen, jota pidetään kenelle tahansa vaarallisena ja ennaltaarvaamattomana. Esimerkki 9 on Ilta-Sanomista, ja se kuvaa koululaisten piiloutumista luokkiin.

- (9) Kun oppilaat kuulivat ikkunoiden särkyvän naapuriluokassa, he *maastoutuivat* lattialle. (IS H9)

Sanaa *maastoutua* käytetään etenkin sotilaskielessä, ja sillä tarkoitetaan suojautumista tai kätkeytymistä maastoon (PS s.v. *maastoutua*). Esimerkissä 9 verbin *maastoutua* metaforisuus on selkeä, koska siinä on kyse normaalisti ulkona tapahtuvan toiminnan käsitämisestä sisätiloissa tapahtuvaksi. Ilta-Sanomien etusivulta peräisin olevassa esimerkissä 10 kuvaillaan suurta tuhoa, jonka kouluammukset aiheuttivat.

- (10) Koulu *hävityksen* jälkeen (IS E3)

Esimerkissä 10 Jokelan kouluammukset käsitetään hävittämiseksi. Hävityksellä tarkoitetaan hävittämistä, tuhoa tai turmiota, kuten ilmauksissa *sodan aiheuttama hävitys* ja *kaupungin hävitys* (PS s.v. *hävitys*). Hävitys-sanaa käytetään Ilta-Sanomissa yhteensä kaksi kertaa. Ymmärrän, että sana *hävitys* assosioituu ennen kaikkea sodan tuhoihin.

Kaikissa Jokelan koulusurmia kuvaavissa sotametaforissa liikutaan metaforisen merkityksen ja perusmerkityksen rajalla. Vaikka sota onkin metaforien lähdealueena konkreettinen, on se niin lähellä kohdealuettaan eli koulusurmia, että ilmausten tulkinta metaforisiksi ja ei-metaforisiksi ei ole yksiselitteistä. Myös esimerkiksi Koski (ks. 1992: 14) on huomionnut sen, että kaikkien metaforien lähde- ja kohdealue eivät ole kaukana toisistaan. Voi pitää mahdollisena, että tällaisten perusmerkityksen ja metaforisen merkityksen rajalle lukeutuvien ilmausten käyttäminen vaatii käyttäjältään vähemmän luovuutta verrattuna metaforisiin ilmauksiin, joissa lähde- ja kohdealue ovat etäiset. Aineistossani käytetään myös esimerkiksi ilmausta *piiritys* kuvaamaan poliisien toimintaa Jokelan koululla ja sen alueella. Piiritystä en ole kuitenkaan laskenut sotametaforaksi, vaikka se liittyy myös sodankäyntiin, koska piirittäminen on poliisin toiminnan kuvaamisessa niin vakiintunut käsite, ja sitä käytetään esimerkiksi ”Poliisi piiritti mielenosoittajat” -tyylisissä ilmauksissa (ks. PS s.v. *piirittää*).

Joku toinen tutkija voi pitää tässä käsittelemiäni sodan lähdealueelta peräisin olevia ilmauksia kirjaimellisina. Kuitenkin sodankäynnin käsitteistö tuo esiin aivan erityisen suhtautumistavan Jokelan koulusurmiin, sillä sodassa kyse on omien puolustautumisesta ja suojautumisesta hyökkäävältä ja väkivaltaiselta viholliselta. Sotametaforien avulla tehdään erottelu meihin ja muihin (Heikkinen 1999: 135). Keskeistä aineistoni sotametaforissa on myös se, että niiden avulla Jokelan koulusurmat saadaan paremmin assosioitumaan julmaksi ja väkivaltaiseksi tapahtumaksi (ks. Hellsten 1997: 150). Ylemmän tason käsitteellisen metaforan voi ymmärtää ennen kaikkea koulusurmaajan toiminnan kautta. ”Koulusurmaaminen on säälimätöntä toimintaa” voisi olla ylemmän tason käsitteellisenä metaforana alemman tason käsitteelliselle metaforalle ”Koulusurmat ovat sotaa”. Myös oppilaiden maastoutumiseen liittyy implisiittisesti se, että koulusurmaaminen on säälimätöntä. Maastoutuminen on keino puolustaa omaa henkeään, jonka menettämisen pelko sääliä tuntemattoman kouluampujan uhkaillessa on todellinen.

4.2.1.2 ”Jokelan koulusurmat ovat teloitusta”

Jokelan koulusurmat käsitetään teloitukseksi viidessä Helsingin Sanomien ilmauksessa ja kahdessa Ilta-Sanomien ilmauksessa. Teloittamisen ymmärrän aineistossani metaforaksi, koska se tarkoittaa kirjaimelliselta merkitykseltään kuolemaantuomitun surmaamista (ks. PS s.v. *teloittaa*). Merkillepantavaa Helsingin Sanomien teloitustametaforissa on, että ne kaikki kuvaavat Jokelan koulun rehtorin surmaamista, joka Raittilan ym. (ks. 2008: 111–112) tutkimuksen mukaan kuvataan Helsingin Sanomissa poikkeuksellisen raa’asti. Esimerkit 11, 12 ja 13 ovat Helsingin Sanomista.

- (11) Ysiluokkalaiset näkivät rehtorinsa *teloituksen* (HS U1, A4) (ks. liite 3.)
- (12) Luokkahuoneensa ikkunasta *teloitusta* katselleet koululaiset näkivät, miten rehtori ensin pakeni tappajaansa mutta päätti palata takaisin. (HS U1, A4)
- (13) Poliisi löysi rehtorin ruumiin myöhemmin *teloituspaikalta*. (HS U1, A4)

Esimerkeissä 11, 12 ja 13 tehostuu rehtorin surmaan liittyvä brutaalius. Esimerkki 11 on uutisen otsikko, kun taas esimerkit 12 ja 13 ovat tekstistä. Myös Ilta-Sanomissa käytetään ilmausta *teloittaa*, mikä käy ilmi esimerkistä 14.

- (14) – Kaikki uhrit *teloitettiin* [...]. (IS U8, 13)

Ilta-Sanomissa metaforisella ilmauksella *teloittaa* kuvataan kaikkien uhrien, ei vain rehtorin, surmaamista, kuten esimerkistä 14 huomataan. Myös ”Koulusurmat ovat teloittamista” on alemman tason käsitteellinen metafora, jonka ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä olevan käsitteellinen metafora ”Koulusurmaaminen on säälimätöntä toimintaa”, sillä kuolemaantuomittujen surmaamiseen ei liity sääliä. Yhtä hyvin ylemmän tason käsitteellisenä metaforana voisi olla ”Koulusurmaaminen on rankaisemista”, koska teloittaminen on äärimmäinen rankaisukeino. Kuitenkin myös rankaiseminen perustuu ainakin osittain ajatukseen säälimättömyydestä.

4.2.1.3 ”Jokelan koulusurmat ovat teurastusta”

Jokelan koulusurmat käsitetään teurastukseksi kahdessa Ilta-Sanomien ilmauksessa. Helsingin Sanomissa sanaa *teurastus* ei käytetä. Teurastaminen tarkoittaa kirjaimelliselta, ensisijaiselta merkitykseltään teuraseläimen tappamista, kuten ilmauksessa *karjan teurastaminen*, mutta sillä voidaan viitata myös ihmisten säälimättömään tappamiseen, kuten ilmauksessa *Intiaaneja teurastaneet valkoihoiset* (PS s.v. *teurastaa*). Koska teurastaminen kuitenkin liittyy ensisijaisesti eläinten tappamiseen, käsitän teurastamisen metaforiseksi Jokelan koulusurmista puhuttaessa. Esimerkeissä 15 ja 16 koulusurmamista nimitetään teurastukseksi.

- (15) Auvisella oli myös päiväkirja internetin Irc-galleriassa. Siinä hän selitti syitä järjettömään *joukkoteurastukseen*. (IS T14, 8)
- (16) Samaan aikaan rakennuksessa oli alkanut säälimätön *teurastus*. (IS H4, 13)

Esimerkeissä 15 ja 16 tehostetaan vieläkin selkeämmin koulusurmien järkyttävyyttä kuin esimerkkien 11–14 teloitusmetaforin, sillä kuolemaantuomitut ovat kuitenkin ihmisiä, kun taas teurastaminen assosioituu eläinten tappamiseen. Myös teurastusmetaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä käsitteellinen metafora ”Koulusurmaaminen on säälimätöntä toimintaa”. Myös ylemmän tason käsitteellinen metafora ”Ihmisten tappaminen on eläinten tappamista” perustuu ajatukseen säälimättömyydestä.

4.2.1.4 ”Jokelan koulusurmat ovat metsästystä”

Metsästykseen liittyvää käsitettä käytetään aineistossani kahdessa ilmauksessa, jotka molemmat ovat Ilta-Sanomista. Esimerkeissä 17 ja 18 koulusurmaajan toiminta käsitetään metsästykseksi.

- (17) Luokkatoverit: HÄN *JAHTASI* MEITÄ (IS E3)
- (18) Myös Auvisen toinen luokkatoveri Vilma Kinnunen uskoo, että Auvinen *jahtasi* heitä. (IS H17)

Esimerkeissä 17 ja 18 käytetään metaforista ilmausta *jahdata* merkityksessä *etsiä*. Jahtaamisella tarkoitetaan metsästämistä, pyytämistä, saalistamista mutta toisaalta myös ahdistamista, vainoamista ja takaa-ajamista (PS s.v. *jahdata*). Koska jahtaaminen liittyy niin keskeisesti metsästyksen, kuten ilmauksessa *jahdata jäniksiä* (ks. PS s.v. *jahdata*), ymmärrän esimerkit 17 ja 18 metaforisiksi. Myös alemman tason käsitteellisen metaforan ”Jokelan koulusurmat ovat metsästystä” ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä olevan käsitteellinen metafora ”Koulusurmaaminen on säälimätöntä toimintaa”, sillä metsästettävien eläinten tappamiseen ei liity sääliä. Ylemmän tason käsitteelliseksi metaforaksi sopii myös ”Ihmisten tappaminen on eläinten tappamista”, joka sekinkin perustuu ajatukseen säälimättömästä tappamisesta. Kun metsästyksen kohteena ovat ihmiset, ovat esimerkkien 17 ja 18 metaforiset ilmaukset ilmeisen shokeeraavia.

4.2.2 Koulusurmien suunnittelu ja koulusurmaaminen työntekona

Jokelan koulusurmat tai niiden suunnittelu käsitetään työksi kahdeksassa Helsingin Sanomien ilmauksessa ja kolmessa Ilta-Sanomien ilmauksessa. Tuon tässä ensin esiin sellaiset ilmaukset, joissa Jokelan koulusurmien suunnittelu käsitetään työnteoksi, minkä jälkeen tuon esiin ilmaukset, joiden kautta koulusurmaaminen käsitetään työnteoksi.

4.2.2.1 ”Jokelan koulusurmien suunnittelu on työtä”

Jokelan koulusurmien suunnittelu käsitetään työnteoksi viidessä Helsingin Sanomien ilmauksessa ja yhdessä Ilta-Sanomien ilmauksessa. Kun metaforisoinnin kohteena on koulusurmien suunnittelu, ovat kyseessä ennen-metaforat. Kaikki sellaiset työmetaforat, jotka ovat ennen-metaforia, käsitän koulusurmien järkyttävyyden kuvaamisessa neutraaleiksi, eli niillä ei ole koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaa eikä lieventävää funktiota. Esimerkki 19 on Helsingin Sanomista.

- (19) Auvinen alkoi *kerätä* eräänlaista surmien *pr-pakettia* tallennustiedoista päätellen jo viime viikolla. (HS U16)

Esimerkissä 19 Auvisen internetiin jättämät videot ja tiedot koulusurmista ymmärretään koulusurmien pr-paketin keräämiseksi, mikä tuo tietynlaista mustaa huumoria ilmaukseen, sillä PR tarkoittaa perusmerkityksessään suhdetoimintaa (PS s.v. *PR*). Helsingin Sanomista otettu esimerkki 20 kuvaa sitä, että Auvinen otti mallia Virginia Techin kouluampujasta.

- (20) Jättäessään video-otoksia, manifestin ja kuvia itsestään, Auvinen *kopioi* yksi yhteen eteläkorealaista Chota. (HS T2)

Esimerkin 20 ymmärrän sisältävän työmetaforan, koska siinä mallin ottaminen toisesta kouluampujasta käsitetään kopioimiseksi. Kopioiminen korostaa samalla sitä, kuinka tarkasti Auvinen jäljitteli Chota. Helsingin Sanomissa kuvataan myös Auvisen elämäntarkomuksen muotoutumista työmetaforaa käyttäen, mikä tulee esiin esimerkissä 21.

- (21) Auvinen *on rakentanut* oman elämäntarkomuksensa, jota hän esittelee internetissä ennen tekoa julkaisemissaan kirjoituksissa. (HS T1) (ks. liite 1.)

Esimerkin 21 ymmärrän kuvaavan koulusurmien suunnittelua, sillä oman elämäntarkomuksen rakentaminen ymmärretään yhdeksi koulusurmiin keskeisesti johtaneista tekijöistä. Rakentamismetaforaa käytetään Helsingin Sanomissa esimerkin 21 lisäksi kerran. Helsingin Sanomien esimerkissä 22 viitataan Auvisen internetiin jättämiin videoihin.

- (22) Ampujan tekemisissä nettivideoissa hän *maalasi* itsestään Jokelan koulua uhkaavan väkivaltaisen hahmon. (HS H2)

Esimerkissä 22 maalata-verbi on metaforinen, ja se kuvaa sitä, kuinka tarkan ja kokonaisvaltaisen kuvan Auvinen pyrki antamaan itsestään muille ihmisille. Maalaamisen tuloksena on kokonaiskuva ja käsitys Auvisesta väkivaltaisena hahmona. Esimerkki 23 on Ilta-Sanomista ja siinä metaforista ilmausta käytetään kuvaamaan koulusurmien suunnitteluun liittyvää tarkkuutta.

- (23) Haapalan mukaan Pekka-Eric Auvinen on *hionut* iskuaan pitkään, viitteiden mukaan jopa kuukausia. (IS T4, 8)

Hioa-verbi korostaa sitä, kuinka tarkasti Auvinen on suunnitellut koulusurmia. Samalla ilmaus konkretisoi koulusurmat ja tekee niistä käsinkosketeltavan objektin, jota voi työstää. Koulusurmien suunnittelua kuvaavien työmetaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voisi olla käsitteellinen metafora ”Koulusurmien suunnittelu on arkista toimintaa”, sillä ymmärtämällä koulusurmien suunnittelu työntekoksi tullaan samalla korostaneeksi niiden arkipäiväisyyttä ja konkreettisuutta. Konkretisoimalla koulusurmien suunnittelu työntekoon liittyvillä käsitteillä helpotetaan samalla asian ymmärtämistä ja käsittelyä. Koulusurmien suunnittelu on abstraktimpaa ja vähemmän selkeää kuin vaikkapa maalaaminen ja hiominen, jotka ovat kaikille tuttuja käsitteitä. Koska nämä työmetaforat ovat neutraaleja, on selvää, etteivät ne vetoa samalla tavalla tunteisiin kuin vaikkapa teloitus- ja teurastusmetaforat. En myöskään näe, että työmetaforilla olisi koulusurmien järkyttävyyttä lieventävä funktio, koska niiden avulla kuvataan systemaattisuutta ja tarkkuutta, joita Auvinen käytti koulusurmia suunnitellessaan. Näin siis näiden työmetaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voi olla myös käsitteellinen metafora ”Koulusurmien suunnittelu on tarkkaa ja systemaattista toimintaa”.

4.2.2.2 ”Jokelan koulusurmat ovat työtä”

Jokelan koulusurmat käsitetään työntekoksi kolmessa Helsingin Sanomien ilmauksessa ja kahdessa Iltä-Sanomien ilmauksessa. Nämä metaforat eroavat koulusurmien suunnittelua kuvaavista työmetaforista siten, että alemman tason käsitteelliseen metaforaan ”Jokelan koulusurmat ovat työtä” kuuluvat metaforiset ilmaukset ovat aikana-metaforia eli ne kuvaavat koulusurmien aikaisia tapahtumia. Helsingin Sanomien ilmauksista ymmärrän yhden olevan neutraali, muuten kaikki metaforat, jotka kuvaavat Jokelan koulusurmia työnä, käsitän koulusurmien järkyttävyyttä tehostaviksi. Esimerkki 24 on Helsingin Sanomista ja sen ymmärrän neutraaliksi.

- (24) Perheen ekaluokkalainen poika Santeri ja kolmasluokkalainen tyttö Minttu (nimet muutettu) olivat keskiviikon surmatöiden aikaan viettämässä välituntia Pertun koulun pihalla. (HS H3)

Esimerkissä 24 Jokelan koulusurmista puhutaan surmatöinä. Yhdyssanassa *surmatyö* alkuosa *surma-* on perusmerkityksinen, kun taas loppuosa *-työ* on metaforinen, joten ilmauksen metaforisuus ei ole yksiselitteinen. Ymmärrän kuitenkin ilmauksen *surmatyö* metaforiseksi, koska ilmauksessa tappaminen assosioituu arkiseksi teoksi loppuosan *-työ* kautta ja ilmaus on siten erilainen kuin pelkkä ilmaus *surma*. Esimerkki 25 on myös Helsingin Sanomista ja siinä olevan metaforisen ilmauksen ymmärrän koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaksi.

- (25) Ampujasta on jo piirtynyt tarkka kuva: eristynvä ja juuri sen verran erilainen, että hänet oli helppo arvata *verityön* tekijäksi – jälkikäteen. (HS R2, D3)

Esimerkin 25 metaforinen ilmaus on sikäli samanlainen esimerkin 24 metaforisen ilmauksen kanssa, että molemmissa ilmauksissa vain jälkiosa on selkeästi metaforinen. Esimerkin 25 metaforisessa ilmauksessa alkuosa *veri-* voidaan tulkita metonymiseksi, sillä veri on ampumisen seuraus ja siten samasta käsitteestä kuin tappaminen (ks. luku 3.1.1). Tulkittessani esimerkin 25 metaforista ilmausta olen kuitenkin ottanut huomioon myös sen alkuosan, sillä jos ilmausta *verityö* tulkitsisi pelkästään sen loppuosan kautta, voisi ilmauksen tulkita neutraaliksi. Kokonaisuutena ilmaus *verityö* on koulusurmien järkyttävyyttä tehostava, joten olen ottanut ilmauksen tulkinnassa huomioon myös sen metonymisen alkuosan. Ilmausta *verityö* käytetään aineistoni Helsingin Sanomissa kaksi kertaa, Ilta-Sanomissa tätä ilmausta ei käytetä. Esimerkit 26 ja 27 ovat Ilta-Sanomista, ja niissä käytetään maanviljelystä peräisin olevaa käsitettä.

- (26) *Paniikkia ja kauhua kylvänyt* tappaja valitsi poliisin mukaan uhrinsa sattumanvaraisesti. (IS A1, 18)
- (27) *Kuolemaa kylvänyt* reitti päättyi vessaan, jossa hän ampui itseään. (IS U1, 8)

Esimerkeissä 26 ja 27 käytetään metaforisesti käsitettä *kylvää*, joka tarkoittaa kirjaimellisessa merkityksessään siemenien sirottamista multa tai muulle alustalle kasvien kasvattamiseksi (PS s.v. *kylvää*). Näin siis esimerkeissä 26 ja 27 kylvämisen kohteet – paniikki, kauhu ja kuolema – metaforisoituvat siemeniksi. Kylvämismetaforat korostavat

sitä, kuinka paniikki, kauhu ja kuolema on pantu kasvamaan. Esimerkkien 26 ja 27 metaforisissa ilmauksissa koulusurmaaja implikoituu samalla paniikin, kauhun ja kuoleman kasvattajaksi. Ilmaus *kylvää* ei yksistään tehosta koulusurmien järkyttävyyttä, mutta kun otetaan huomioon se, mitä kylvetään, osoittautuvat esimerkit 26 ja 27 väkivaltaisuutta ja brutaaliutta tehostaviksi. Esimerkkien 26 ja 27 metaforiset ilmaukset sopisivat myös vakiintuneiden kulttuurimetaforien tyyppiin, sillä kylväminen liittyy vahvasti suomalaiskansalliseen historiaan (ks. luku 3.3.1.2). Kylvämisessä on kuitenkin keskeisesti kyse työnteosta, joten siksi olen luokitellut nämä ilmaukset rakenteellisiksi metaforiksi.

Koulusurmia työnä kuvaavien metaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä olevan käsitteelliset metaforat ”Koulusurmaaminen on arkista toimintaa” sekä ”Koulusurmaaminen on tarkkaa ja systemaattista toimintaa”. Samoin kuin koulusurmien suunnittelua kuvaavat työmetaforat, myös itse koulusurmia kuvaavat työmetaforat toteuttavat faattista funktiota, sillä niissä hyödynnetään tuttuja ja konkreettisia käsitteitä.

4.2.3 Pois karusta todellisuudesta

Aineistossani esiintyy rakenteellisiin metaforiin kuuluvia metaforisia ilmauksia, jotka toimivat koulusurmien järkyttävyyden lieventäjinä. Tällaisia metaforisia ilmauksia on aineistoni Helsingin Sanomissa 16 ja Ilta-Sanomissa 18. Olen jaotellut nämä uni-, teatteri- ja onnettomuusmetaforiin, joista unimetaforiin kuuluvia ilmauksia on Ilta-Sanomissa kaksi ja onnettomuusmetaforiin kuuluvia ilmauksia Ilta-Sanomissa yksi. Kaikki muut koulusurmien järkyttävyyttä lieventävät metaforat ovat teatterimetaforia. Sekä uni- että teatterimetaforilla voidaan nähdä olevan koulusurmien järkyttävyyden lieventämisen lisäksi tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio.

4.2.3.1 ”Jokelan koulusurmat ovat unta”

Ilta-Sanomista löytyy kaksi metaforista ilmausta, joissa koulusurmat käsitetään uneksi. Helsingin Sanomissa unimetaforia ei käytetä. Esimerkki 28 on otsikko, ja siinä unimetaforaa käytetään korostamaan jokelalaisten nuorten kokemaa järkytyksen tunnetta.

(28) Jokelan nuorten *painajainen* (IS H8)

Esimerkissä 28 ilmauksella *painajainen* korostetaan koulusurmien jälkeisten tunteiden järkyttävyyttä, mutta samalla myös nimetään koulusurmat uneksi. Näin siis metaforisella ilmauksella *painajainen* on yhtä aikaa kaksi funktiota: yhtäältä koulusurmien järkyttävyyttä lieventävä funktio, mutta toisaalta koulusurmien jälkeisten tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio. Koulusurmien järkyttävyyttä lieventäviä ja tehostavia metaforia voidaan käyttää samassa tekstissä lähekkäin. Tämä ilmenee esimerkistä 29, jossa käytetään ensin koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaa ilmausta *teurastus* ja sitten koulusurmien järkyttävyyttä lieventävää ilmausta *painajainen*. Esimerkkiin olen ottanut mukaan aiemmin käsittelemäni teurastusmetaforan, koska haluan havainnollistaa sitä, että koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia ja lieventäviä metaforia voidaan käyttää samassa tekstissä lähellä toisiaan.

(29) Samaan aikaan rakennuksessa oli alkanut säälimätön *teurastus*. Aaltonen pääsi ulos. Hän oli shokissa eikä tiennyt, mihin mennä. Hän juoksi sisäpihan poikki koulun vanhaan siipeen. Hän ajatteli, että siellä olisi turvallista. Hän pääsi sisälle käytävään ja huomasi, että oli palannut *painajaiseen*. (IS H4, 13)

Esimerkissä 29 kerrotaan ensin säälimättömän teurastuksen alkamisesta, minkä jälkeen tilanne koululla nimetään painajaiseksi. Metaforisen ilmauksen *painajainen* ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan ymmärtää olevan käsitteellinen metafora ”Järkyttävät asiat ovat epätodellisia”. Koska ilmaus *painajainen* liittyy myös koulusurmista seuranneeseen järkytyksen tunteeseen, ymmärrän esimerkkien 28 ja 29 unimetaforat aikana jälkeens-metaforiksi. Koska unimetaforat lieventävät koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta, voi niiden ajatella helpottavan asian käsittelyä ja ymmärtämistä. Metaforisoimalla kauheat tapahtumat uneksi peitetään näkyvistä traumaattinen todellisuus (ks. Di Prete 2006: 6). Toisaalta nämä unimetaforat toimivat myös tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktiossa, koska ne korostavat koulusurmista seuranneiden tunteiden järkyttävyyttä.

4.2.3.2 ”Jokelan koulusurmat ovat teatterinäytelmää”

Jokelan koulusurmista kerrottaessa käytetään teatterin lähdealueelta peräisin olevia käsitteitä 16 kertaa Helsingin Sanomissa ja 15 kertaa Ilta-Sanomissa. Lisäksi Ilta-Sanomissa Jokelan koulusurmat tapahtumana on nimetty Jokelan tragediaksi. Näin siis yläotsikko *Jokelan tragedia* esiintyy Ilta-Sanomissa ikään kuin logona kaikilla sivuilla, joilla käsitellään Jokelan koulusurmia tai niihin liittyviä asioita. Helsingin Sanomissa Jokelan koulusurmat on nimetty Jokelan koulusurmiksi. Vaikka Ilta-Sanomien yläotsikossa esiintyykin metaforinen ilmaus *tragedia*, en ole laskenut sitä mukaan tutkimukseni metaforiin, koska se ei liity varsinaisesti mihinkään tiettyyn juttuun, vaan kertoo vain siitä, mitä aihetta sivulla käsitellään.

Teatterimetaforia käytetään aiempien tutkimusten mukaan politiikasta puhuttaessa (ks. Hellsten 1997: 153–157; Heikkinen 1999: 135). Hellsten (1997: 156–157) tulkitsee politiikkaan liittyviä teatterimetaforia siten, että niiden avulla politiikasta muodostetaan kuva kaukaisena, tavoittamattomana ja ennalta suunniteltuna toimintana, jossa kansalaisen roolina on olla katsomon puolella seuraamassa näytelmää. Palaan tähän ajatukseen tämän luvun lopussa.

Jos dramatisoimisen ymmärtää kirjaimellisesti, voi teatterimetaforien käytössä ajatella olevan kyse juuri siitä, sillä dramatisointi tarkoittaa ensisijaisesti näytelmäksi sovittamista (ks. PS s.v. *dramatisoida*). Näin teatterimetaforia käyttämällä mitä tahansa tapahtumaa tai prosessia voidaan kuvata näytelmänä eli toisin sanoen dramatisoida tapahtuma tai prosessi – mukaan lukien Jokelan koulusurmat. Jos taas dramatisointi ymmärretään ei-kirjaimellisessa merkityksessään järkyttävyyden tehostamiseksi (ks. Aitchison 2003: 200–201), ei teatterimetaforilla ole aineistossani dramatisoivaa funktiota.

Jokelan koulusurmat on nimetty tragediaksi 14 kertaa Helsingin Sanomissa ja yhdeksän kertaa Ilta-Sanomissa. Esimerkit 30 ja 31 ovat Helsingin Sanomista ja esimerkit 32 ja 33 Ilta-Sanomista.

- (30) Jokelalaisissa kodeissa mietittiin, miten kertoa *tragediasta* pienille lapsille. (HS U20)
- (31) Tuusulan *koulutragedia* on ollut lähes jokaisen suomalaisen mielessä viime päivinä. (HS A15)
- (32) JÄRJETÖN *TRAGEDIA* (IS E1) (ks. liite 4.)
- (33) – [...] Esitän syvän osanottoni ampumavälikohtauksessa kuolleiden omaisille sekä ilmaisen myötätuntoni loukkaantuneille ja kaikille niille, joita tämä *tragedia* on koskettanut, Halonen viestitti. (IS U3)

Esimerkeissä 30–33 Jokelan koulusurmat nimetään tragediaksi. Näin siis koulusurmia ei ymmärretä pelkästään teatterinäytelmäksi, vaan myös surulliseksi teatterinäytelmäksi. *Tragedia* on konventionaalistunut ilmaus puhuttaessa surullisesta tai muuten järkyttävästä tapahtumasta. Eagletonin (2003: 1–3) mukaan sana *tragedia* merkitsee arkikielessä todella surullista ja sen taustalla ovat kreikkalaiset murhenäytelmät. Hän kiinnittääkin huomiota siihen, että tosielämän kärsimyksistä puhutaan usein tragedioina (Eagleton 2003; ks. Nikunen 2005: 290). Ilmausta *tragedia* on käytetty myös Nikusen (2005) ja Syrjälän (2007) tutkimusaineistoissa. Nikusen (2005: 330) mukaan sanomalehdissä korostetaan surmien käsittämättömyyttä nimeämällä ne esimerkiksi perhetragedioiksi.

Myös Jokelan koulusurmiin liittyvänä ilmaisulla *tragedia* on nähtävissä käsittämättömyyttä eli järkyttävyyden tunnetta korostava funktio. Ilta-Sanomien etusivulla 8.11. koulusurmista seurannutta järkyttävyyden tunnetta korostetaan vielä tragediavaalla adjektiivilla *järjetön*, mikä ilmenee esimerkistä 32 (ks. liite 4). Syrjälän (2007: 46) mukaan käyttämällä esimerkiksi ilmausta *tragedia* korostetaan väkivaltaisen tapahtuman merkittävyyttä, kauheutta tai eriskummallisuutta, ja leimataan tapahtuma tietynlaiseksi. Nimeämällä koulusurmat tragediaksi, kuten esimerkeissä 30–33, ei ole kuitenkaan kyse itse tapahtuman kauheuden korostamisesta, sillä olipa näytelmä kuinka surullinen tahansa, ei se ole koskaan todellista väkivaltaa kauheampi. Aineistossani käytetään myös adjektiivia *traaginen* koulusurmien kuvaamisessa, mutta sitä en ole laskenut metaforiseksi, koska sillä tarkoitetaan arkikielessä järkyttävää, murheellista tai kohtalon-

omaista (ks. PS s.v. *traaginen*), eikä se metaforisoi koulusurmia teatterinäytelmäksi samalla tavalla kuin ilmaus *tragedia*.

Puolestaan murhenäytelmäksi Jokelan koulusurmat nimetään kahdessa Helsingin Sanomien ilmauksessa ja kolmessa Ilta-Sanomien ilmauksessa. Esimerkeissä 34 ja 35 Jokelan koulusurmat nimetään murhenäytelmäksi. Esimerkki 34 on Helsingin Sanomista ja esimerkki 35 Ilta-Sanomista.

- (34) *Murhenäytelmän* aiheuttama järkytys purkautui itkuksi. (HS R1)
- (35) Moni oli osoittanut viimeiset terveisensä kaikille *murhenäytelmän* uhreille, mutta moni kirje oli kovin henkilökohtainen. (IS R4, 9)

Esimerkeissä 34 ja 35 käytetään metaforista ilmausta *murhenäytelmä*, jolla yhtä aikaa sekä nimetään koulusurmat että korostetaan surun tunteen järkyttävyyttä. Helsingin Sanomissa Jokelan koulusurmiin liittyviä teatterin lähdealueelta peräisin olevia metaforisia ilmauksia ovat pelkästään *tragedia* ja *murhenäytelmä*. Ilta-Sanomissa koulusurmiin liittyvä teatterimetaforiikka on jonkin verran monipuolisempaa. Koulusurmat nimetään Ilta-Sanomissa myös kerran ampumisdraamaksi, mikä käy ilmi esimerkistä 36.

- (36) Tarve keskustella Jokelan *ampumisdraamasta* tukki Pelastakaa lapset ry:n kriisichatin. (IS U4)

Ampumisdraama on samantapainen kuin ilmaukset *murhenäytelmä* ja *tragedia*. Ilta-Sanomissa puhutaan myös Jokelan koulusta ja sen alueesta näyttämönä kahdessa ilmauksessa, jotka tulevat esiin esimerkeissä 37 ja 38.

- (37) Jokelan koulusta tuli *kauhun ja surun näyttämö* (IS E1) (ks. liite 4.)
- (38) Kynttilälampi toi elämän kauneutta *kuoleman ja surun näyttämölle* [sic]. (IS H6b)

Esimerkeissä 37 ja 38 Jokelan koulun alueesta puhutaan näyttämönä. Samalla koulusurmat implikoituvat näytelmäksi, johon lehden lukijat eivät voi itse osallistua, sillä

kansalaisten roolina on olla katsomossa (ks. Hellsten 1997: 156). Nämäkin metaforat voidaan luokitella aikana-jälkeen-metaforiksi, sillä niissä nimetään Jokelan koulu tai sen alue näyttämöksi, jossa on kauhua tai kuolemaa ja surua. Kuolema ja kauhu liittyvät koulusurmien aikaisiin tapahtumiin, kun taas suru viittaa koulusurmien seurauksiin.

Jokelan koulusurmien ymmärtäminen teatterinäytelmäksi korostaa toisaalta väkivallan epätodellisuutta, kuten unimetaforatkin. Näin siis myös teatterimetaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä olevan käsitteellinen metafora ”Järkyttävät asiat ovat epätodellisia”. Käsittämällä koulusurmat epätodellisiksi, on niistä varmasti helpompi puhua. Samalla voi pohtia myös sitä, onko raaka väkivalta kulttuurissamme jonkinlainen tabuaihe, minkä vuoksi on suotavampi puhua väkivaltaisesta tapahtumasta esimerkiksi murhenäytelmänä ja painajaisena. Järkyttävyyttä tehostavien metaforien käyttö johtaa kuitenkin erilaiseen tulkintaan, eli tulkintaan siitä, että raaka väkivalta ei olisi varsinainen tabu, ainakaan lehdistön kielenkäytössä.

Samoin kuin aineistoni unimetaforat, myös teatterimetaforat yhtäältä lieventävät koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta mutta toisaalta korostavat koulusurmista seuranneiden tunteiden järkyttävyyttä. Esimerkiksi tragediaa voidaan pitää lehdistön kielenkäytössä vakiintuneena ilmauksena, joka antaa tapahtumalle tietynlaisen leiman ja korostaa tapahtuman käsittämättömyyttä (ks. Nikunen 2005: 330; Syrjälä 2007: 46). Paitsi, että teatterinäytelmä on epätodellista, on se myös viihdettä, jota katsomon puolella olevat kansalaiset voivat seurata. Näin siis teatterimetaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voisi olla toisaalta myös käsitteellinen metafora ”Väkivalta on viihdettä”. Väkivallan ymmärtäminen viihdeksi johtaa aivan erilaisiin tulkintoihin kuin se, että väkivalta ymmärretään pelkästään epätodelliseksi. Jos raaka väkivalta käsitetään viihdeksi, ei se silloin ole tabuaihe. Ylemmän tason käsitteellisiä metaforia voi siis olla useita, ja erilaisten ylemmän tason käsitteellisten metaforien kautta kielellisen tason metaforiset ilmaukset asettuvat jopa päinvastaiseen valoon (metaforien monitulkintaisuudesta ks. Vervaeke & Kennedy 1996; Hellsten 2002: 25). Ylemmän tason käsitteelliset metaforat syventävät metaforien tulkintaa ja paljastavat erilaisia piirteitä metaforista.

4.2.3.3 ”Jokelan koulusurmat ovat tahaton onnettomuus”

Jokelan koulusurmat ymmärretään tahattomaksi onnettomuudeksi yhdessä Ilta-Sanomien ilmauksessa. Esimerkissä 39 käytetään tällaista metaforaa. Esimerkki on Ilta-Sanomien taustajutusta, jossa kerrotaan videopelistä, jonka kenttänä on Jokelan koulu.

(39) Jo ennen *turmaa* kenttä herätti paljon keskustelua. (IS T9)

Olen tulkinut esimerkin 39 ilmauksen *turma* metaforiseksi, koska se tarkoittaa ensisijaisessa merkityksessään ihmistä kohdannutta tapaturmaa, onnettomuutta tai vahinkoa, kuten sanoissa *liikenneturma* ja *lentoturma* (ks. PS s.v. *turma*). Ylätyylisesti turmalla voidaan tosin tarkoittaa myös tuhoa, turmiota tai perikatoa (PS s.v. *turma*). Ymmärrän kuitenkin ilmauksen *turma* sen ensisijaisessa merkityksessä. Aineistossani käytetään myös ilmausta *katastrofi* kuvaamaan Jokelan koulusurmia, mutta sitä en ole laskenut metaforiseksi, koska koko Suomen kannalta Jokelan koulusurmat on ymmärrettävissä tuhoisaksi tapahtumaksi, kirjaimellisesti katastrofiksi. Ilmaus *turma* korostaa koulusurmien tahattomuutta. Sen ylemmällä käsitteellisellä tasolla voisi olla käsitteellinen metafora ”Koulusurmat ovat vahinko”. Näin siis *turma* koulusurmien nimityksenä lieventää koulusurmien järkyttävyyttä.

4.2.4 Yhteenveto rakenteellisista metaforista

Rakenteellisia metaforia käytetään aineistossani sekä neutraaleina että koulusurmien järkyttävyyttä lieventävinä ja tehostavina. Lisäksi teatteri- ja unimetaforat korostavat koulusurmista seuranneiden tunteiden järkyttävyyttä. Taulukossa 6 on yhteenveto aineistoni rakenteellisista metaforista. Metaforat olen jaotellut taulukkoon niiden alempien käsitteellisten tasojen mukaisesti.

Taulukko 6. Rakenteelliset metaforat Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa.

Funktiot <u>Metaforat</u>	T		N		L		L+TK		Yht.	
	HS	IS	HS	IS	HS	IS	HS	IS	HS	IS
<u>Ennen-metaforat</u>										
”Koulusurmien suunnittelu on työtä”	0	0	5	1	0	0	0	0	5	1
<u>Aikana-metaforat</u>										
”Koulusurmat ovat sotaa”	10	8	0	0	0	0	0	0	10	8
”Koulusurmat ovat teloitusta”	5	2	0	0	0	0	0	0	5	2
”Koulusurmat ovat teurastusta”	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2
”Koulusurmat ovat metsästystä”	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2
”Koulusurmat ovat työtä”	2	2	1	0	0	0	0	0	3	2
”Koulusurmat ovat tahaton onnettomuus”	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
<u>Aikana-jälkeen-metaforat</u>										
”Koulusurmat ovat unta”	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
”Koulusurmat ovat teatterinäytelmää”	0	0	0	0	0	0	16	15	16	15
Yhteensä	17	16	6	1	0	1	16	17	39	35
Yhtensä HS + IS	33		7		1		33		74	

Taulukossa 6 **T** tarkoittaa koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaa funktiota, **N** koulusurmien järkyttävyyden tehostamisessa ja lieventämisessä neutraaleja metaforia. Puolestaan **L** tarkoittaa, että metaforalla on koulusurmien järkyttävyyttä lieventävä funktio, kun taas **L+TK** viittaa koulusurmien järkyttävyyttä lieventävään mutta samalla tunteiden järkyttävyyttä korostavaan funktioon.

Metaforisia ilmauksia, jotka olen luokitellut rakenteellisten metaforien joukkoon, on Helsingin Sanomissa 39 ja Ilta-Sanomissa 35. Näistä koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia metaforisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa 17 ja Ilta-Sanomissa 16, joten merkittäviä eroja lehtien välillä ei ole havaittavissa. Koulusurmien järkyttävyyttä tehostavat metaforat ovat säälimättömään tappamiseen assosioituvia sota-, teloitus-, teurastus- ja

metsästysmetaforia sekä työmetaforia, joiden ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan yhtäältä nähdä käsitteellinen metafora ”Koulusurmaaminen on arkista toimintaa” sekä toisaalta ”Koulusurmaaminen on tarkkaa ja systemaattista toimintaa”.

Taulukosta 6 nähdään, että neutraaleja metaforia rakenteellisten metaforien joukossa on Helsingin Sanomissa hieman enemmän, sillä yhteensä kuusi Helsingin Sanomien metaforista ilmausta olen luokitellut neutraaleiksi, Ilta-Sanomissa vastaavia ilmauksia on yksi. Neutraalit rakenteelliset metaforat ovat sellaisia, joissa koulusurmat tai niiden suunnittelu käsitetään työnteoksi. Pelkästään koulusurmien järkyttävyyttä lieventävä funktio on vain yhdellä metaforisella ilmauksella Ilta-Sanomissa, jossa koulusurmat käsitetään tahattomaksi onnettomuudeksi, ja siten ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä käsitteellinen metafora ”Koulusurmat ovat vahinko”. Helsingin Sanomissa tällaisia ilmauksia ei ole lainkaan.

Taulukosta 6 on nähtävissä, että koulusurmien järkyttävyyttä tehostavien metaforien lisäksi rakenteellisten metaforien joukossa käytetään suhteellisen paljon sellaisia metaforia, jotka lieventävät koulusurmien järkyttävyyttä mutta korostavat koulusurmista seuranneiden tunteiden järkyttävyyttä. Tällaisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa 16 ja Ilta-Sanomissa 17, ja ne ovat joko uni- tai teatterimetaforia. Näiden metaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä olevan käsitteellinen metafora ”Järkyttävät asiat ovat epätodellisia”. Hellstenin (2008a) mukaan epätodellisuuden narratiivi asettaa unen ja draaman metaforat laajempaan, kulttuurisesti jaettuun kontekstiinsa, jolla on silti tiukka kytkentä ruumiilliseen kokemukseen epätodellisuudesta ahdistavan, traumaattisen tilanteen aikana ja sen jälkeen. Myös Hellstenin (emt.) ajatukseen voi ymmärtää sisältyvän käsitys uni- ja teatterimetaforista sekä koulusurmien aikaisia tapahtumia kuvaavina että koulusurmien jälkeisiin tunteisiin liittyvinä, mikä tuo tukea ajatukselleni siitä, että tällaiset metaforat voidaan luokitella aikana-jälkeen-metaforiksi. Näiden metaforien voi ymmärtää paljastavan myös tapahtuman traumaattisuuden, sillä uni- ja teatterimetaforien avulla koulusurmat käsitetään niin järkyttäväksi ja ahdistavaksi tapahtumaksi, että se siirtyy käsittämättömyydessään todellisuuden ulkopuolelle (vrt. Consalvo 2003: 33). Näin uni- ja teatterimetaforat pyrkivät etäännyttämään järkyttävää tapahtumasta (vrt. Hellsten 1997: 62).

Uni- ja teatterimetaforiin liittyy ajatus, että koulusurmat eivät voi olla totta, koska näin järkyttäviä asioita tapahtuu vain painajaisissa tai teatterinäytelmissä. Voi myös pohtia sitä, onko tällaisten ilmausten esiintymiselle mediassa yhtenä mahdollisena syynä se, että journalisti nimeää järkyttävän ja väkivaltaisen tapahtuman esimerkiksi painajaiseksi tai murhenäytelmäksi, koska hän itse kokee tapahtuman niin traumaattisena, ettei siitä voi puhua sen kirjaimellisella nimellä. Tätä en kuitenkaan pysty empiirisesti todentamaan, koska sitä ei voi pelkän tekstin perusteella päätellä, sillä samassa jutussa voidaan käyttää myös koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia metaforia. Lisäksi on erittäin vaikea osoittaa, mikä on journalistisessa kielessä käytetyn metaforan todellinen alkuperä, sillä useimmat metaforat ovat osa vakiintunutta kielenkäyttöä, ja ne voivat olla peräisin myös toimittajien käyttämiltä lähteiltä (ks. Hellsten 1997: 68–69). Ajatuksena toimittajien kokema trauma ja sen heijastuminen kielellisiin valintoihin on kuitenkin mielenkiintoinen, koska toimittajien on todettu kärsivän trauman oireista (ks. Simpson & Boggs 1999: 16, 18), ja traumaattisesta kokemuksesta tulee esiin sellaisia metaforia, joilla peitetään traumaattinen tapahtuma (ks. Di Prete 2006: 6).

Toisaalta teatterimetaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voisi olla myös käsitteellinen metafora ”Väkivalta on viihdettä”. Jos ilmauksia *murhenäytelmä*, *tragedia* ja *draama* käytetään väkivaltaisen tapahtuman nimityksenä siksi, koska väkivalta ymmärretään viihteeksi, on kulttuurissamme jokin epäkohta. Tällöin teatterimetaforat voitaisiin luokitella juurimetaforiksi (ks. Hellsten 2002: 29–30), sillä väkivallan ymmärtäminen viihteenä ilmentäisi laajemmin sitä, miten väkivaltaan käytännössä suhtaudutaan. Tällaisen tulkinnan tekeminen tarvitsisi kuitenkin jatkotutkimusta ja laajemman aineiston.

Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa ei ole rakenteellisten metaforien kohdalla merkittäviä eroja koulusurmien järkyttävyyttä lieventävien ja tehostavien metaforien käytössä. Helsingin Sanomissa koulusurmien järkyttävyyttä tehostetaan rakenteellisten metaforien 17 metaforisessa ilmauksessa, kun taas Ilta-Sanomissa 16 ilmauksessa. Koulusurmien järkyttävyyttä lieventäviä rakenteellisiä metaforia on ilmausten tasolla Helsingin Sanomissa 16 ja Ilta-Sanomissa 18, joista vain yhdellä ei ole tunteiden järkyttävyyttä korostavaa funktiota. Rakenteellisten metaforien osalta Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomaiset uutisoivat Jokelan koulusurmista lähes samalla tavalla. Ilta-Sanomissa

rakenteellisiin metaforiin pohjautuva metaforisointi on tosin jonkin verran monipuolisempaa, mistä kertoo se, että Ilta-Sanomissa erilaisia alemman tason käsitteellisiä metaforia on yhdeksän, kun taas Helsingin Sanomissa viisi. (Ks. taulukko 6.) Seuraavaksi käsittelen aineistossani esiintyvät vakiintuneet kulttuurimetaforat.

4.3 Vakiintuneet kulttuurimetaforat – kulttuuristen arvojen ja perinteiden ilmentäjät

Vakiintuneet kulttuurimetaforat ovat metaforia, jotka ovat selkeästi kulttuuri- ja kieli-kohtaisia ilmentäen suomalaiskansallista kulttuuria (ks. luku 3.3.1.2). Vakiintuneisiin kulttuurimetaforiin kuuluvia metaforisia ilmauksia on aineistossa yhteensä 29, joista 10 on Helsingin Sanomien ja 19 Ilta-Sanomien. Analysoin vakiintuneiden kulttuurimetaforien joukosta ensimmäisenä sellaiset metaforat, jotka tehostavat koulusurmien järkyttävyyttä. Tämän jälkeen käsittelen sellaiset vakiintuneet kulttuurimetaforat, joilla ei ole koulusurmien järkyttävyyden tehostamiseen eikä lieventämiseen liittyvää funktiota.

4.3.1 Verilöyly kuoleman talossa

Aineistoni vakiintuneiden kulttuurimetaforien joukossa koulusurmien järkyttävyyttä tehostavat metaforiset ilmaukset ovat sellaisia, joissa koulusurmat nimetään verilöylyksi tai joissa Jokelan koulusta puhutaan kuoleman talona. Koulusurmien järkyttävyyttä tehostava funktio on yhteensä kahdeksalla vakiintuneisiin kulttuurimetaforiin luokiteltavalla metaforisella ilmauksella Helsingin Sanomissa. Ilta-Sanomissa vastaava luku on 14. Käsittelen ensin metaforia, joissa koulusurmat nimetään verilöylyksi, minkä jälkeen analysoin sellaiset metaforat, joissa Jokelan koulu käsitetään kuoleman taloksi.

4.3.1.1 ”Jokelan koulusurmat ovat verilöylyä”

Metaforista ilmausta *verilöyly* käytetään aineistoni Helsingin Sanomissa kahdeksan kertaa ja Ilta-Sanomissa 12 kertaa Jokelan koulusurmien nimityksenä. Nämä metaforiset ilmaukset ymmärrän aikana-metaforiksi ja koulusurmien järkyttävyyttä eli väkivaltaisuutta ja brutaaliutta tehostaviksi. Metaforista ilmausta *verilöyly* voidaan pitää suomalai-

sessä kulttuurissa vakiintuneena nimityksenä väkivaltaiselle tapahtumalle, sillä se merkitsee joukkomurhaa tai paljon uhreja vaatinutta taistelua tai muuta verenvuodatusta (ks. PS s.v. *verilöyly*). Kokonaisuudessaan metaforinen ilmaus *verilöyly* on siis peräisin väkivallan käsitteestä. Verilöylyn olen luokitellut vakiintuneeksi kulttuurimetäforaksi, koska ilmauksen loppuosa *-löyly* viittaa perisuomalaiseen saunomiseen. Esimerkeissä 40–43 käytetään *verilöylyä* Jokelan koulusurmiin viittavana. Esimerkit 40 ja 41 ovat Helsingin Sanomista ja esimerkit 42 ja 43 Ilta-Sanomista.

- (40) Nuorten suosiman internet-palvelun IRC-gallerian käyttäjät alkoivat pian Jokelan tapahtumien jälkeen perustaa sivustolle *verilöylyä* käsitteleviä yhteisöjä [...]. (HS U25)
- (41) Rikosylikomisario Rabbe von Hertzenin mukaan Auvisen järjestämä *verilöyly* yllätti vanhemmat täysin. (HS U1, A4)
- (42) Koulussa sattunut *verilöyly* järkyttää koko maata. (IS U13, 5)
- (43) Ampujaa paennut luokkatoveri Miro Lukinmaa, 18, arvasi heti, kuka on Jokelan *verilöylyn* takana, kun koulussa alkoi levitä sana ampumisesta. (IS T10, 6)

Esimerkkien 40–43 metaforinen ilmaus *verilöyly* tehostaa selkeästi koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta. Verrattuna esimerkiksi ilmaukseen *murhenäytelmä* (ks. luku 4.2.3.2) on ilmauksella *verilöyly* aivan erilainen funktio. Englannin kielessä käytetään vastaavassa merkityksessä ilmausta *bloodbath*, joka esiintyy esimerkiksi Consalvon (2003) tutkimusaineistossa. Hellstenin (2008b) mukaan ilmaus *verilöyly* on hyvin suomalainen, koska sauna käsitteenä ja kokemuksena on vakiintunut laajalti, mutta Englannissa kylvyn käsite on oletettu kaikkien ymmärtämäksi, sillä suihkun sijaan monissa englantilaisissa asunnoissa on vieläkin amme. Suomen kielellä ilmaus *verikylpy* kuulostaisi oudolta, koska kylpeminen ei ole suomalaisessa kulttuurissa niin tyypillistä kuin saunominen.

Metaforiselle ilmaukselle *verilöyly* on vaikea löytää ylemmän tason käsitteellinen metafora. Periaatteessa voisi ajatella, että ylemmän tason käsitteellisenä metaforana olisi ”Kulttuurinen kokemus on osa elämää” (”*Cultural domain is the living domain*”) (vrt.

Hellsten 2002: 28–29). Näin siis myös englannin kieleen vakiintuneen ilmauksen *blood-bath* käyttö tulisi ymmärretyksi. Suomalaisen kulttuurin sisällä ilmaus *verilöyly* toteuttaa selkeästi faattista funktiota, sillä saunan käsite oletetaan tutuksi ja kaikkien ymmärtämäksi. Seuraavaksi analysoin aineistossani esiintyvät metaforiset ilmaukset, joissa Jokelan koulu käsitetään kuoleman taloksi.

4.3.1.2 ”Jokelan koulu on kuoleman talo”

Jokelan kouluun viitataan kuoleman talona kahdessa Ilta-Sanomien metaforisessa ilmauksessa. Nämä ilmaukset ymmärrän aikana-metaforiksi, koska ne eivät liity koulusurmien seurauksiin, vaan niissä kuvaillaan koulusurmien tapahtumapaikkaa eli Jokelan koulua. Esimerkeissä 44 ja 45 käytetään tällaisia ilmauksia. Esimerkki 44 on kahdelle sivulle kapiteelein kirjoitettu otsikko. Esimerkki 45 on kuvatekstistä. Molemmat esimerkit ovat samasta reportaasista, jossa toimittaja kertoo havainnoistaan poliisien tiedotusvälineille järjestämän kierroksen aikana.

(44) *KUOLEMAN TALOSSA* (IS R2) (ks. liite 6.)

(45) 3. *Kuoleman käytävä* (IS R2, 11)

Esimerkissä 44 Jokelan koulu nimetään kuoleman taloksi. Ilmaus tehostaa koulusurmien järkyttävyyttä kuin myös esimerkin 45 ilmaus *kuoleman käytävä*. Myös esimerkin 45 metaforinen ilmaus viittaa siihen, että Jokelan koulu on kuoleman talo. Nämä ilmaukset ovat samalla personifikaatioita (ks. luku 3.1.1), sillä niissä kuolemasta puhutaan elollisena olentona, joka implisiittisesti omistaa Jokelan koulun. Ymmärrän esimerkkien 44 ja 45 metaforiset ilmaukset vakiintuneiksi kulttuurimetaforiksi, koska niihin sisältyy kulttuurisidonnainen ajattelutapa kuolemasta kauhistuttavana olentona, joka saapuu paikalle, kun ihminen kuolee. Esimerkkien 44 ja 45 metaforisten ilmausten ylemmällä käsitteellisellä tasolla voi ymmärtää olevan metafora ”Kuolema on elollinen olento”. Samalla esimerkkien 44 ja 45 ilmaukset toteuttavat kielenkäytön poeettista funktiota, sillä ilmaukset *kuoleman talossa* ja *kuoleman käytävä* ovat jopa runollisia.

4.3.2 Synkkää, pimeää ja mustaa

Jokelan koulusurmia kuvaavilla ilmauksilla *synkkä*, *pimeä* ja *musta* ei ole koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaa eikä lieventävää funktiota. Tällaisia metaforisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa kaksi ja Ilta-Sanomissa viisi. Olen jaotellut nämä kahteen ryhmään: yhtäältä sellaisiin, joissa paha käsitetään synkäksi tai pimeäksi ja toisaalta sellaisiin, joissa paha ja surullinen käsitetään mustaksi tai synkäksi. Näistä jälkimmäiseen ryhmään kuuluvilla on tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio, vaikka kyseessä ovatkin koulusurmien järkyttävyyden suhteen neutraalit metaforat.

4.3.2.1 ”Paha on synkkää/ pimeää”

Sellaisia metaforisia ilmauksia, joissa paha käsitetään synkäksi tai pimeäksi on aineistossani yhteensä neljä, jotka kaikki ovat Ilta-Sanomissa. Nämä ilmaukset kuvaavat Auvista tai hänen toimintaansa ennen koulusurmia, joten kyseessä ovat ennen-metaforat. Ymmärrän kaikki neljä ilmausta neutraaleiksi, koska niiden avulla ei kuvata koulusurmien järkyttävyyttä. Esimerkeissä 46, 47 ja 48 käytetään metaforista ilmausta *synkkä*.

- (46) Ala-asteen luokkakuvassa hymyilee suloinen pikkupoika, joka piti legoista ja tietokonepeleistä. Sittenmin Pekka Auvisen ajatukset muuttuivat *synkemmiksi*. (IS T10, 6)
- (47) Pekka-Eric Auvinen jätti nuorten suosimaan IRC-galleriaan *synkän* testamentin [...]. (IS U9)
- (48) Mutta harvassa on [sic] ne noin *synkät* tyypit, jotka samalla ovat ammunnan harrastajia, Hytönen arvelee. (IS H16g)

Esimerkissä 46 viitataan Auvisen ajatusten synkkyyteen. Puolestaan esimerkissä 47 ilmaus *synkkä* viittaa Auvisen IRC-galleriaan jättämään kirjoituksiin. Esimerkissä 48 käytetään Auviseen liittyvänä ilmausta *synkkä*. Kulttuurisidonnainen ajattelu näkyy näissä metaforissa siten, että paha käsitetään synkäksi. Lakoffin ja Turnerin (1989: 185) mukaan käsitteelliset metaforat ”Hyvä on valkoista” ja ”Paha on mustaa” ovat konventionaalisia. ”Paha on mustaa” -metaforaan perustuen voidaan käyttää esimerkiksi meta-

forista ilmausta ”mustata jonkun maine” (*”to blacken someone’s name”*) (Lakoff & Turner 1989: 185). Samalla tavalla myös synkkyys esimerkeissä 46–48 viittaa pahuuteen. Kuulostaisi ironiselta, jos Auvisesta käytettäisiin esimerkiksi nimitystä *valoisa tyyppi*, sillä kulttuurissamme vaaleaa väriä ja valoisuutta pidetään hyvyyden symboleina. Valkoisen pitäminen hyvyyden värinä ja mustan assosioiminen pahuuteen, voi olla merkinä siitä, että valkoisella ja mustalla on omat symboliset merkityksensä kristinuskon liturgisina väreinä (ks. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008). Liturgisena värinä valkoinen symboloi iloa, kiitosta, puhtautta ja autuutta, kun taas musta on kuolemansurun ja katoavaisuuden väri (ks. emt.). Esimerkissä 49 puhutaan Auvisen mielenmaailman pimenemisestä.

- (49) Pelkkä yksinäisyys ja heikkous eivät sinällään johda tällaiseen. Siihen tarvitaan oman mielenmaailman *pimeneminen*, sanoo lasten ja nuorten psykiatri Jari Sinkkonen. (IS A2)

Esimerkissä 49 pimenemisellä ymmärrän tarkoitettavan Auvisen ajatusten muuttumista pahoiksi, mutta toisaalta pimenemisellä voidaan viitata myös kouluampujan tulemiseen hulluksi tai oudoksi. Jonkun ihmisen mielenterveyden järkkymistä voidaan kuvata sanomalla esimerkiksi, että ”hänestä on tullut ihan pimeä”.

Alemman tason käsitteelliseen metaforaan ”Paha on synkkää/ pimeää” kuuluvien metaforisten ilmausten ylemmän tason käsitteellisten metaforien muodostaminen osoittautuu ongelmalliseksi. Toisaalta voisi ajatella, että ylemmän tason käsitteellisenä metaforana esimerkkien 46–49 metaforisille ilmauksille voisi olla ”Värit ovat arvottavia”, mutta kuitenkin pimeä ei ole väri, eikä synkkäkään varsinaisesti ole väri, vaan ennemminkin tummia värejä kuvaava adjektiivi. Paremminkin voisi ajatella, että ylemmän tason käsitteellisenä metaforana olisi ”Negatiiviset asiat ovat tummia”, sillä pimeys ja synkkyys ovat selkeämmin tummuuteen kuin johonkin tiettyyn väriin liittyviä. Seuraavaksi käsitelen sellaisia metaforisia ilmauksia, joissa yhtä aikaa paha ja surullinen käsitetään mustaksi tai synkäksi.

4.3.2.2 ”Paha ja surullinen on mustaa/ synkkää”

Tähän ryhmää kuuluvat metaforat eroavat luvun 4.3.2.1 metaforista siten, että näissä yhtä aikaa sekä paha että surullinen käsitetään mustaksi tai synkäksi. Tällaisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa kaksi ja Ilta-Sanomissa yksi. Ymmärrän nämä kolme ilmausta aikana-jälkeen-metaforiksi, koska ne kuvaavat samalla sekä koulusurmiin liittyvää pahuutta että korostavat surun tunnetta. Käsitän tähän ryhmään kuuluvat metaforat koulusurmien järkyttävyyden tehostamisen ja lieventämisen osalta neutraaleiksi mutta koulusurmien jälkeisten tunteiden järkyttävyyden kuvaamisessa korostaviksi. Esimerkki 50 on pieni otsikko Helsingin Sanomien tapahtumien kulkua luettelevasta jutusta.

(50) Jokelan koulun *musta* keskiviikko (HS M3)

Esimerkissä 50 ymmärrän mustan viittaavan sekä koulusurmien pahuuteen että koulusurmien jälkeiseen suruun, sillä mustan voi ajatella symboloivan suurta surua, kuolemansurua (ks. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008). Vaikka *musta* koulusurmien tapahtumapäivään viittavana ei tehostakaan koulusurmien järkyttävyyttä eli koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta, korostaa se suurta surua, joka tapahtumapäivään liittyi. Esimerkkien 51 ja 52 metaforiset ilmaukset ovat samantapaisia. Esimerkki 51 on Helsingin Sanomista ja esimerkki 52 Ilta-Sanomista.

(51) ”Syyspäivä alkoi harmaana mutta aika tavallisena arkipäivänä, – – eikä kukaan osannut arvata, kuinka *synkästi* päivä tulisi päättymään”, Vanhanen päättelee vakavaa viestiään. (HS R2, D2)

(52) *Synkässä* päivässä nähtiin myös sankaruutta. (IS U13, 5)

Esimerkeissä 51 ja 52 ilmauksella *synkkä* on samantapainen funktio kuin ilmauksella *musta* esimerkissä 50. Puhumalla mustasta tai synkästä päivästä arvioidaan tapahtuma negatiiviseksi, ja samalla siis ilmaistaan asennoitumista tapahtuneeseen. Näin *musta* ja *synkkä* koulusurmiin liittyvinä metaforisina ilmauksina toteuttavat selkeästi tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktiota, sillä niin kuin *musta* myös *synkkä* liitetään kulttuurissamme negatiivisiin asioihin. Samalla lukujen 4.3.2.1 ja 4.3.2.2 meta-

foriset ilmaukset voitaisiin luokitella myös synesthesioiksi (ks. luku 3.1.1), sillä negatiivisten asioiden kokeminen liitetään vahvasti näköaistiin: negatiiviset asiat nähdään pimeinä, synkkinä tai mustina. Esimerkkien 50–52 ylemmälle käsitteelliselle tasolle sopii käsitteellinen metafora ”Negatiiviset asiat ovat tummia”. Valkoisuuden ja vaaleuden sekä mustan ja tummuuden merkitykset ovat kulttuurissamme yhteisesti jaettuja, ja samalla tällaiset ilmaukset toimivat osoituksina symbolisesta kielenkäytöstä. Jokaisen suomalaisen kulttuurin jäsenen oletetaan tietävän ero vaalean ja tumman symbolisten merkitysten välillä, joten lukujen 4.3.2.1 ja 4.3.2.2 ilmaukset toteuttavat selkeästi myös faattista funktiota.

4.3.3 Yhteenveto vakiintuneista kulttuurimetaforista

Taulukossa 7 on koottuna tutkimusaineistoni vakiintuneiden kulttuurimetaforien metaforiset ilmaukset alemman tason käsitteellisten metaforien mukaisesti. Kuten taulukosta 7 huomataan, on Ilta-Sanomissa vakiintuneisiin kulttuurimetaforiin kuuluvia metaforisia ilmauksia 19, Helsingin Sanomissa vain 10. Taulukossa 7 **T** tarkoittaa koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaa funktiota, **N** koulusurmien järkyttävyyden kuvaamisessa neutraaliutta ja **N+TK**, että metafora on koulusurmien järkyttävyyden kuvaamisessa neutraali mutta tunteiden järkyttävyyttä korostava

Taulukko 7. Vakiintuneet kulttuurimetaforat Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa.

Funktiot	T		N		N+TK		Yht.	
	HS	IS	HS	IS	HS	IS	HS	IS
<u>Metaforat</u>								
<u>Ennen-metaforat</u>								
”Paha on synkkää/ pimeää”	0	0	0	4	0	0	0	4
<u>Aikana-metaforat</u>								
”Koulusurmat ovat verilöylyä”	8	12	0	0	0	0	8	12
”Jokelan koulu on kuoleman talo”	0	2	0	0	0	0	0	2
<u>Aikana-jälkeen-metaforat</u>								
”Paha ja surullinen on mustaa/ synkkää”	0	0	0	0	2	1	2	1
Yhteensä	8	14	0	4	2	1	10	19
Yhteensä HS + IS	22		4		3		29	

Kuten taulukko 7 osoittaa, vakiintuneiden kulttuurimetaforien joukossa suurin osa sekä Helsingin Sanomien että Ilta-Sanomien metaforisista ilmauksista on sellaisia aikana-metaforia, joilla on Jokelan koulusurmien järkyttävyyttä tehostava funktio. Helsingin Sanomissa tällaisia ilmauksia on kahdeksan kymmenestä ja Ilta-Sanomissa 14 19:stä. Vakiintuneiden kulttuurimetaforien joukossa koulusurmien järkyttävyyttä tehostetaan nimeämällä Jokelan koulusurmat verilöylyksi tai puhumalla Jokelan koulusta kuoleman talona. Kun Jokelan koulu nimetään kuoleman taloksi, on samalla kyseessä personifikaatio (ks. luku 3.1.1), sillä tällaisissa metaforissa kuolema käsitetään elolliseksi olenoksi; näin siis ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä olevan käsitteellinen metafora ”Kuolema on elollinen olento”. Vaikka näidenkin metaforisten ilmausten lukumäärät aineistossani ovat pieniä, voi niitä pitää kuitenkin merkinä siitä, että vakiintuneiden kulttuurimetaforien osalta tutkimustulokset vastaavat oletustani, että Ilta-Sanomissa koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia metaforia on enemmän kuin Helsingin Sanomissa.

Sellaisia vakiintuneita kulttuurimetaforia, joilla ei ole koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaa eikä lieventävää funktiota ja jotka eivät kuvaa koulusurmien jälkeisiä tunteita, on Ilta-Sanomissa neljä, Helsingin Sanomissa ei yhtään. Tällaisilla metaforilla paha arvotetaan synkäksi tai pimeäksi, ja nämä ilmaukset ovat ennen-metaforia, koska ne kuvaavat koulusurmaajaa tai hänen toimintaansa koulusurmien suunnittelemiseksi. Tarkasti ottaen nämä ennen-metaforat olisi tulkittava suhteessa koulusurmia edeltäviin asioihin. Olen kuitenkin tulkinnut ennen-metaforat suhteessa itse koulusurmiin ja tarkastellut, tehostavatko tai lieventävätkö ne koulusurmien järkyttävyyttä, sillä johtopäätös funktioiden kannalta on sama, suhteuttipa ennen-metaforat koulusurmia edeltäviin asioihin tai itse koulusurmiin. Jos Auvinen nimettäisiin esimerkiksi murhanhimoiseksi hirviöksi tai jos koulusurmien suunnittelua kutsuttaisiin teurastussuunnitelman luonnoste-luksi, olisi kyseessä koulusurmien järkyttävyyden tehostaminen.

Aineistoni Helsingin Sanomissa on kaksi ilmausta ja Ilta-Sanomissa yksi ilmaus, jotka kuvaavat sekä koulusurmia että koulusurmien jälkeisiä tunteita. Näissä metaforisissa ilmauksissa sekä paha että surullinen käsitetään mustaksi tai synkäksi. Ymmärrän näiden metaforisten ilmausten olevan koulusurmien järkyttävyyden kuvaamisessa neutraaleja mutta tunteiden järkyttävyyttä korostavia. Pahaksi ja/tai surulliseksi arvottavien metaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan ymmärtää olevan käsitteellinen metafora ”Negatiiviset asiat ovat tummia”.

Kaikkien aineistoni vakiintuneiden kulttuurimetaforien kohdalla on nähtävissä kulttuurin arvoihin, uskomuksiin tai perinteisiin liittyvä ajattelu. Verrattuna rakenteellisiin metaforiin vakiintuneet kulttuurimetaforat ovat enemmän kielikohtaisia. Tosin mustan, pimeän tai synkän ymmärtäminen pahaksi on länsimaiselle kulttuurille yhteistä, sillä esimerkiksi Lakoff ja Turner (ks. 1989: 185) tuovat esiin alemman tason käsitteellisen metaforan ”Paha on mustaa”.

Vakiintuneiden kulttuurimetaforien ylemmän tason käsitteellisten metaforien löytäminen on vaikeampaa kuin rakenteellisten metaforien kohdalla. Esimerkiksi alemman tason käsitteelliselle metaforalle ”Jokelan koulusurmat ovat verilöylyä” on vaikea löytää sopivaa ylemmän tason käsitteellistä metaforaa. Relevantti ylemmän tason käsitteellinen

metafora olisi ”Kulttuurinen kokemus on osa elämää”, joka on verrattavissa Hellstenin (ks. 2002: 28–29) löytämään fyysisyyteen perustuvien metaforien ylempään käsitteelliseen tasoon ”Fyysisyyden kokeminen on osa elämää” (*”The physical domain is the living domain”*). Ylemmän tason käsitteellinen metafora ”Kulttuurinen kokemus on osa elämää” sopii yhtä hyvin kaikkien muidenkin vakiintuneiden kulttuurimetaforien ylemmäksi käsitteelliseksi tasoksi. Myös vakiintuneiden kulttuurimetaforien analysointi tuo esiin sen, että ylemmän tason käsitteelliset metaforat eivät ole absoluuttisia, vaan tulkinasta riippuvia. Seuraavassa luvussa aiheena ovat Jokelan koulusurmiin liittyvät kulttuuriset diskurssimetaforat.

4.4 Kulttuuriset diskurssimetaforat – tunteiden järkyttävyyden diskursseista kohti positiivisuutta

Kulttuuriset diskurssimetaforat ovat metaforia, joiden avulla jotakin tiettyä yhteiskunnallista tilannetta pyritään määrittelemään tuomalla esiin omaa suhtautumista tilanteeseen (ks. luku 3.3.1.3). Kulttuurisiin diskurssimetaforiin kuuluvia metaforisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa 22 ja Ilta-Sanomissa 16; yhteensä aineistossani siis 38. Aineistoni kulttuuriset diskurssimetaforat kuvaavat tilannetta, joka Suomessa vallitsi koulusurmien jälkeen. Kaikki tutkimukseni kulttuuriset diskurssimetaforat kuvaavat tätä tilannetta tunteiden metaforisoinnin kautta. Näiden metaforien alemmat käsitteelliset tasot muodostavat ikään kuin jatkumon: toisessa ääripäässä ovat metaforiset ilmaukset, jotka kuvaavat järkyttymisen tunnetta haavoittumisena, kun taas toisessa ääripäässä ovat metaforiset ilmaukset, joissa suru käsitetään voimavaraksi.

Kulttuuriset diskurssimetaforat kuvaavat järkyttymisen ja surun tunteita, joista käytän yhteisnimitystä *koulusurmien jälkeiset tunteet*, koska usein voimakkaaseen surun tunteeseen liittyy myös järkyttyneisyyttä, eikä monissa ilmauksissa ole selvää, kumpaan tunteeseen sillä viitataan. Poikkeuksena tästä ovat metaforiset ilmaukset, joissa järkyttyminen käsitetään haavoittumiseksi (ks. luku 4.4.1.1) ja ilmaukset, joissa suru käsitetään voimavaraksi (ks. luku 4.4.3). Luvun 4.4.1.1 metaforiset ilmaukset ovat aikana-jälkeen-metaforia, muut kulttuuriset diskurssimetaforat ovat jälkeen-metaforia.

4.4.1 Kun tunteet ottavat vallan

Tässä luvussa analysoin sellaiset kulttuuriset diskurssimetaforat, joilla on tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio. Tällaisia metaforisia ilmauksia on aineistossani yhteensä 22, joista Helsingin Sanomien on 12 ja Ilta-Sanomien 10. Olen jakanut nämä metaforat kolmeen lukuun niiden alempien käsitteellisten tasojen mukaisesti. Ensimmäiseksi käsitteelen sellaiset metaforiset ilmaukset, joissa järkyttyminen käsitetään haavoittumiseksi, minkä jälkeen analysoin metaforiset ilmaukset, joissa koulusurmien jälkeiset tunteet koetaan painavina. Lopuksi käsitteelen metaforiset ilmaukset, joissa koulusurmien jälkeisille tunteille kaikki on mahdollista; tunteet pystyvät tekemään mitä vain.

4.4.1.1 ”Järkyttyminen on haavoittumista”

Järkyttymisestä puhutaan haavoittumisena viidessä Helsingin Sanomien ja kolmessa Ilta-Sanomien metaforisessa ilmauksessa. Näistä ilmauksista ainoastaan yksi Helsingin Sanomien ilmaus on erilainen kuin muut. Muut seitsemän metaforista ilmausta ovat peräisin pääministeri Matti Vanhasen kommentista. Sitä, mitä Vanhanen on kirjaimellisesti sanonut, on jonkin verran muokattu, sillä Vanhasen kommentit ovat erilaisia esimerkeissä 53, 54 ja 55. Kuitenkin poliitikkojen keksimiä ja heidän näkemyksiään vastaavia metaforisia ilmauksia käytetään mediassa helposti sellaisenaan (ks. Hellsten 1997: 69). Näin voi pitää erittäin todennäköisenä, että Vanhanen on todella puhunut syvästä viilosta, jota käytetään metaforisena ilmauksena esimerkeissä 53 ja 54 (Helsingin Sanomat) ja 55 (Ilta-Sanomat).

- (53) ”Tämä on hyvin murheellinen päivä”, pääministeri Matti Vanhanen pahoitteli. ”Jokelan ampumistapaus jättää *hyvin syvän viillon meidän turvallisuuden tunteeseemme.*” (HS U4)
- (54) Pääministeri Matti Vanhanen toteaa tapahtuman jättävän *hyvin syvän viillon suomalaisten turvallisuuden tunteeseen.* (HS M2, A5)
- (55) – Tämä on hyvin murheellinen päivä. Tapaus jättää *syvän viillon siihen yhteisöön, jonka olemme oppineet tuntemaan turvallisena.* (IS U15)

Esimerkeissä 53, 54 ja 55 käytetään selkeästi lähteeltä peräisin olevaa metaforista ilmausta. Niissä järkyttyminen ymmärretään syväksi haavoittumiseksi, joten metaforinen ilmaus *syvä viilto* korostaa koulusurmista seurannutta järkytystä. Samalla ilmaus *syvä viilto* tehostaa koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta, sillä syvän viillon syntyminen turvallisuuden tunteeseen (esimerkit 53 ja 54) tai yhteisöön (esimerkki 55) voidaan ymmärtää koulusurmien aikaiseksi tapahtumaksi. Näin siis kyseessä ovat aikana-jälkeen-metaforat. Samanlaiset funktiot ovat myös esimerkin 56 metaforisella ilmauksella, joka on Helsingin Sanomien reportaasista, jossa toimittaja kertoo havainnoistaan Jokelan koululla ja sen alueella.

- (56) Jokelan koulukeskuksen pihalla on karmiva tunnelma. Vihmova sade ei onnistu huuhtomaan *veritahroja* maasta, saati *mielestä*. (HS R3)

Esimerkissä 56 kuvaillaan, kuinka veritahroja on sekä koulun pihalla kirjaimellisesti että mielessä ei-kirjaimellisesti. Ilmauksen metaforisuus ei ole esimerkissä 56 niin eksplisiittistä kuin esimerkeissä 53–55. Mieleen syntyneistä haavoista ei puhuta esimerkissä 56 suoraan, vaan maassa näkyvät veritahrat rinnastetaan mielen järkyttymiseen.

Kuvailemalla järkyttymisen tunnetta syvien viiltojen ja mieleen jääneiden veritahrojen kautta tehostetaan sekä koulusurmien järkyttävyyttä että korostetaan tunteiden järkyttävyyttä. Nämä metaforat toteuttavat siis selkeästi tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktiota. Ymmärrän nämä metaforat aikana-jälkeen-metaforiksi. Näiden metaforien ylemmällä tasolla voidaan nähdä olevan useita käsitteellisiä metaforia. Ensiksikin metaforisointi esimerkeissä 53–56 perustuu näkemykseen psyykkisen ja fyysisen rinnastamisesta; näin siis ylemmän käsitteellisen tason metaforaksi sopii ”Psyykinen on fyysistä”. Lakoff ja Johnson (1980: 50) ovat huomioineet käsitteellisen tason metaforan ”Tunteen vaikutus on fyysinen kontakti” (*”Emotional effect is physical contact”*). Tämä sopisi ylemmän tason käsitteelliseksi metaforaksi metaforisille ilmauksille, joissa järkyttymisestä puhutaan viiltoina turvallisuuden tunteeseen. Voi myös ajatella, että ylemmällä käsitteellisellä tasolla on käsitteellinen metafora ”Negatiivisten tunteiden kokeminen on vahingoittumista”, joka sopii myös esimerkin 56 ylemmälle käsitteelliselle tasolle. Samalla esimerkkien 53–56 metaforisiin ilmauksiin sisältyy

ajatus tunteiden ylivoimaisuudesta, joten mahdollinen ylemmän tason käsitteellinen metafora olisi myös ”Tunteet ovat ylivoimaisia”.

4.4.1.2 ”Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet ovat painavia”

Koulusurmien jälkeisiä tunteita kuvataan painaviksi viidessä Helsingin Sanomien ilmauksessa ja yhdessä Ilta-Sanomien ilmauksessa. Ymmärrän tällaiset metaforat jälkeensmetaforiksi, koska niissä metaforisoinnin kohteena ovat pelkästään koulusurmista seuranneet surun ja järkytyksen tunteet. Helsingin Sanomissa puhutaan kaksi kertaa surun murtamista ihmisistä, kaksi kertaa taakasta ja kerran itkun alle musertumisesta. Esimerkit 57, 58 ja 59 ovat Helsingin Sanomista.

- (57) *Surun murtama* Jokela hiljentyi muistamaan koulusurman uhreja (HS U20) (ks. liite 2.)
- (58) Keskustassa keskiviikon koulusurmien *taakka painaa* ihmisten katseita katuun. (HS H4)
- (59) Lapsensa keskiviikkona menettänyt isä tuntuu *musertuvan itkunsa alle*. (HS A7)

Esimerkeissä 57, 58 ja 59 kuvataan, kuinka surun ja järkytyksen tunteet tulevat jostakin ylhäältäpäin ja ikään kuin painavat ihmistä alemmas. Esimerkki 60 on Ilta-Sanomista ja se perustuu myös ajatukseen koulusurmien jälkeisten tunteiden painavuudesta.

- (60) – Olin kauheassa sokissa. *Se painoi mieltä* vielä illallakin, ja oli vaikea saada unta. (IS H16f)

Esimerkissä 60 kerrotaan, kuinka järkyttävä tapahtuma painoi haastatellun mieltä. Esimerkkien 57–60 metaforiset ilmaukset korostavat koulusurmien jälkeisten tunteiden järkyttävyyttä. Näiden metaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä olevan esimerkkien 53–56 tapaisesti käsitteelliset metaforat ”Fyysinen on psyykkistä” sekä ”Tunteet ovat ylivoimaisia”. Metaforisten ilmausten, joissa surun käsitetään murtavan tai itkun musertavan ihmisiä, on kyse myös mielen haurauden kuvaamisesta, joten Lakoffin ja Johnsoninkin (ks. 1980: 28) huomioima käsitteellinen metafora ”Mieli on

hauras esine” (*”The mind is a brittle object”*) on mahdollinen ylemmällä käsitteellisellä tasolla. Ihmisen murtavassa surussa tai musertavassa itkussa on kyse myös tietynlaisesta vahingoittumisesta, joten tällaisten metaforisten ilmausten ylemmällä käsitteellisellä tasolla on mahdollinen myös käsitteellinen metafora ”Negatiivisten tunteiden kokeminen on vahingoittumista”. Esimerkkien 57–60 metaforisissa ilmauksissa on kyse lisäksi tietynlaisesta suunnan hahmottamisesta. Näin siis ylemmälle käsitteelliselle tasolle sopii myös käsitteellinen metafora ”Negatiiviset tunteet ovat alas”. Lakoff ja Johnson (ks. 1980: 15) tuovat suuntametaforien joukossa esiin käsitteellisen metaforan ”Suru on alas” (*”Sad is down”*), joka on hyvin lähellä tässä luvussa käsittelemiäni metaforia.

4.4.1.3 ”Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet pystyvät tekemään mitä vain”

Tässä luvussa tuon esiin sellaiset metaforiset ilmaukset, joissa Jokelan koulusurmien jälkeisille tunteille lähes kaikki ymmärretään mahdolliseksi. Tällaisia metaforisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa kaksi ja Ilta-Sanomissa kuusi. Nämä metaforat olen luokitellut jälkeen-metaforiksi. Kaikilla tähän ryhmään kuuluvilla metaforisilla ilmauksilla on tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio. Jokainen metaforinen ilmaus, jossa Jokelan koulusurmien jälkeisille tunteille mikä vain käsitetään mahdolliseksi, on erilainen. Verrattuna luvun 4.4.1.2 metaforisiin ilmauksiin, ovat tässä luvussa käsittelemiäni metaforiset ilmaukset innovatiivisempia, ja kertovat enemmän kielenkäyttäjien luovuudesta toteuttaen samalla selkeämmin kielenkäytön poeettista funktiota. Esimerkit 61 ja 62 ovat Helsingin Sanomista.

(61) Perheen kotona on *leijunut suru* eilisestä asti. (HS H3)

(62) *Järkytys hiipii* myös apuaan tarjoaviin pappeihin. (HS A7)

Esimerkeissä 61 kuvaillaan surun leijumista, mihin sisältyy ajatus siitä, että surua on kaikkialla haastatellun perheen kotona. Puolestaan esimerkissä 62 kuvataan järkytyksen tunteen salakavaluutta: järkytys ottaa valtaansa jokaisen, hiipimällä myös pappeihin, joiden tehtävänä on auttaa koulusurmien järkyttämiä ihmisiä. Esimerkit 63–67 ovat Ilta-Sanomista ja korostavat esimerkkien 61 ja 62 mukaisesti sitä, kuinka järkyttäviä kou-

lusurmista seuranneet tunteet voivat olla. Esimerkissä 66 on kaksi metaforista ilmausta yhdessä.

- (63) Joni Aaltosen ystävä kuoli eilen hänen viereensä. *Suru* ystävästä *peitti* pelastumisen ilon. (IS H4, 12)
- (64) *Järkytys paistoi* hänen koko olemuksestaan. (IS H5)
- (65) Monet paikalle tulleet ihmiset kyönelehtivät ja olivat *surun valtaamia*. (IS H10, 22)
- (66) *Tuska jähmettää* kasvot, *itku pyrkii ulos*. (IS H2)
- (67) *SURU MYKISTI SUOMEN* (IS H16) (ks. liite 5.)

Kuten esimerkkien 61 ja 62 myös esimerkkien 63–67 metaforiset ilmaukset ovat innovatiivisia ja ne voivat olla lehdistössä syntyneitä uusia kielellisiä ilmauksia. Esimerkki 67 on kapiteelein kirjoitettu otsikko jutusta, jossa kerrotaan, miten koulusurmiin suhtauduttiin eri puolilla Suomea.

Esimerkkien 61–67 metaforiset ilmaukset ovat siis jälkeen-metaforia, jotka korostavat tunteiden järkyttävyyttä. Näiden metaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan nähdä käsitteelliset metaforat ”Tunteet ovat ylivoimaisia” sekä ”Psyykinen on fyysistä”. Oleellista esimerkkien 61–67 metaforisissa ilmauksissa on, että tunteet pystyvät tekemään asioita, jotka kirjaimellisesti ovat tunteille mahdottomia. Tunteet ovat abstrakteja asioita, joten esimerkkien 61–67 metaforiset ilmaukset konkretisoivat tunteita, ja siinä mielessä helpottavat asian käsittelyä ja ymmärtämistä.

Kuvailemalla esimerkiksi järkytyksen hiipivän pappeihin tai surun mykistävän Suomen tuodaan esiin tietynlainen suhtautuminen siihen tilanteeseen, joka koulusurmien jälkeen Suomessa vallitsi. Kuten esimerkeissä 57–60, myös esimerkeissä 61–67 suhtautuminen surun ja järkytyksen tunteisiin on selvästi kielteistä. Vieläkin kielteisempää näkökulmaa edustavat esimerkkien 53–56 metaforiset ilmaukset, joissa järkyttyminen käsitetään havoittumiseksi. Lukujen 4.4.2 ja 4.4.3 kulttuuriset diskurssimetaforat puolestaan edus-

tavat positiivisempia diskursseja, ja tällaisilla metaforisilla ilmauksilla tuodaan esiin ai-
van erilainen suhtautuminen koulusurmien jälkeisiin tunteisiin.

4.4.2 ”Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet ovat loukkaantumista/ sairastumista, joka on parannettavissa”

Koulusurmien jälkeiset tunteet ymmärretään parannettavissa olevana loukkaantumiseksi tai sairastumiseksi kuudessa Helsingin Sanomien metaforisessa ilmauksessa ja kuudessa Ilta-Sanomien metaforisessa ilmauksessa. Nämä olen luokitellut jälkeen-metaforiksi. Tällainen tunteiden metaforisointi eroaa metaforista ”Järkyttyminen on haavoittumista”, ”Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet ovat painavia” ja ”Jokelan koulusurmien jäl-
keiset tunteet pystyvät tekemään mitä vain”. Kun näkökulmana on parantuminen eli koulusurmien aiheuttamasta järkytyksestä selviäminen, ovat tässä luvussa käsiteltävät metaforiset ilmaukset edellä mainittuja metaforisointeja positiivisempia. En kuitenkaan ole luokitellut näitä parantumisen diskurssiin kuuluvia metaforisia ilmauksia tunteiden järkyttävyyttä lieventäviksi, koska niihin implikoituu ajatus siitä, että koulusurmien jäl-
keiset tunteet ovat loukkaantumista tai sairastumista. Ymmärrän nämä metaforat neut-
raaleiksi, koska niissä ei myöskään ole kyse tunteiden järkyttävyyden korostamisesta, kuten luvun 4.4.1 metaforissa. Helsingin Sanomissa puhutaan neljä kertaa jälkihoidosta, kerran mielen toipumisesta ja kerran henkisestä ensiavusta. Ilta-Sanomissa parantumi-
sen diskurssiin osallistutaan kuudessa ilmauksessa, joissa puhutaan tunteiden lääkitse-
misestä.

Helsingin Sanomissa käytetään ilmausta *jälkihoito*, jonka ymmärrän metaforiseksi, kos-
ka sillä viitataan yleisesti selviämiseen koulusurmien aiheuttamasta järkytyksestä. Esi-
merkeissä 68 ja 69 esiintyy kyseinen ilmaus.

- (68) Opetusministeri Sari Sarkomaa korosti tapahtumien *jälkihoitoa*. ”On tärkeää, että koulujen kriisiryhmät kokoontuvat käsittelemään asiaa torstaina.” (HS U4)
- (69) Koulusurmien *jälkihoidossa* yhteisöllisyys nousee yhdeksi avainsa-
noista. (HS R2, A3)

Sana *jälkihoito* on peräisin lääketieteen sanastosta ja sillä tarkoitetaan laitoshoidon jälkeistä hoitoa. Kuvainnollisessa merkityksessä sanaa voidaan käyttää esimerkiksi ilmauksessa *devalvaation jälkihoito*. (PS s.v. *jälkihoito*.) Kontekstista päätellen sanalla *jälkihoito* viitataan koulusurmista puhuttaessa järkytyksestä selviämiseen, ei konkreettisiin fyysisiin hoitotoimenpiteisiin, joten siksi ymmärrän kyseisen ilmauksen metaforiseksi. Helsingin Sanomissa puhutaan myös henkisestä ensiavusta ja mielen toipumisesta, mikä käy ilmi esimerkeistä 70 ja 71.

(70) Keskiviikko on *henkisen ensiavun* päivä. (HS R2, A3)

(71) ”Asian ajattelemisen ja siitä puhuminen on keino päästä asiasta yli. *Mieli toipuu* luonnollisesti siten [...]”. (HS A15)

Esimerkeissä 70 ja 71 otetaan esimerkkien 68 ja 69 tavoin myös osaa keskusteluun parantumisesta. Ilta-Sanomissa puolestaan parantumisen diskurssi tulee esiin puhuttaessa tunteiden lääkitsemisestä, mikä käy ilmi esimerkeistä 72, 73 ja 74.

(72) Paras *lääke* on kuitenkin palata takaisin arkeen, Romppainen pohtii. (IS H16c)

(73) Rehtorista paras *lääke tuskaan* on työ. (IS H16d)

(74) – Paluu arkeen on ehdottoman tärkeää, se on ainoa tapa *lääkitä surua*. (IS H18)

Esimerkissä 72 ei selkeästi ole nähtävissä, minkä lääkitsemisestä puhutaan, mutta kuitenkin tulkitsemisen esimerkin 72 niin, että lääkitsemisen kohteena ovat suru ja järkytys. Esimerkeissä 73 ja 74 lääkitsemisen kohteena on suru.

Tässä luvussa käsiteltävien kulttuuristen diskurssimetaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan ymmärtää olevan käsitteellinen metafora ”Psykykinen on fyysistä”, joka on siis yhteinen myös luvun 4.4.1 metaforille. Näin siis parantumismetaforat toteuttavat selkeästi asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottavaa funktiota; abstrakteista asioista puhutaan konkreettisin käsittein. Käsitteellinen metafora ”Tunteet ovat ylivoimaisia” ei

sovi parantumista korostavien metaforien ylemmälle käsitteelliselle tasolle. Jos tunteita voidaan lääkittää ja hoitaa, ja jos tunteista voi toipua, eivät tunteet ole silloin ylivoimaisia. Puhuttaessa esimerkiksi surun mykistäväydestä, tuodaan esiin erilainen näkökulma kuin puhuttaessa surun lääkitsemisestä. Edellisessä suru arvotetaan negatiivisemmaksi kuin jälkimmäisessä (ks. arvottamisesta, Lakoff & Turner 1989: 65). Seuraavan luvun metaforisissa ilmauksissa suru käsitetään voimavaraksi, joten suunta on edelleen kohti positiivisuutta.

4.4.3 ”Suru on voimavara”

Suru käsitetään voimavaraksi neljässä Helsingin Sanomien metaforisessa ilmauksessa. Ilta-Sanomissa tällaisia metaforisia ilmauksia ei esiinny lainkaan. Huomionarvoista näissä surun positiivisuutta korostavissa jälkeen-metaforissa on, että ne kaikki esiintyvät 12.11.2007 ilmestyneessä Helsingin Sanomissa. Koulusurmien käsittelyssä surun positiivisuutta korostavaa metaforisointia ei siis esiinny alkupäivien lehdissä, joissa on keskitytty kuvaamaan lähinnä tunteiden järkyttävyyttä. Esimerkeissä 75, 76, 77 ja 78 esiintyy surun positiivisuutta korostava metaforinen ilmaus.

- (75) Kollektiivinen *suru auttaa eteenpäin* (HS U12)
- (76) Pappien mielestä *tragedia vahvistanut* yhteisöä Jokelassa (HS A7)
- (77) Kollektiivinen *suru on yhteisön keino päästä eteenpäin* (HS A15)
- (78) [...] yhteisöllisyys ja yhteinen *surun ilmaiseminen auttavat* etupäässä niitä, joita asia ei ole henkilökohtaisesti koskenut. (HS A15)

Esimerkeissä 75, 77 ja 78 puhutaan selkeästi surusta, kun taas esimerkissä 76 esiintyy myös metaforisesti tulkittava ilmaus *tragedia*. Ymmärrän esimerkin 76 siten, että tragediaan liittyvä suru on vahvistanut yhteisöä, sillä ilmaus *tragedia* liittyy surun tunteen käsittelyyn (ks. luku 4.2.3.2). Yhteistä esimerkkien 75–78 metaforisille ilmauksille on, että niissä lievennetään surun järkyttävyyttä tuomalla esiin, että surun kokemisessa tai ilmaisemisessa voi olla myös jotain positiivista. Suru voi auttaa ja vahvistaa. Verrattuna

luvun 4.4.1 metaforisiin ilmauksiin ovat surun positiivisuutta korostavat ilmaukset huomattavan erilaisia. Korostamalla surun ja erityisesti yhteisen surun positiivisuutta, voi Helsingin Sanomien ajatella tekevän työtä trauman käsittelyssä. Rossin (2003: 107, 113) mukaan trauman parantamiseksi mediassa tulisi kertoa, kuinka selvitä traumaattisesta tapahtumasta, mikä samalla lisää uutisten positiivista luonnetta. Myös luvun 4.4.2 metaforisissa ilmauksissa tuodaan esiin, että traumaattisesta tapahtumasta voi selvitä. Näin siis myös Ilta-Sanomat tekee työtä trauman käsittelemiseksi.

”Suru on voimavara” -metaforien ylemmällä käsitteellisellä tasolla voidaan ymmärtää olevan käsitteellinen metafora ”Negatiivinen tunne on positiivinen”. Puhuttaessa surusta vahvistajana, auttajana ja keinona päästä eteenpäin tullaan samalla myös konkretisoineeksi abstraktia asiaa, joten ylemmälle käsitteelliselle tasolle sopii myös käsitteellinen metafora ”Psyykinen on fyysistä”.

4.4.4 Yhteenvedo kulttuurisista diskurssimetaforista

Taulukosta 8 on nähtävissä aineistoni kulttuuristen diskurssimetaforien alemmat käsitteelliset tasot ja näihin kuuluvien metaforisten ilmausten lukumäärät. Taulukossa **T** tarkoittaa koulusurmien järkyttävyyttä tehostavaa funktiota. **TK** puolestaan viittaa tunteiden järkyttävyyden korostamiseen. **TN** tarkoittaa, että metafora kuvaa tunteita, mutta sillä ei ole tunteiden järkyttävyyttä korostavaa eikä lieventävää funktiota. Vastaavasti **TL** viittaa tunteiden järkyttävyyttä lieventävään funktioon.

Taulukko 8. Kulttuuriset diskurssimetaforat Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa.

Funktiot	T+TK		TK		TN		TL		Yht.	
	HS	IS	HS	IS	HS	IS	HS	IS	HS	IS
<u>Aikana-jälkeen-metaforat</u>										
”Järkyttyminen on haavoittumista”	5	3	0	0	0	0	0	0	5	3
<u>Jälkeen-metaforat</u>										
”Koulusurmien jälkeiset tunteet ovat painavia”	0	0	5	1	0	0	0	0	5	1
”Koulusurmien jälkeiset tunteet pystyvät tekemään mitä vain”	0	0	2	6	0	0	0	0	2	6
”Koulusurmien jälkeiset tunteet ovat loukkaantumista/ sairastumista, joka on parannettavissa”	0	0	0	0	6	6	0	0	6	6
”Suru on voimavara”	0	0	0	0	0	0	4	0	4	0
Yhteensä	5	3	7	7	6	6	4	0	22	16
Yhteensä HS + IS	8		14		12		4		38	

Kuten taulukosta 8 havaitaan, on molemmissa tutkimusaineistoni lehdissä suurimmalla osalla Jokelan koulusurmien jälkeisiä tunteita kuvaavista kulttuurisista diskurssimetaforista tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio. Tunteiden järkyttävyyttä korostetaan kulttuuristen diskurssimetaforien joukossa puhumalla järkyttymisestä haavoittumisena, tunteista painavina sekä tunteista kykenevinä tekemään mitä vain. Tällaisia metaforisia ilmauksia on Helsingin Sanomissa 5+7 eli yhteensä 12 ja Ilta-Sanomissa 3+7 eli yhteensä 10. Tunteiden järkyttävyyden kuvaamisessa neutraaleja metaforia on aineistoni Helsingin Sanomissa kuusi ja Ilta-Sanomissa kuusi. Puolestaan tunteiden järkyttävyyttä lieventävä funktio on aineistossani ainoastaan Helsingin Sanomissa neljällä metaforisella ilmauksella. Taulukossa 8 metaforat muodostavat jatkumon siten, että ylimpänä ovat tunteiden kielteisyyttä eniten korostavat metaforat. Taulukon alimpana olevat metaforat korostavat tunteiden positiivisuutta. Mitä alemmas taulukossa mennään, sitä

positiivisempia metaforat ovat, joskin alemman tason käsitteelliset metaforat ”Koulusurmien jälkeiset tunteet ovat painavia” ja ”Koulusurmien jälkeiset tunteet pystyvät tekemään mitä vain” ovat tunteiden negatiivisuus-positiivisuus-akselilla nähtävissä samalle kohtaa.

Kaikkien aineistoni kulttuuristen diskurssimetaforien ylemmälle käsitteelliselle tasolle sopii käsitteellinen metafora ”Psykykinen on fyysistä”, sillä jokainen niistä konkretisoi tunteita fyysisen kokemisen kautta. Psykykinen käsittämistä fyysiseksi voidaan pitää ihmisille luontaisena tapana käsitellä juuri tunteita, joten siinä mielessä aineistoni kulttuuriset diskurssimetaforat edustavat konventionaalista käsittelytapaa. Esimerkiksi mielen pahoittamista nimitetään suomen kielessä myös loukkaantumiseksi. Aineistoni kulttuurisissa diskurssimetaforissa tulee selkeästi esiin metaforien kokemuksellinen perusta (ks. Lakoff & Johnson 1980). Näin siis nämä kulttuuriset diskurssimetaforat voitaisiin luokitella myös fyysisyyteen perustuviksi metaforiksi (ks. luku 3.1.3).

Tärkein kriteeri kulttuurisille diskurssimetaforille on, että niiden avulla kielenkäyttäjät pyrkii tuomaan esiin oman näkökulmansa yhteiskunnassa tietyllä hetkellä vallitsevaan tilanteeseen. Käyttämällä tietynlaista metaforaa, kielenkäyttäjät osallistuu tiettyyn diskurssiin. Näin siis kulttuuristen diskurssimetaforien käsitteelliset tasot on nähtävissä diskurssiksi (ks. sivu 52). Oleellista aineistoni kulttuurisille diskurssimetaforille on se, että niiden avulla tuodaan esiin suhtautuminen siihen surulliseen ja järkyttävään tilanteeseen, joka suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsi Jokelan koulusurmien jälkeen. Verattuna aineistoni rakenteellisiin metaforiin ja vakiintuneisiin kulttuurimetaforiin (ks. luvut 4.2; 4.3), on kulttuuristen diskurssimetaforien käytössä kyse vallitsevan tilanteen määrittelystä. Aineistoni rakenteellisten metaforien ja vakiintuneiden kulttuurimetaforien kohdalla määriteltävä tilanne on jo ohi, ei enää vallitseva.

Ei voida pitää yllättävänä sitä, että tunteiden järkyttävyyttä korostavia metaforia on aineistoni kulttuuristen diskurssimetaforien joukossa eniten. Ortonyn ja Fainsilberin (1987: 183) mukaan ihmiset käyttävät uudempia, huomiota herättävämpiä ja kompleksisempia metaforia kuvaillessaan voimakkaita tunteita kuin kuvaillessaan heikkoja tunteita. Suru ja järkytys, joita aineistoni metaforat kuvaavat, ovat erittäin voimakkaita tun-

teita, joten ei ole yllättävää, että niitä kuvaillaan huomiota herättävin ja jopa uusin metaforisin ilmauksin. Aineistossani tällaisia huomiota herättäviä ja suhteellisen uusia metaforisia ilmauksia ovat esimerkiksi ilmaus Suomen mykistävästä surusta (esimerkki 67) ja ilmaus perheen kotona leijuvasta surusta (esimerkki 61).

Ne kulttuuriset diskurssimetaforat, joilla on tunteiden järkyttävyyttä korostava funktio, kuvailevat surun ja järkytyksen voimakkuutta, eikä niissä katsota tilannetta parantumisen näkökulmasta. Tällaisten metaforien ylemmälle käsitteelliselle tasolle sopii käsitteellinen metafora ”Tunteet ovat ylivoimaisia”. Järkyttymisen käsittäminen haavoittumiseksi ja metaforiset ilmaukset viilloista turvallisuuden tunteeseen ja mieleen jääneistä veritahroista ovat nähtävissä myös osaksi ylemmän tason käsitteellistä metaforaa ”Negatiivisten tunteiden kokeminen on vahingoittumista”.

Aineistossani tunteiden järkyttävyyttä korostavat kulttuuriset diskurssimetaforat eroavat muista kulttuurisista diskurssimetaforista, sillä muissa kulttuurisissa diskurssimetaforissa suhtautuminen koulusurmien jälkeisiin tunteisiin on positiivisempaa. Näissä positiivisemmissä metaforissa ei ole kyse surun ja järkytyksen tunteilla mässäilystä, vaan siitä, kuinka selvitä koulusurmien jälkeisestä surusta ja järkytyksestä. Metaforat, joissa Jokelan koulusurmien jälkeiset tunteet käsitetään parannettavissa olevaksi loukkaantumiseksi tai parannettavissa olevaksi sairastumiseksi sekä metaforat, joissa suru käsitetään voimavaraksi, edustavat siis positiivisempia diskursseja.

Verrattuna Ilta-Sanomiin, Helsingin Sanomissa on enemmän traumaattisesta tapahtumasta selviämistä korostavia metaforia, joita Helsingin Sanomissa on 10 ja Ilta-Sanomissa kuusi. Suru metaforisoidaan voimavaraksi ainoastaan Helsingin Sanomissa. Traumaattisesta tapahtumasta selviämistä korostavien metaforien ylemmälle käsitteelliselle tasolle ei sovi käsitteellinen metafora ”Tunteet ovat ylivoimaisia”, sillä niissä tunteet nähdään olevan ihmisten hallinnassa. Tavassa käsittää suru voimavaraksi käännetään negatiivinen tunne ikään kuin voitoksi, mikä eroaa radikaalisti tavasta ymmärtää negatiivinen tunne vahingoittumiseksi.

4.5 Kokoava katsaus Jokela-metaforisointiin

Jokelan koulusurmiin liittyviä metaforisia ilmauksia aineistossani on yhteensä 141, joista Helsingin Sanomien on 71 ja Ilta-Sanomien 70 (ks. taulukko 5). Metaforien kolmiulotteista tarkastelutapaa hyödyntämällä olen luokitellut metaforat kulttuurisen ulottuvuuden mukaan rakenteellisiin metaforiin, vakiintuneisiin kulttuurimetaforiin sekä kulttuuriin diskurssimetaforiin. Metaforien tyypittelyn olen tehnyt sen perusteella, miten kulttuurisidonnaisuus on nähtävissä metaforissa ja millainen suhde käsitteellisten metaforien ja metaforisten ilmausten välillä on.

Rakenteelliset metaforat kuvastavat yleensä länsimaista ajattelutapaa, ja rakenteellisten metaforien käsitteelliset tasot mahdollistavat useiden erilaisten ilmausten syntymisen. Esimerkiksi järkyttävää tapahtumaa kuvaavat metaforiset ilmaukset *tragedia* (*tragedy*) ja *painajainen* (*nightmare*) ovat käytössä myös englannin kielessä (ks. Aitchison 2003; Eagleton 2003). Tutkimukseni metaforatyypeistä rakenteellisten metaforien käsitteelliset tasot on helpoin löytää, sillä niissä puhutaan koulusurmista tai niiden suunnittelusta jonkin toisen asian käsittein.

Puolestaan vakiintuneet kulttuurimetaforat ovat yksittäisiä metaforisia ilmauksia, ja niiden käsitteelliset tasot, varsinkin ylemmät käsitteelliset tasot on vaikea löytää. Vakiintuneissa kulttuurimetaforissa kyse ei ole siitä, että metaforisoitava tarkoite ymmärrettäisiin jonkin toisen tarkoitteen käsittein. Vakiintuneet kulttuurimetaforat vastaavat pitkälti Hellstenin (1997) metaforisia sanontoja sekä Hellstenin (2002) kulttuurisia metaforia (*cultural metaphors*). Hänen mukaansa metaforisten sanontojen metaforisuus ei aina ole ilmeistä eikä niillä ole yleensä välitöntä merkitystä käsiteltävän asian kannalta (Hellsten 1997: 91). Vakiintuneilla kulttuurimetaforilla on selkeä kulttuurihistoriallinen perusta ja niiden merkitys ei ole varsinaisesti sidoksissa metaforan kohdealueeseen, vaan yleisemmin tietyn kulttuurin arvoihin ja perinteisiin (vrt. emt.).

Kulttuurisissa diskurssimetaforissa taas kyse on vallitsevan tilanteen määrittelystä, jossa kielenkäyttäjät tuo esiin omat näkemyksensä puheenaiheena olevaan asiaan. Aineistoni kulttuuristen diskurssimetaforien avulla muodostetaan kuva uudeltaisesta tilanteesta eli

siitä tilanteesta, joka Suomessa vallitsi Jokelan koulusurmien jälkeen. Kulttuuriset diskurssimetaforat ovat sosiaalisesti aktivoituvia todellisuuden jäsentämisen tapoja (vrt. Heikkinen 1999: 54). Kulttuurisia diskurssimetaforia käyttämällä rakennetaan puheenaihetta koskevia ajattelutapoja kulttuurin sisällä. Käyttämällään metaforisella ilmauksella kielenkäyttäjä ottaa osaa tiettyyn diskurssiin ja samalla vahvistaa tietyn puheenaihetta koskevan ajattelutavan hallitsevuutta kulttuurin sisällä.

Puolestaan ajallisen ulottuvuuden mukaan metaforat ryhmittyvät ennen-metaforiksi, aikana-metaforiksi, aikana-jälkeen-metaforiksi ja jälkeen-metaforiksi. Metaforisoinnin kohteena ennen-metaforissa ovat koulusurmaaja ennen kouluammuskeluja sekä koulusurmaajan toiminta kouluammuskelujen suunnittelemiseksi. Puolestaan aikana-metaforissa nimetään kouluammuskelut tai Jokelan koulu joksikin sekä kuvaillaan koulusurmien aikaisia tapahtumia. Jälkeen-metaforissa kyse on koulusurmien jälkeisten tunteiden kuvailusta. Aikana-jälkeen-metaforissa on sekä aikana- että jälkeen-metaforien ominaisuuksia: ne ovat kouluammuskeluille annettuja nimityksiä, jotka samalla liittyvät tunteisiin (kuten ilmaus *tragedia*) tai muita metaforisia ilmauksia, jotka voidaan tulkita sekä koulusurmien aikaisia tapahtumia että koulusurmien jälkeisiä tunteita kuvaaviksi (kuten ilmaus *syvä viilto turvallisuuden tunteeseen*).

Toiminnallisen ulottuvuuden tarkastelussa olen kiinnittänyt huomiota siihen, onko metaforalla yhtäältä koulusurmien järkyttävyyttä tehostava tai lieventävä funktio sekä toisaalta tunteiden järkyttävyyttä korostava tai lieventävä funktio. Jos metafora kuvaa koulusurmia tai koulusurmia edeltäviä asioita, eikä se tehosta eikä lievennä koulusurmien järkyttävyyttä, olen luokitellut metaforan tältä osin neutraaliksi. Myös tunteita kuvaavat metaforat olen luokitellut neutraaleiksi, mikäli niillä ei ole tunteiden järkyttävyyttä korostavaa eikä lieventävää funktiota. Teen tässä erikseen yhteenvedon sellaisista metaforista, jotka kuvaavat koulusurmia tai niitä edeltäviä asioita ja sellaisista, jotka kuvaavat koulusurmien jälkeisiä tunteita. Aikana-jälkeen-metaforat kuvaavat sekä koulusurmia että niiden jälkeisiä tunteita, joten ne ovat mukana molemmissa yhteenvedoissa. Taulukossa 9 on yhteenveto sellaisista Helsingin Sanomien (HS) ja Ilta-Sanomien (IS) Jokelan koulusurmiin liittyvistä metaforista, jotka kuvaavat koulusurmia tai niitä edeltäviä asioita. Ennen-metaforien ja aikana-metaforien joukossa on rakenteellisia metaforia ja

vakiintuneita kulttuurimetaforia. Aikana-jälkeen-metaforien joukossa on edellisten lisäksi myös kulttuurisia diskurssimetaforia. Taulukosta 9 käy ilmi, kuinka paljon aineistoni lehdissä on koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia ja lieventäviä metaforisia ilmauksia sekä metaforisia ilmauksia, jotka ovat tältä osin neutraaleja.

Taulukko 9. Metaforat ja niiden funktiot koulusurmien kuvaamisessa.

Metaforien funktiot <u>Metaforat</u>	Tehostava		Neutraali		Lieventävä	
	HS	IS	HS	IS	HS	IS
<u>Ennen-metaforat</u>						
Rakenteelliset metaforat	0	0	5	1	0	0
Vakiintuneet kulttuurimetaforat	0	0	0	4	0	0
<u>Aikana-metaforat</u>						
Rakenteelliset metaforat	17	16	1	0	0	1
Vakiintuneet kulttuurimetaforat	8	14	0	0	0	0
<u>Aikana-jälkeen-metaforat</u>						
Rakenteelliset metaforat	0	0	0	0	16	17
Vakiintuneet kulttuurimetaforat	0	0	2	1	0	0
Kulttuuriset diskurssimetaforat	5	3	0	0	0	0
Yhteensä	30	33	8	6	16	18
Yhteensä HS + IS	63		14		34	

Kuten taulukko 9 osoittaa, on sekä Helsingin Sanomissa että Ilta-Sanomissa enemmän koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia kuin järkyttävyyttä lieventäviä metaforisia ilmauksia. Helsingin Sanomien 71 metaforisesta ilmauksesta 30:lla on koulusurmien järkyttävyyttä tehostava funktio ja 16 metaforisella ilmauksella koulusurmien järkyttävyyttä lieventävä funktio. Ilta-Sanomissa koulusurmien järkyttävyyttä tehostetaan 70 metaforisesta ilmauksesta 33:ssa, kun taas lievennetään 18:ssa. Koulusurmien tai niitä edel-

tävien asioiden kuvailussa kahdeksalla Helsingin Sanomien ja kuudella Ilta-Sanomien metaforisella ilmauksella ei ole järkyttävyyttä tehostavaa eikä lieventävää funktiota.

Tutkimustulokseni eivät täysin vastaa oletustani (ks. luku 1.1), sillä suurin osa koulusurmia kuvaavista metaforisista ilmauksista on väkivaltaisuutta ja brutaaliutta tehostavia. Vaikka aineistoni metaforisten ilmausten lukumäärä on pieni, voidaan kuitenkin tehdä johtopäätös, että Jokelan koulusurmia kuvaavat metaforat eivät myöskään vastaa Aitchisonin (ks. 2003: 200–201) näkemystä siitä, ettei murhia ja katastrofeja juurikaan tehosteta kielellisin ilmauksin. Sen sijaa Consalvon (ks. 2003) tutkimustulosten kanssa järkyttävyyttä tehostavien metaforien esiintyminen sopii yhteen. Koulusurmien väkivaltaisuutta ja brutaaliutta tehostavat ilmaukset antavat koulusurmille merkityksen kauheana tapahtumana (ks. emt. 32). Koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia metaforisia ilmauksia voidaan pitää merkkeinä sensaatiohakuisuudesta, sillä järkyttävyyttä tehostava funktio sisältyy tunteisiin vetoamisen ja asenteiden ilmaisemisen funktioon (ks. luku 3.2.2.1). Näin siis Jokela-uutisointiin liittyvä sensaatiohakuisuus (ks. Raittila ym. 2008) näkyy myös koulusurmien metaforisoinnissa.

Tutkimustulokseni vastaavat kuitenkin oletustani siltä osin, että myös koulusurmien järkyttävyyttä lieventäviä metaforia käytetään. Kaikki metaforat eivät suinkaan ole väkivaltaisuutta ja brutaaliutta tehostavia, sillä koulusurmien järkyttävyyttä lieventävät metaforat etäännyttävät kauheasta tapahtumasta ja karusta todellisuudesta (vrt. Hellsten 1997: 62–63). Koulusurmien järkyttävyyttä lieventävien metaforisten ilmausten, kuten ilmausten *tragedia* ja *painajainen*, voidaan katsoa olevan merkkejä siitä, että traumaattinen tapahtuma kuvataan käsittämättömäksi ja siten todellisuuden ulkopuoliseksi (ks. Nikunen 2005: 330). Journalismin kielenkäytössä tällaiset metaforiset ilmaukset ovat toki vakiintuneita, mikä on varmasti yksi syy niiden käytölle. Järkyttävyyden lieventäminen kuitenkin sisältyy asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottavaan funktioon (ks. luku 3.2.2.2), joten väkivaltaisuutta ja brutaaliutta lieventävien metaforisten ilmausten käyttämiselle voidaan pitää mahdollisena syynä myös sitä, että tällaisia ilmauksia käyttämällä traumaattisesta tapahtumasta on yhteiskunnassamme helpompi puhua.

Taulukosta 10 on puolestaan nähtävissä, miten koulusurmien jälkeisiä tunteita kuvaavat metaforat jakaantuvat tunteiden järkyttävyyden korostamisen, neutraaliuden ja lieventämisen suhteen Helsingin Sanomissa (HS) ja Ilta-Sanomissa (IS). Tunteita kuvaavat metaforat ovat joko aikana-jälkeen-metaforia tai jälkeen-metaforia. Tunteita kuvaavien aikana-jälkeen-metaforien joukossa on metaforisia ilmauksia kaikista kolmesta kulttuurisen ulottuvuuden metaforatyypistä, kun taas jälkeen-metaforat ovat pelkästään kulttuurisia diskurssimetaforia.

Taulukko 10. Metaforat ja niiden funktiot tunteiden kuvaamisessa.

Metaforien funktiot	Korostava		Neutraali		Lieventävä	
	HS	IS	HS	IS	HS	IS
<u>Metaforat</u>						
<u>Aikana-jälkeen-metaforat</u>						
Rakenteelliset metaforat	16	17	0	0	0	0
Vakiintuneet kulttuurimetaforat	2	1	0	0	0	0
Kulttuuriset diskurssimetaforat	5	3	0	0	0	0
<u>Jälkeen-metaforat</u>						
Kulttuuriset diskurssimetaforat	7	7	6	6	4	0
Yhteensä	30	28	6	6	4	0
Yhteensä HS + IS	58		12		4	

Taulukosta 10 huomataan, että koulusurmien jälkeisiä tunteita kuvaavista metaforisista ilmauksista suurin osa on tunteiden järkyttävyyttä korostavia. Helsingin Sanomissa tällaisia ilmauksia on 30 ja Ilta-Sanomissa 28, eli molemmissa lehdissä suunnilleen saman verran kuin koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia metaforisia ilmauksia (ks. taulukko 9). Suhteessa tunteiden järkyttävyyttä korostaviin metaforisiin ilmauksiin on neutraalien ja tunteiden järkyttävyyttä lieventävien metaforisten ilmausten määrä molemmissa aineistoni lehdissä pieni. Tunteita kuvaavia neutraaleja metaforisia ilmauksia on molemmissa aineistoni lehdissä kuusi. Nämä neutraalit ilmaukset ovat sellaisia, joissa koulu-

surmien jälkeiset tunteet käsitetään parannettavissa olevaksi loukkaantumiseksi tai sairastumiseksi. Niihin siis kuitenkin implikoituu ajatus vahingoittumisesta, mikä erottaa ne selkeästi tunteiden järkyttävyyttä lieventävistä metaforista. Tunteiden järkyttävyyttä lievennetään ainoastaan Helsingin Sanomien neljässä metaforisessa ilmauksessa. Aineistoni Ilta-Sanomissa tunteiden järkyttävyyttä lieventäviä metaforisia ilmauksia ei käytetä. Tunteita kuvaavista metaforista neutraalit ja lieventävät ovat sellaisia, joissa näkökulmana on koulusurmien aiheuttamasta surusta ja järkytyksestä selviäminen – traumasta parantuminen (ks. Ross 2003).

Hellstenin (2008a) mukaan hänen ajatustaan narratiivisista eli ylemmän tason käsitteellisistä metaforista on kritisoitu esimerkiksi siksi, koska narratiivisia tasoja voi olla lukemattomia tulkinnasta riippuen. Kuitenkin itse näen ylemmän tason käsitteellisten metaforien runsauden ennemminkin rikkautena kuin aiheena kritiikille. Erilaiset ylemmän tason käsitteelliset metaforat tuovat esiin, että metaforiset ilmaukset voivat pohjautua moniin kulttuurissa jaettuun perusoletuksiin ja useisiin ilmiöiden hahmottamistapoihin. On kuitenkin erittäin todennäköistä, että suurin osa tällaisista perusoletuksista jaetaan kyseenalaistamattomina todellisuuden merkityksellistämisen tapoina, koska kulttuuria ja yhteiskunnallisia rakenteita tuotetaan vuorovaikutuksessa usein tiedostamatta (ks. Nikunen 2005: 342). Toki metaforalla voi olla myös henkilökohtainen merkitys joillekin ihmisille, ja tässä mielessä metaforat voivat olla monitulkintaisia.

Mediassa käytettyjen metaforien on kuitenkin oltava jollakin tavalla sidoksissa yleisön ymmärryksen yhteiseen perustaan, johon kuuluvat kulttuuri ja fyysiset kokemukset, jotka usein liittyvät toisiinsa (ks. Lakoff & Johnson 1980: 14–19). Tämän vuoksi voidaan pitää oletettavana, että yleensä metafora myös tulkitaan tällaista yhteisöllistä perustaa vasten. Tähän perustuu muun muassa se näkemys, että esimerkiksi väkivaltaiseen tapahtumaan viittaavat ilmaukset *tragedia* ja *draama* leimaavat tapahtuman ja tekevät yleisölle selväksi sen, mistä on kyse (ks. Syrjälä 2007: 46).

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisin metaforin Jokelan koulusurmista ja niiden tapahtumapaikasta, koulusurmaajasta ja hänen toiminnastaan koulusurmien suunnittelemiseksi sekä koulusurmien jälkeisistä tunteista kerrotaan Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa ja mitä funktioita näillä metaforilla on. Tutkimuksessani vertasin Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien Jokelan koulusurmiin liittyviä metaforia. Metafora-analyysini perustui näkemykseen kielellisellä tasolla esiintyvien metaforisten ilmausten taustalla, ajattelun tasolla, vaikuttavista alemmista ja ylemmistä käsitteellisistä metaforista (ks. Hellsten 2002).

Pelkästään kielelliseen tasoon keskittyminen olisi antanut erilaisen ja irrallisemman kuvan Jokelan koulusurmiin liittyvistä metaforista. Alempien käsitteellisten tasojen kautta tutkijan on mahdollista nähdä yhteyksiä erilaisten metaforisten ilmausten välillä. Puolestaan ylempien käsitteellisten tasojen löytäminen mahdollistaa vieläkin laajempien yhteyksien hahmottamisen metaforien välillä. Metaforat ryhmittyvät ikään kuin metaforakimpuiksi, joihin kuuluvat metaforat pohjautuvat samoihin perusoletuksiin kielenulkoisesta todellisuudesta. Kaikissa sellaisissa metaforatutkimuksissa, joissa hyödynnetään kognitiivisen metaforateorian käsitystä metaforien ja ajattelun suhteesta, metaforisten ilmausten luokittelutapa on sidoksissa metaforakimppujen löytämiseen. Tällä tarkoitan sitä, että yhden metaforisen ilmauksen tulkintaan vaikuttavat väistämättä muutkin tutkimusaineistossa esiintyvät metaforiset ilmaukset. Tämän vuoksi metaforatutkimuksen luotettavuus ja tarkkuus ovat sitä parempia, mitä enemmän erilaisia metaforisia ilmauksia aineistossa esiintyy.

Käsitteellisiä tasoja on mahdollista löytää useita, ja ne voivat olla joko rinnakkaisessa tai hierarkkisessa suhteessa. Kyse käsitteellisten tasojen löytämisessä on ajattelutapojen perusteiden selvittämisestä: jonkin asian käsittäminen tietynlaiseksi perustuu aina johonkin toiseen käsitykseen. Metaforisoinnin mahdollistavat ajattelutavat voidaan ymmärtää yhdeksi keinoksi, jonka avulla journalismissa pyritään jakamaan lukijoiden kanssa samat perusoletukset kielenulkoisesta todellisuudesta. Voidaan pitää olettavana, että jokaiselle metaforalle on olemassa jokin alkupiste, ajattelutapojen ajattelutapa. Täl-

lainen näkökulma tekee metafora-analyysistä erittäin filosofista. On kuitenkin todettava, että mitä kauemmas kielellisen tason johtolangasta eli metaforisesta ilmauksesta mennään, sitä tulkinnanvaraisemmaksi metafora-analyysi muuttuu. Tämän vuoksi metafora-analyysit tarvitsevat tuekseen uusia metafora-analyysejä ja useampien tutkijoiden näkökulmia.

Vastatakseni tutkimukselle asettamiini tavoitteisiin tarkastelin Jokelan koulusurmiin liittyviä metaforia kehittämäni kolmiulotteisen tarkastelutavan avulla. Kolmiulotteisessa tarkastelutavassa luokittelin Jokelan koulusurmiin liittyvät metaforat kulttuurisen, ajallisen ja toiminnallisen ulottuvuuden mukaisesti. Tutkimuksessani kulttuurista ulottuvuutta edustavat metaforatyypit: rakenteelliset metaforat, vakiintuneet kulttuurimetaforat ja kulttuuriset diskurssimetaforat. Kulttuurisen ulottuvuuden metaforatyypit ovat kulttuurisidonnaisia, joten niitä tarkastelemalla oli mahdollista kiinnittää huomio sanomalehtien tapaan käsitellä Jokelan koulusurmia suomalaisen kulttuurin näkökulmasta.

Ajallinen ulottuvuus perustuu siihen, millainen temporaalinen suhde metaforisoinnin kohteella on suhteessa Jokelan koulusurmiin. Ajallisen ulottuvuuden huomioimisen kautta oli mahdollista ryhmitellä metaforat koulusurmia edeltäviä, koulusurmien aikaisia ja koulusurmien jälkeisiä asioita kuvaaviin. Tutkimuksessani koulusurmia edeltäviin asioihin kuuluvat kouluampuja ennen koulusurmia sekä kouluampujan toiminta koulusurmien suunnittelemiseksi. Koulusurmien aikaisiin asioihin kuuluvat Jokelan koulusurmien aikaiset tapahtumat sekä Jokelan kouluammuskelut kokonaisuutena ja niiden tapahtumapaikka. Puolestaan koulusurmien jälkeiset asiat tutkimuksessani ovat koulusurmista seuranneita tunteita. Tutkimusaineistoni sanomalehdissä käytetään myös sellaisia metaforisia ilmauksia, jotka liittyvät koulusurmista seuranneisiin tunteisiin mutta ovat samalla myös koulusurmille tai niiden tapahtumapaikalle annettuja nimityksiä tai kuvaavat koulusurmien aikaisia tapahtumia.

Toiminnallisella ulottuvuudella kiinnitin huomiota metaforien funktioihin yhtäältä koulusurmien järkyttävyyden tehostamisessa ja lieventämisessä sekä toisaalta surun ja järkyttymisen tunteiden korostamisessa ja lieventämisessä. Metaforien lisäksi myös funktioissa on mahdollista erottaa hierarkkisia suhteita: koulusurmien järkyttävyyden tehos-

taminen ja tunteiden järkyttävyyden korostaminen perustuvat tunteisiin vetoamisen ja asenteen ilmaisemisen funktioon, kun taas järkyttävyyden lieventäminen sisältyy asian käsittelyä ja ymmärtämistä helpottavaan funktioon.

Tutkimustulosteni mukaan sekä Helsingin Sanomissa että Ilta-Sanomissa käytetään enemmän koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia kuin lieventäviä metaforia. Koulusurmien järkyttävyyttä tehostetaan etenkin kuvaamalla tappamisen säälimättömyyttä. Tällaisissa metaforissa koulusurmat käsitetään sodaksi, teloitukseksi, teurastukseksi tai metsästykseksi. Myös esimerkiksi vereen ja haavoittumiseen sekä kuoleman kauhistuttavuuteen assosioituvat metaforiset ilmaukset, kuten *verilöyly*, *syvä viilto turvallisuuden tunteeseen* ja *kuoleman talo* tehostavat koulusurmien järkyttävyyttä. Myös tunteiden järkyttävyyttä korostavia metaforia käytetään tunteiden järkyttävyyttä lieventäviä metaforia enemmän molemmissa aineistoni lehdissä.

Jokelan koulusurmien järkyttävyyttä tehostavia metaforia voi pitää merkinä aineistoni sanomalehtien sensaatiohakuisuudesta. Väkivaltaisuuden ja brutaaliuden tehostaminen on keino lisätä valmiiksi järkyttävänkin tapahtuman uutisarvoa. Myös surun ja järkytyksen tunteiden korostamisen voi ajatella liittyvän uutisarvon lisäämiseen. Kun journalismin kielessä annetaan iso rooli järkyttävälle tapahtumalle ja siitä seuraaville tunteille, tullaan samalla korostaneeksi tapahtuman ja tunteiden vaikuttavuutta. Journalismissa voi ajatella olevan vallalla uskomus siihen, että jutun shokeeraavuus saa yleisön kiinnostuneeksi.

Koulusurmien järkyttävyyttä lieventävien metaforien voi puolestaan nähdä liittyvän järkyttävän tapahtuman traumaattisuuteen. Näissä metaforissa oleellista on niiden kytkeytyminen koulusurmien käsittämättömyyteen, sillä lähes kaikki Jokelan koulusurmien järkyttävyyttä lieventävät metaforat muodostavat koulusurmista kuvan epätodellisena tapahtumana. Tällaiseen metaforisointiin liittyy ajatus karmean todellisuuden kieltämisestä. Näin korostetaan kuitenkin samalla koulusurmista seuranneiden tunteiden järkyttävyyttä; kokemus on niin surullinen ja traumaattinen, että sitä ei haluta uskoa todeksi.

Toisaalta voi myös pohtia sitä, onko myös järkyttävyyttä tehostavien ja korostavien metaforien esiintyminen pelkästään merkki yrityksestä myötäillä kulttuurisia arvo- ja moraalikäsitteitä (ks. Nikunen 2005: 82). Jos siis tapahtuma on kulttuurisesti poikkeuksellisen käsittämätön, onko myös järkyttävyyttä tehostavien ja korostavien metaforien käyttö merkki vain tällaisesta käsittämättömyydestä? Tähän kysymykseen ei varmasti-kaan ole olemassa yksiselitteistä vastausta. Esimerkiksi kysely, jossa toimittajilta tiedusteltaisiin, millaisina he itse kokevat tällaiset poikkeuksellisen järkyttävää tapahtuvaa kuvaavat metaforiset ilmaukset ja miksi he niitä mahdollisesti käyttävät, voisi antaa jonkinlaisen vastauksen tähän kysymykseen. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että kaikkien kielellisten valintojen syyt eivät välttämättä ole kielenkäyttäjän itsensä tietoisuudessa.

Erityisesti Jokelan koulusurmiin liittyvien teatterimetaforien analysointi paljastaa ylemmän tason käsitteellisten metaforien olevan tutkijalle hyödyllisiä työvälineitä metaforien tulkinnassa. Vaikka tragedia, draama ja murhenäytelmä ovat epätodellisia, on teatteri kuitenkin myös viihdettä. Suhtautuminen väkivaltaiseen tapahtumaan viihteenä ja tällaisen ajattelutavan mahdollinen näkyminen journalismin metaforissa olisi mielenkiintoinen lähtökohta jatkotutkimukselle. Väkivallan ja viihteen välisen yhteyden löytymiseksi aineisto pitäisi valita riittävän pitkältä aikaväliltä, mikä mahdollistaisi metaforien evoluution selvittämisen. Teatterimetaforien lisäksi muidenkin viihteen lähdealueelta peräisin olevien metaforien löytyminen toisi vahvistusta ajatukselle väkivallan ja viihteen välisestä yhteydestä. Jos teatterimetaforien käyttö väkivallasta puhuttaessa on merkki suhtautumisesta väkivaltaan viihteenä, voidaan myös Jokelan koulusurmien nimityksiä *tragedia*, *draama* ja *murhenäytelmä* pitää selvästi sanomalehtien sensaatiohakuisuuden ilmentyminä myös koulusurmien, ei vain tunteiden, kuvailussa. Mikäli väkivalta käsitetään kulttuurissamme viihteksi, voi tällaisen ajattelutavan olettaa näkyvän käytännössäkin. Väkivaltaista tapahtumaa kuvaavat teatterimetaforat voivat siis olla mahdollisia juurimetaforia.

Puolestaan tunteiden järkyttävyyttä lieventävien metaforien sekä myös tunteiden kuvaamisessa neutraalien metaforien voi katsoa olevan ilmentymiä median työskentelystä trauman parantamiseksi, sillä niissä näkökulmana on järkyttävästä tapahtumasta selviä-

minen (ks. Ross 2003). Aineistossani tunteiden järkyttävyyttä lieventävät sekä tunteiden kuvaamisessa neutraalit metaforat ovat kulttuurisia diskurssimetaforia, joiden avulla koulusurmien jälkeen vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta pyritään määrittelemään korostamalla traumaattisesta tapahtumasta selviämistä. Siinä missä tunteiden järkyttävyyttä korostavat metaforat on mahdollista tulkita surun ja järkytyksen tunteilla mäsäilyksi, jopa surupornoksi, eivät tunteiden järkyttävyyttä lieventävät eivätkä neutraalit metaforat anna tällaiselle tulkintatavalle oikeutta.

Vertailu Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien välillä osoittaa, että koulusurmia edeltävien asioiden, itse koulusurmien sekä niiden jälkeisten tunteiden kuvaamisessa metaforia käytetään näissä sanomalehdissä hyvin samantapaisesti. Tutkimustulokseni Jokelan koulusurmiin liittyvistä metaforista puoltavat sitä ajatusta, että vertailtaessa ilta- ja päivälehtien tapaa uutisoida Jokelan koulusurmista, tulee näiden lehtityyppien välillä esiin tavallista enemmän yhteisiä piirteitä (ks. Raittila ym. 2008: 121).

Toisaalta eri juttutyyppeiden erilaiset lukumäärät paljastavat eroavaisuuksia Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien tavoissa kertoa Jokelan koulusurmista ja niihin keskeisesti liittyvistä asioista. Aineistoni juttutyypit määrittelin niiden ajallisten kehysten sekä tilakehysten perusteella. Juttutyyppeiden ajalliset kehykset määrittyvät samalla tavalla kuin metaforien ajalliset kehykset. Puolestaan tilakehyksissä keskeistä on, kuinka laajasta näkökulmasta juttu on kirjoitettu. Tutkimusaineistoni jutuissa suppein tilakehys on yksilötaso ja laajin tilakehys yhteiskunnallinen taso. Juttutyyppeiden perusteella Ilta-Sanomat kertovat Jokelan koulusurmista sensaatiohakisemmin kuin Helsingin Sanomat. Koska tarkastelin tutkimusaineistoni lehtiä kokonaisuuksina, en juttutyyppejä eritellen, tarvitsee juttutyyppeiden tilakehysten ja metaforien välisen suhteen selvittäminen jatkotutkimusta. Tällaisessa jatkotutkimuksessa voisi selvittää esimerkiksi, käytetäänkö yksilötasoa ja yhteiskunnallista tasoa edustavissa jutuissa erilaisia metaforia.

Varsinkin journalismin kielenkäytössä metaforia käytetään useissa funktioissa yhtä aikaa. Periaatteessa jokaisen journalismin kielessä ja kulttuurissamme vakiintuneen ilmauksen käytön voi nähdä aineistossani toteuttavan faattista funktiota, joka tarkoittaa tapaa käyttää yleisölle ennalta tuttuja ilmauksia kanavan auki pitämiseksi. Metaforat to-

teuttavat journalismin kielessä myös poeettista funktiota, sillä huolimatta siitä, käytetäänkö kieliyhteisölle tuttuja vai nokkelan journalistin keksimiä uusia metaforia, tuovat metaforiset ilmaukset aina tekstiin väriä.

Metaforisointi on yksi tapa antaa ympärillämme tapahtuville asioille merkityksiä, joten metaforatutkimus paljastaa Jokelan koulusurmille annetuista merkityksistä vain pienen osan. Esimerkiksi kehysanalyysin avulla olisi mahdollista saada laajempi kuva siitä, millaisia merkityksiä Jokelan koulusurmille mediassa annetaan. Metafora-analyysi ja kehysanalyysi ovat sukulaismenetelmiä, sillä metaforisointikin on kehystämistä: jonkin tapahtuman merkityksellistämistä (ks. esim. Horsti 2005). Kehysanalyysin avulla olisi mielenkiintoista tarkastella laajemmin sensaatiohakuisuuden ilmenemistä ja työskenteleä trauman parantamiseksi medioiden tavoissa uutisoida järkyttävistä ja väkivaltaisista aiheista.

Tiedotusvälineiden kieli on vuorovaikutuksessa ympäröivän kulttuurin kanssa (ks. Gamson & Modigliani 1989: 2). Yleensä on mahdoton antaa tyhjentävää vastausta siihen, missä jokin tietty ilmaus on ensimmäisenä otettu käyttöön. Se, mitä ihminen ilmaisee kielen avulla, kuvastaa hänen yritystään hahmottaa todellisuutta. Tullakseen useampien yhteisön jäsenten suosimaksi on todellisuuden merkityksellistämisen tavassa oltava jotakin sellaista, joka vastaa heidän käsityksiään tai kokemuksiaan maailmasta. Jokin tapa merkityksellistää todellisuutta kielen avulla voi olla myös niin hyvin oivallettu tai paljon toistettu, että se muuttaa yhteisön jäsenten aiempia käsityksiä.

Voi kuitenkin pitää oletettavana, että on olemassa jokin raja sille, kuinka syvästi valitsemiin ajattelutapoihin voi puuttua. Monet käsitykset ovat niin syvästi kulttuurin juurtuneita, että ne säilyvät yhteisössä muuttumattomina, vaikka sukupolvet vaihtuvat. Jotkin ajattelutavat ovat puolestaan niin perustavanlaatuisia ihmisen kognitiolle, että niihin on jopa mahdoton vaikuttaa. Kulttuurimme sisällä esimerkiksi surun suhtautumiseen voi vaikuttaa se, jos mediassa alettaisiin merkityksellistää surun tunteen kokemista vahvistumisena vahingoittumisen sijaan. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä, että psyykinen käsitetään fyysiseksi. Kulttuurissa voidaan siis havaita useampia samaan perusoletuk-

seen pohjautuvia ajattelutapoja, jotka kilpailevat keskenään todellisuudelle annettavista merkityksistä. Kielenkäyttö on merkityksellistä, koska se on myös yksilöllistä.

Vaikka merkittävät muutokset kulttuurissa tapahtuisivatkin hitaasti, Jokelan käsittämättömät tapahtumat 7.11.2007 kuitenkin koettelivat ennenkokemattomalla tavalla suomalaista yhteiskuntaa ja suomalaisuutta. Myös suomalainen kulttuuri joutui arvioinnin kohteeksi pohdittaessa, miksi jotakin näin järkyttävää ja brutaalia tapahtui yhteisössämme. Medialla on keskeinen rooli siinä, miten suomalaista kulttuuria rakennetaan ja uusinnetaan Jokelan koulusurmien jälkeen.

LÄHTEET

- Aitchison, Jean (2003). From Armageddon to war: the vocabulary of terrorism. Teoksessa: *New Media Language*, 193–203. Toim. Jean Aitchison & Diana M. Lewis. London: Routledge.
- Aristotle (1996). *Poetics*, kääntänyt Malcolm Heath. London: Penguin Books.
- Aristotle (2007). *Poetics*, kääntänyt S. H. Butcher. The Internet Classics Archive. Lainattu 17.10.2007: <http://classics.mit.edu/Aristotle/poetics.mb.txt>
- Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994, alkuperäinen 1966). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. (The Social Construction of Reality, kääntänyt Vesa Raiskila)*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bird, S. Elizabeth (2000). Audience Demands in a Murderous Market. Tabloidization in U.S. Television News. Teoksessa: *Tabloid Tales. Global Debates over Media Standards*, 213–228. Toim. Colin Sparks & John Tulloch. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Black, Max (1993). More about metaphor. Teoksessa: *Metaphor and Thought*. Second edition, 19–41. Toim. Andrew Ortony. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blomqvist, Outi (1996). Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, 131–150. Toim. Jyrki Kalliokoski. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Brayne, Mark (2007). Trauma ja journalismi. Opas journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille (kääntänyt Marja Hakola). Lainattu 31.3.2008: <http://www.viestinet.org/liitetiedostot/SL/wwwSuomi/2/9/163/traumajournalismi.pdf>
- Cacciari, Cristina (1998). Why Do We Speak Metaphorically? Reflections on the Functions of Metaphor in Discourse and Reasoning. Teoksessa: *Figurative Language and Thought*, 119–157. Toim. Albert N. Katz, Cristina Cacciari, Raymond W. Gibbs, Jr. & Mark Turner. New York: Oxford University Press.
- Consalvo, Mia (2003). The Monsters Next Door: Media Constructions of Boys and Masculinity. *Feminist Media Studies* 3: 1, 27–45.
- Dart Center for Journalism & Trauma (2008). About the Dart Center. Mission Statement. Lainattu 31.3.2008: <http://www.dartcenter.org/about/mission.php>
- Di Prete, Laura (2006). "Foreign Bodies". *Trauma, Corporeality and Textuality in Contemporary American Culture*. New York: Routledge.

- Dworznic, Gretchen (2006). Journalism and trauma. How reporters and photographers make sense of what they see. *Journalism Studies* 7: 4, 534–553.
- Eagleton, Terry (2003). *Sweet Violence. The Idea of the Tragic*. Malden: Blackwell Publishing.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. New York: Longman Publishing.
- Gamson, William A. & Andre Modigliani (1989). Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology* 95: 1, 1–37.
- Gibbs, Raymond W., Jr. (1993). Process and products in making sense of tropes. Teoksessa: *Metaphor and Thought*. Second edition, 252–276. Toim. Andrew Ortony. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, Erving (1986, alkuperäinen 1974). *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Halliday, M.A.K. (1973). *Explorations in the Functions of Language*. London: Edward Arnold.
- Heikkinen, Vesa (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hellsten, Iina (1997). *Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Sarja A90/1997.
- Hellsten, Iina (1998). Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa: *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*, 64–92. Toim. Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Hellsten, Iina (2002). *The Politics of Metaphor. Biotechnology and Biodiversity in the Media*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Acta Universitatis Tamperensis 876.
- Hellsten, Iina (2008a). RE: kysymys väkivallan metaforista. Sähköpostiviesti Maria Eroselle 21.1.2008.
- Hellsten, Iina (2008b). Re: metaforista :). Sähköpostiviesti Maria Eroselle 25.1.2008.
- Herkman, Juha (2005). *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markkinoituminen ja televisioituminen*. Tampere: Vastapaino.

- Horsti, Karina (2005). *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 471. Lainattu 30.6.2008: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6423-0.pdf>
- Hosiaislouma, Yrjö (2003). *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Hsiang, Iris Chyi & Maxwell McCombs (2004). Media salience and the process of framing: coverage of the Columbine school shootings. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 81: 1, 22–35.
- Hultén, Lars, J (1990). *Reportaget som kom av sig*. Stockholm: Stockholms universitet, Institution för journalistik, medier och kommunikation.
- Hultén, Lars, J (1996). *Journalistikens villkor. Om plikten att informera och lusten att berätta. Andra utgåvan*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Jakobson, Roman (1980). *The framework of language*. Ann Arbor: University of Michigan.
- Jemphrey, Ann & Eileen Berrington (2000). Surviving the Media: Hillsborough, Dunblane and the press. *Journalism Studies* 1: 3, 469–483.
- Journalismikritiikin vuosikirja* (2008). Toim. Maarit Jaakkola. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö. Lainattu 23.4.2008: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/1797-6014.pdf>
- Julkisen sanan neuvosto (2008). Ratkaisu. Lainattu 5.6.2008: <http://www.jsn.fi/Default.aspx?d=928>
- Kalliokoski, Jyrki (1996). Kieli, tunteet ja ideologia uutisteksteissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, 37–97. Toim. Jyrki Kalliokoski. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kangasluoma, Laura (2008). Tutkijana räjähdysalttiilla vyöhykkeellä. Teoksessa: *Journalismikritiikin vuosikirja 2008*, 33–37. Toim. Maarit Jaakkola. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö. Lainattu 23.4.2008: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/1797-6014.pdf>
- Kansallinen Mediatutkimus (2008). KMT Lukija 2007. Lainattu 18.3.2008: http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_Lukija_2007_tiedote.pdf
- Kantola, Janna (2003). Runoja, metaforia ja symboleja. Teoksessa: *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. 2.* painos, 272–289. Toim. Outi Alanko & Tiina Käkelä-Puumala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Katz, Albert N. (1998). Figurative language and Figurative Thought. A Review. Teoksessa: *Figurative Language and Thought*, 3–43. Toim. Albert N. Katz, Cristina Cacciari, Raymond W. Gibbs, Jr. & Mark Turner. New York: Oxford University Press.
- Kivivuori, Janne, Sari Kemppi & Mirka Smolej (2002). *Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Koski, Mauno (1992). Erilaisia metaforia. Teoksessa: *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*, 13–32. Toim. Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kunelius, Risto (2003). *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. 5.–6. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George & Mark Turner (1989). *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George (1993). The contemporary theory of metaphor. Teoksessa: *Metaphor and Thought*. Second edition, 202–251. Toim. Andrew Ortony. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leech, Geoffrey N. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Leino, Pentti (1999). *Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Polysemia – kielen moniselitteisyys*. 2. painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- McCorkle, Suzanne (1991). War Metaphors in Popular Magazines. *Journal of the Northwest Communication Association* 19: 1, 47–58.
- Muikku-Werner, Pirkko & Erkki Savolainen (1999). Ilmaisun lieventäminen ja tehostaminen. Lainattu 1.6.2008: <http://www.internetix.fi/opinnot/opintojaksot/8kieletkirjallisuus/pragmatiikka/tehostam.html#Hyperbola%20ja%20litoteesi>
- Muschert, Glenn W. & Dawn Carr (2006). Media salience and frame changing across events: coverage of nine school shootings, 1997–2001. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 83: 4, 747–766.
- Muschert, Glenn W. (2007). Research in School Shootings. *Sociology Compass* 1: 1, 60–80.

- Mustaparta, Eila (1996). Juna, jolla ei ole paluuvuoroa. EY-metaforat poliitikkojen retoriikassa. Teoksessa: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, 168–183. Toim. Jyrki Kalliokoski. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Nieminen, Hannu & Mervi Pantti (2004). *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Nikanne, Urpo (1992). Metaforien mukana. Teoksessa: *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*, 60–78. Toim. Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nikunen, Minna (2005). *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Acta Electronica Universitatis Tampensis 422. Lainattu 17.9.2008: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6257-2.pdf>
- Onikki, Tiina (1992). Paljon pystyssä. Teoksessa: *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*, 33–59. Toim. Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ortony, Andrew & Lynn Fainsilber (1987). The role of metaphors in descriptions of emotions. *Theoretical Issues In Natural Language Processing*, 181–184. Lainattu 22.7.2008: <http://www.aclweb.org/anthology-new/T/T87/T87-1037.pdf>
- Palmgren, Marja-Leena (1986). *Johdatus kirjallisuustieteeseen*. Porvoo jne.: WSOY.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja* 1–3 (1990–1994). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Painatuskeskus.
- Raittila, Pentti, Katja Johansson, Laura Juntunen, Laura Kangasluoma, Kari Koljonen, Ville Kumpu, Ilkka Pernu & Jari Väliaverronen (2008). *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö. Lainattu 2.6.2008: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7376-0.pdf>
- Richards, I.A. (1979, alkuperäinen 1936). *The Philosophy of Rhetoric*. New York: Oxford University Press.
- Ross, Gina (2003). *Beyond the Trauma Vortex. The Media's Role in Healing Fear, Terror, and Violence*. Berkeley, California: North Atlantic Books.
- Salmela, Kreetta (2008). Jokela – tiedonhankinnan tulikoe. Kansalaisvinkit ja silminnäkijäkertomukset kriisiuutistilanteissa. Teoksessa: *Journalismikritiikin vuosikirja 2008*, 7–16. Toim. Maarit Jaakkola. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö. Lainattu 23.4.2008: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/1797-6014.pdf>

- Sanomalehtien liitto (2007). Trauma ja Journalismi -opas. Lainattu 31.3.2008: http://www.sanomalehdet.fi/index.php?valittu_id=2&valittu_aid=9&paaotsikko_d=163&paaotsikko_id=2&sisalto_id=325&kieli=
- Sanomalehtien liitto (2008). Sanomalehden määritelmä. Lainattu 18.3.2008: http://www.sanomalehdet.fi/index.php?valittu_id=6&sisalto_id=63&paaotsikko_id=6&kieli=
- SanomaWSOY (2007). Sanomalehdet. Lainattu 18.2.2008: <http://www.sanoma-soy.fi/content.aspx?f=2187>
- Searle, John R. (1993). Metaphor. Teoksessa: *Metaphor and Thought*. Second edition, 83–111. Toim. Andrew Ortony. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sharrett, Christopher (1999). Introduction. Teoksessa: *Mythologies of Violence in Post-modern Media*, 9–20. Toim. Christopher Sharrett. Detroit: Wayne State University Press.
- Shore, Bradd (1996). *Culture in Mind. Cognition, culture and the problem of meaning*. New York: Oxford University Press.
- Simpson, Roger A. & James G. Boggs (1999). An exploratory study of traumatic stress among newspaper journalists. *Journalism & Communication Monographs* 1: 1, 1–26.
- Sipola, Simo (1998). Lisää koskettavuutta – Miten käy uutisen? Teoksessa: *Journalismia! Journalismia?*, 83–98. Toim. Anu Kantola & Tuomo Mörä. Porvoo jne.: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- So, Clement Y.K. (1987). The Summit as War: How Journalists Use Metaphors. *Journalism Quarterly* 64: 2, 623–626.
- Sparks, Colin (2000). Introduction. Teoksessa: *Tabloid Tales. Global Debates over Media Standards*, 1–40. Toim. Colin Sparks & John Tulloch. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko (2008). Kirkkovuoden värit ilmentävät pyhien aiheita. Lainattu 11.7.2008: <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/C759EE4D86940620C225708300479A3E?OpenDocument&lang=FI>
- Syrjälä, Hanna (2007). *Väkivalta lööppijulkisuudessa*. Tampere: Tampereen yliopisto. Lainattu 20.3.2008: <http://www.uta.fi/jourutkimus/Looppitutkimus.pdf>
- Tommila, Päiviö & Raimo Salokangas (1998). *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.

- Varis, Markku (1998). *Sumea kieli. Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vervaeke, John & John M. Kennedy (1996). Metaphors in language and thought. Falsification and multiple meanings. *Metaphor and Symbolic Activity* 11: 4, 273–284.
- Weaver, C. Kay & Cynthia Carter (2006). Media violence research in the twenty-first century. A critical intervention. Teoksessa: *Critical Readings: Violence and the Media*, 1–26. Toim. C. Kay Weaver & Cynthia Carter. Maidenhead & New York: Open University Press.
- Wilson, John (1990). *Politically Speaking. The Pragmatic Analysis of Political Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Zinken, Jörg, Iina Hellsten & Brigitte Nerlich (2008). Discourse metaphors. *Body, Language and Mind 2: Sociocultural Situatedness*, 363-385. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.
- Zinken, Jörg (2008). Discourse metaphors: The link between figurative language and habitual analogies. Lainattu 11.4.2008: <http://www.port.ac.uk/departments/academic/psychology/staff/downloads/filetodownload,68132,en.pdf>

TUTKIMUSAINEISTO

HELSINGIN SANOMAT (58 juttua)**Uutiset (HS, 25 kpl):**

HS U1 Ahola, Merituuli, Jukka Harju, Perttu Kauppinen & Lasse Kerkelä (2007). Ysiluokkalaiset näkivät rehtorinsa teloituksen (sisältää sivun A3 jutun ”Koululaiset näkivät kuinka rehtori ammuttiin pihalla”). HS 9.11.2007, A4.

HS U2 Ampujan isä omisti kitarasoolon pojalleen. HS 9.11.2007, A5.

HS U3 Auvinen täytti aseensa lippaan ainakin kuudesti. HS 10.11.2007, A5.

HS U4 Eduskunta keskeytti istuntonsa Jokelan ammuskelun takia. HS 8.11.2007, A7.

HS U5 Harju, Jukka (2007). Poliisi rakentaa Auvisen liikkeistä sekuntikartan. HS 12.11.2007, A5.

HS U6 Huhtanen, Jarmo (2007). Oikeusministeri asettaa lautakunnan tutkimaan Jokelan tapahtumia (sisältää sivun A3 jutun ”Lautakunta tutkii Jokelan tapahtumat”). HS 11.11.2007, A4.

HS U7 Jokelan uhreja muistetaan kirkoissa. HS 11.11.2007, A4.

HS U8 Jokelan koulun korjaustyöt alkoivat. HS 11.11.2007, A4.

HS U9 Jokelan oppilaat jatkavat Pertun koulussa ja kirkolla. HS 12.11.2007, A5.

HS U10 Koulunkäynti jatkuu Jokelassa maanantaina. HS 10.11.2007, A4.

HS U11 Koulusurmaaja ampui kahdeksan. HS 8.11.2007, A4.

HS U12 Moisio, Teppo & Leena Sandström (2007). Jokelan kirkossa suru kohdattiin yhdessä. HS 12.11.2007, A3.

HS U13 Netissä ihailaan Auvisen tekoa. HS 9.11.2007, A5.

HS U14 Opetushallitus päivittää sivuja kriisityön tueksi. HS 11.11.2007, A4.

HS U15 Räisänen, Kari (2007). Tuusulan ampuja ihanoi amerikkalaisia koulusurmaajia. HS 8.11.2007, A3.

- HS U16 Saarinen, Juhani (2007). Verkkoyhteisö löysi surmaajan nopeasti. HS 9.11.2007, A5.
- HS U17 Saarinen, Juhani (2007). Videot nostavat ampujaa sankariksi YouTubessa. HS 10.11.2007, A5.
- HS U18 Saavalainen, Heli, Kaja Kunnas & Kaisa Uusipaikka (2007). Espoon rehtorit jatkoivat seminaariaan vaikka kouluissa vallitsi hämmennys. HS 9.11.2007, A6.
- HS U19 Seuri, Ville (2007). ”Täällä makaa ruumiita kaikkialla”. HS 8.11.2007, A5.
- HS U20 Surun murtama Jokela hiljentyi muistamaan koulusurman uhreja. HS 9.11.2007, A3.
- HS U21 Tapahtumien kulku Jokelassa alkaa olla selvillä. HS 11.11.2007, A4.
- HS U22 Tuusula vetoaa: nuoret yöksi perheen pariin. HS 10.11.2007, A4.
- HS U23 Vainio, Riitta (2007). Osa oppilaista jäi torstaina yksin. HS 10.11.2007, A5.
- HS U24 Vuoristo, Pekka (2007). Eduskunta muisti uhreja. HS 9.11.2007, A7.
- HS U25 Vähäsarja, Irina (2007). Keskustelupalstoilla puitiin tapahtunutta. HS 8.11.2007, A7.

Taustajutut (HS, 8 kpl):

- HS T1 Ahola, Merituuli & Mikko Paakkanen (2007). Koulukiusattu nuorukainen rakensi oman elämänkatsomuksensa. HS 8.11.2007, A6.
- HS T2 Mykkänen, Pekka & Tiina Rajamäki (2007). Jokelan ampuja sai innoitusta Yhdysvalloista. HS 8.11.2007, A7.
- HS T3 Paakkanen, Mikko (2007). Vilkkaasta lapsesta Jokelan ampujaksi. HS 9.11.2007, A5.
- HS T4 Pietiläinen, Tuomo (2007). Ampuja kertoi käyttävänsä masennuslääkkeitä. HS 9.11.2007, A5.
- HS T5 Saarinen, Juhani (2007). Auvinen kertoi hyökkäyksestä etukäteen verkossa. HS 8.11.2007, A6.
- HS T6 Synkkää musiikkia. HS 8.11.2007, A6.

HS T7 Tiainen, Antti & Annamari Sipilä (2007). Aseenkantoluvan saa Suomessa helpommin kuin ajokortin. HS 9.11.2007, A5.

HS T8 Zidan, Aishi (2007). Kuoliko rehtori asemansa vuoksi. HS 9.11.2007, A6.

Haastattelut (HS, 4 kpl):

HS H1 Ahola, Merituuli, Kimmo Oksanen & Heli Saavalainen (2007). Ampuja tuli huutaen opettajaa kohti. HS 8.11.2007, A5.

HS H2 Heikkinen, Mikko-Pekka (2007). Abit Hyvinkäältä: Nuoret haluavat päästä julkisuuteen. HS 9.11.2007, A7.

HS H3 Pajari, Katriina (2007). ”Äiti, onko maailma turvallinen paikka?” HS 9.11.2007, A7

HS H4 Passi, Minna (2007). Jokela oli ennen rauhallinen pieni kylä. HS 9.11.2007, A6.

Asiantuntijahaastattelut (HS, 15 kpl):

HS A1 Bouquerel, Minna (2007). Nuorisopsykiatri: Mielenhäiriö ei synny hetkessä. HS 9.11.2007, A5.

HS A2 Harju, Jukka (2007). Suruviestiä vieneellä papilla oli raskas työ. HS 9.11.2007, A4.

HS A3 Hautamäki, Jaakko (2007). Tappavia molemmat. HS 11.11.2007, D3.

HS A4 Huusko, Jukka (2007). Lukiolaisille on vähän mielenterveyspalveluja. HS 10.11.2007, A4.

HS A5 Liiten, Marjukka (2007). Opettajat: Metallinpaljastimet ja vartijat eivät estäisi väkivaltaa. HS 8.11.2007, A7.

HS A6 Liiten, Marjukka (2007). Suomen rehtorit: Rehtorit on jätetty kouluissa yksin. HS 9.11.2007, A6.

HS A7 Moisio, Teppo (2007). ”Jokainen täällä on menettänyt jonkun”. HS 12.11.2007, A5.

HS A8 Moisio, Teppo (2007). Ateistit ovat surutyössä oman ystäväverkostonsa varassa. HS 12.11.2007, A5.

HS A9 Nyt tarvitaan osaamista ja apua pitkään. HS 12.11.2007, D1.

HS A10 Paakkanen, Mikko, Tuomo Pietiläinen & Irina Vähäsarja (2007). Poliisi: internetiä on mahdoton valvoa. HS 9.11.2007, A4.

HS A11 Palm, Eeva & Tiina Rajamäki (2007). Kouluterveydenhuollon puutteet vaarantavat lasten perusoikeuksia. HS 9.11.2007, A6.

HS A12 Passi, Minna & Merituuli Ahola (2007). Uhrien omaisten toipuminen kestää useita vuosia. HS 8.11.2007, A7.

HS A13 Rajamäki, Tiina (2007). Psykiatri: Tapausta käsiteltävä oikein, ettei se herätä ihailua. HS 8.11.2007, A7.

HS A14 Saavalainen, Heli (2007). Psykologi: lapselle on kerrottava totuus. HS 9.11.2007, A7.

HS A15 Sandström, Leena (2007). Yritetään yhdessä eteenpäin. HS 12.11.2007, D1.

Reportaasit (HS, 3 kpl):

HS R1 Haikarainen, Riikka & Riitta Vainio (2007). Nuoret hakivat turvaa toisistaan. HS 9.11.2007, A7.

HS R2 Helsingin Sanomien työryhmä (2007). Jokela (sisältää sivun A3 jutun ”Hyvärisen perheen pitkät päivät”). HS 11.11.2007, D1–D3.

HS R3 Pajari, Katriina (2007). Jokelan koulu ei palaa ennalleen. HS 10.11.2007, A5.

Muut (HS, 3 kpl):

HS M1 Ampuja tappoi kahdeksan ja haavoitti lopuksi itseään vakavasti päähän. HS 8.11.2007, A5.

HS M2 Auvinen hankki aseensa kolme viikkoa aiemmin. HS 8.11.2007, A4–A5.

HS M3 Jokelan koulun musta keskiviikko. HS 9.11.2007, A4.

ILTA-SANOMAT (60 juttua + 4 etusivua)**Uutiset (IS, 17 kpl):**

IS U1 Autio, Sari (2007). Kahdeksan murhaa. IS 9.11.2007, 8–9.

IS U2 Autio, Sari (2007). Kuusi uhreista kuoli lähekkäin. IS 9.11.2007, 10–11.

IS U3 Halonen: Järkyttävää. IS 8.11.2007, 23.

IS U4 “Helpotusta hirvittävinä aikoina”. IS 9.11.2007, 18.

IS U5 Jäähyväiskirje omaisille. IS 9.11.2007, 9.

IS U6 Laukka, Minna (2007). Täyttä kauhua koulussa. IS 8.11.2007, 14–15.

IS U7 Laukka, Minna (2007). Terveystenhoitaja kuoli auttaessaan. IS 9.11.2007, 6.

IS U8 Laukka, Minna (2007). Valitsiko hän uhrinsa?. IS 10.–11.11.2007, 12–13.

IS U9 Lehti, Anu-Elina & Juri Vuortama (2007). Nettifirma vastustaa ennakkosensuuria. IS 9.11.2007, 19.

IS U10 Lähteenmaa, Kaija (2007). Puoliso kuoli suru-uutisen televisiosta. IS 8.11.2007, 21.

IS U11 Rehtori pelasti kymmeniä. IS 12.11.2007, 8–9.

IS U12 Sarkomaa: Keskustelkaa. IS 8.11.2007, 23.

IS U13 Surun päivä. IS 8.11.2007, 4–5.

IS U14 Tietokone tutkitaan tarkkaan. IS 12.11.2007, 10.

IS U15 Vanhanen: Syvä viilto. IS 8.11.2007, 23.

IS U16 Videot leviävät. IS 9.11.2007, 18.

IS U17 Vuortama, Juri (2007). Tappajan sanoma leviää verkossa. IS 9.11.2007, 18–19.

Taustajutut (IS, 14 kpl):

IS T1 ”Ex-tyttöystävä”: Ei minun syyni. IS 8.11.2007, 11.

- IS T2 Jaakkonen, Pasi (2007). Auvinen muuttui viime talvena. IS 8.11.2007, 10–11.
- IS T3 Jaakkonen, Pasi (2007). Outo elämä netissä. IS 9.11.2007, 16–17.
- IS T4 Laukka, Minna & Lauri Puintila (2007). Luokkatoverit pelkäsivät iskuja. IS 12.11.2007, 8–9.
- IS T5 Pansu, Pekka & Pasi Jaakkonen (2007). Tykkäsi ampumispeleistä. IS 8.11.2007, 6–7.
- IS T6 Pansu, Pekka (2007). “Hän puhui tappamisesta”. IS 8.11.2007, 9.
- IS T7 Pansu, Pekka (2007). Keskusteli fiksusti netissä. IS 8.11.2007, 11.
- IS T8 Pansu, Pekka (2007). Aseenkantolupa heltisi helposti. IS 9.11.2007, 12–13.
- IS T9 Parkkari, Jani (2007). Harjoitteliko ampuja pelaamalla?. IS 8.11.2007, 10.
- IS T10 Puintila, Lauri (2007). ”Arvasin, että se oli Pekka”. IS 8.11.2007, 6–7.
- IS T11 Puintila, Lauri (2007). Viimeinen kesä. IS 9.11.2007, 14–15.
- IS T12 Puintila, Lauri (2007). Aseluvan myöntänyt poliisi: Olisi hän saanut pimeänkin aseensa. IS 10.–11.11.2007, 13.
- IS T13 Vesala, Hanna (2007). Kolmiodraama netissä?. IS 9.11.2007, 16.
- IS T14 Vuortama, Juri (2007). ”Älkää syyttäkö muita teostani”. IS 8.11.2007, 8–9.

Haastattelut (IS, 18 kpl):

- IS H1 Elonen, Piia (2007). Ampuja juoksi perässä. IS 8.11.2007, 13.
- IS H2 Elonen, Piia (2007). “Ikävä on kova”. IS 9.11.2007, 7.
- IS H3 Elonen, Piia (2007). Tänään hän palaa kouluun. IS 12.11.2007, 4–5.
- IS H4 Mäkinen, Vesa (2007). Joni pääsi pakoon. IS 8.11.2007, 12–13.
- IS H5 Mäkinen, Vesa (2007). “Hän ampui kohti”. IS 8.11.2007, 13.
- IS H6a Mäkinen, Vesa (2007). Hyvästi ystävä. IS 9.11.2007, 4–5.
- IS H6b Elonen, Piia (2007). ”Hymy ei unohdu”, 5.
- IS H6c Jaakkonen, Pasi (2007). Pelikaverit surevat, 4.

- IS H6d Laukka, Minna (2007). 16-vuotias oli lahjakas koripalloilija, 4.
- IS H7 Mäkinen, Vesa (2007). Kuolema pysäytti naapuruston. IS 9.11.2007, 6.
- IS H8 Mäkinen, Vesa, Matias Orola & Satu Salminen (2007). Jokelan nuorten painajainen. IS 10.–11.11.2007, 6–7.
- IS H9 Neljä tuntia piilossa. IS 8.11.2007, 17.
- IS H10 Orola, Matias (2007). Tämä ylittää ymmärryksen. IS 8.11.2007, 22–23.
- IS H11 Pantsu, Pekka (2007). Hän uhrautui. IS 8.11.2007, 20–21.
- IS H12 Parkkari, Jani (2007). ”Erittäin lahjakas ihminen”. IS 8.11.2007, 21.
- IS H13 Puintila, Lauri (2007). Ampuja: Mitä teet täällä?. IS 8.11.2007, 15.
- IS H14 Salminen, Satu, Jani Parkkari & Minna Laukka (2007). Heitä suomi muisti. IS 12.11.2007, 6–7.
- IS H15 ”Sitä ääntä en unohda”. IS 12.11.2007, 9.
- IS H16 Suru mykisti Suomen. IS 9.11.2007, 20–21.
- IS H16a Kontiainen, Hannele (2007). Suru ja ahdistus pinnalla, 21.
- IS H16b Latva-Mantila, Pirjo (2007). Järkyttävää ilman paisuttelua, 21.
- IS H16c Moliis, Pekka (2007). Aikaa keskusteluille, 20.
- IS H16d Niiranen, Jussi (2007). Työ paras lääke, 20–21.
- IS H16e Suolanen, Kyösti (2007). Rukouksesta voimaa, 20.
- IS H16f Uotila, Markku (2007). Tieto vei yönet, 21.
- IS H16g Vuorinen, Terho (2007). Ystävän lähtö herkisti, 20.
- IS H17 Utula, Katri (2007). Luokkatoverit uskovat: Hän etsi meitä. IS 10.–11.11.2007, 12.
- IS H18 Äiti: Tärkeää palata arkeen. IS 12.11.2007, 5.

Asiantuntijahaastattelut (IS, 5 kpl):

IS A1 Autio, Sari (2007). Olisiko joku voitu pelastaa?. IS 8.11.2007, 18–19.

IS A2 Lähteenmaa, Kaija (2007). Hetki voimantunnetta. IS 8.11.2007, 11.

IS A3 Pantsu, Pekka (2007). Tappajat kohtaavat verkossa. IS 12.11.2007, 10.

IS A4 ”Pelon paikka”. IS 12.11.2007, 5.

IS A5 Salminen, Satu (2007). ”Älä sure yksin”. IS 8.11.2007, 26–27.

Reportaasit (IS, 4 kpl):

IS R1 Elonen, Piia (2007). Turvassa. IS 8.11.2007, 16–17.

IS R2 Manninen, Tuomas (2007). Kuoleman talossa. IS 10.–11.11.2007, 10–11.

IS R3 Muistamisen liekit. IS 10.–11.11.2007, 4–5.

IS R4 Vuortama, Juri (2007). Lohdutuksen sanat. IS 10.–11.11.2007, 8–9.

Muut (IS, 2 kpl):

IS M1 Kuusi uhreista kuoli lähekkäin (kuvio). IS 9.11.2007, 10–11.

IS M2 Näin surmaaja liikkui koulussa. IS 8.11.2007, 18–19.

Etusivut (IS, 4 kpl):

IS E1 Etusivu 8.11.2007: Järjetön tragedia.

IS E2 Etusivu 9.11.2007: Kouluterveydenhoitaja yritti auttaa – kuoli oppilaiden viereen.

IS E3 Etusivu 10.–11.11.2007: Luokkatoverit: hän jahtasi meitä.

IS E4 Etusivu 12.11.2007: Surmaaja valmisteli iskua kuukausia.

Liite 2. Surun murtama Jokela hiljentyi muistamaan koulusurman uhreja (HS U20).

1889 2007

HELSINGIN SANOMAT

PERJANTAINA 9. MARRASKUUTA 2007

PÄÄKIRJOITUS Politiikassa on aika sotiä, mutta myös aika sopia. A 2
VÄLIHUOMIO Neljä eri muistoa Jokelasta. Ritva Liisa Snellman A 6

KAUPUNGIN LAITA Kouluruoka maistuisi, jos siihen panostettaisiin. Pekka Lammi A 17
KANAVALLA Tämän pitäisi olla pakkokatseltavaa maamme eliitille. Outi Nyytjä D 9

Tänään 56 sivua

A KOTIMAA
KAUPUNKI
2&K

**Alpo Rusi saa valtiolta
suuret korvaukset**
KOTIMAA A 11

**Supon uusi pomo
lopettasi Rusi-ottelun**
KOTIMAA A 11

**Verkkomaailma
haastaa nuorisotyön**
KAUPUNKI A 16

Surun murtama Jokela hiljentyi muistamaan koulusurman uhreja

LEIF ROSKAS

► Koulun ympäristö täytti kynttilöistä, kirkossa pidettiin suljettu muistotilaisuus
 ► ”Onneksi omat lapseni ovat hengissä”, sanoo järkyttynyt äiti

HELSINGIN SANOMAT

► Surevat jokelalaiset muistivat torstaina koulunmurheen uhreja ja hakivat toisistaan turvaa. Solmittu koulukeskuksen lähistöllä vesäli jo samuvarhain muoria syyttämällä muistokymmiöitä. Koulun viressä ajateltavana monitoimilolasta tuli surevan muori-son kokoonnuomyölkä.

”Pappia tuli vessasta ja alkoi ampua”, muistelee yksi oppilasta keskiväkinä epäohruttua.

Satakunta koulukeskuksen oppilasta osallistui samalla Jokelan kirkossa pidettyä tiedoosuläit- suuteen.

Illalla kirkossa järjestettiin pel- kistään uhrin omaisille ja kou- lun velleille tarkoitettu muistotilai- suus.

Jokelalaisissa kodeissa mietittiin, miten kertoa tragediasta pienille lapsille. Tapaturmista silähtä- tineet lapset olivat pelotissaan torstaina.

”Tämä on hirveän raskaasta. En aina osaa antaa vastauksia, mutta olenne pohittineet kysymyksiä yhdessä”, sanoo äiti.

”Noloa myöntää, mutta pääl- limmäisessä mielenäni on ollut, että onneksi omat lapseni ovat hengissä.”

KOTIMAA A 4–A 7
PÄÄKIRJOITUS A 2
MIELIPIDE C 6–C 7

B ULKOMAA
TÄLLÄ
URHEILU

Siunaus-keuhmistä voi asakarella eri- läisä keuhkia. Kun niitä lautelee, ne jähmettyvät toisiinsa kiinni.

Lapset saivat lelusta huumeriikityksen

Kinassa valmistetut leluhelmet sisältävät kemialla, joka muuttuu elimistössä gammahuumeeksi. Miljoonia leluja on vedetty kaupoi- ta Suomessa ja muualla.

TAUOLU B 7

Liite 3. Ysiluokkalaiset näkivät rehtorinsa teloituksen (HS U1, A4).

A KOTIMAA
KAUPUNKI
SÄÄ

KOTIMAA

JOKELAN KOULUSURMAT

POLYTIIEKI, P. O. 00009 HANGOMA (09) 122 2320
Rakki (09) 122 2338, h.poltinika@h.fi
Jäsenpöytä (09) 122 600 tai 0800 09000
Tilaukset ja osoitteenmuutokset: www.hs.fi/kaupunkivaihto
0800 2222 tai (09) 122 611, faksi (09) 122 2327

Pekka-Eric Auvinen ampu iaseinän läpi useita laukauksia ruokalaan. Rikosylikomisario Göran Wennqvist kertoi arvioi paksun lasin heikentäneen laukausten voimaa ja antaneen oppilaille ja henkilökunnalle aikaa pata ikkunoista ulos tai kettion pihltoon. Ruokalassa ei kuollut ketään.

Ysiluokkalaiset näkivät rehtorinsa teloituksen

► Oikeuslääkärin mukaan ammuttuja ei olisi voitu pelastaa

Meriluoli Ahola
Jukka Harju
Petteri Kauppinen
Lasse Kerkelä
Helsingin uutiset

► Jonkko yhdeksäluokkalaisia

tila usko, ettei uhreja olisi voitu pelastaa, vaikka heidän olisi ollut mahdollisuus lähteä ulos ikkunoista ja karkata alueelta. Uiheskin osuneiden laukausten määrä vaihtelee muutamasta vajaan kahdeksan kymmeneen.

kohtaamistaan ihmisistä, osea et. Hän valittiin uhriensa roden- mälöisesti vastustajaväroijä. Lopuksi Auvinen ampui jär- soita ylikäsi. Poliisi järjeste- net loukkautuneita vesiä kello 13:53.

mit luokkin. Sellaisia esteitä illoivain pitkinä tunteina... Intereetin jättäminenä vi- tuopittiminen laakar Pekka- Eric Auvinen kirjoitti perheel- len Instagramiin. Siinä hän joi kyväit van- hemmilleen ja vihoitelti yhä- teikuntaa vastaan.

TAUSTA

Poliisi: Internetiä on mahdoton valvoa

► Neuvijetuloissa leviävää materiaalia on käytännössä mahdotonta valvoa, toteavat suomalaiset ylläpitäjät. Jokelan ampumajä Pekka- Eric Auvisella oli YouTube- sivustansa lisäksi profiili In- galleriassa ja Suomi24-sivus- toilla. Tappejan äärsäntreet

taja Jussi Halli. Valvoa epäilyttävistä käyt- täjistä tulee ylipäätös usnon ihmantojen kautta. In- galle- riassa sivuja ei ihmännettä.

Poliisissaan ei pysty valvo- man verkkoja niin, että kaikki ennakkovaroitukset tulisi... Meteerilla on sivuja vihjeden perusteella. Myös suojelupoliisi seuraa internetiä mutta vain omalla sektorillaan, johon kuuluvat terrorismin toijuna, vas- tavakoli ja äärihikliden seurana. Apuinspiallikko Petri Kauppien mukaan Jokelan tapauksella ei ollut suorin yhteyksiä Suomen toimintaan.

iltasanomat.fi

ILTA-SANOMAT

75 vuotta

TORSTAI 8.11.2007 HINTA 1,20 € TV-LEHDEN KANSSA 2,20 € IS VEIKKAAJAN KANSSA 3,20 € IS NHL:N KANSSA 2,20 €

ERIKOIS

”JÄRJETÖN TRAGEDIA

► Kello 12.04 Pekka Airvinen oli toteuttanut suunnitelmansa ► Muutamassa minuutissa kahdeksan ihmistä kuoli ► Jokelan koulusta tuli kauhun ja surun näyttämö IS-RAPORTTI SIVUT 4-27

002147 - 0745 ★★ No 260
6 414880 021477

REHTORI UHRASI ITSENSÄ OPPILAISENSA PUOLESTA

20 | IITÄ-SANOMAT

JOKELAN TRAGEDIA

PERJANTAINA 9. 11. 2007

PERJANTAINA 9. 11. 2007

JOKELAN TRA

SURU MYKISTI SUOMEN

Aikaa keskusteluille

PERNA WOLFF

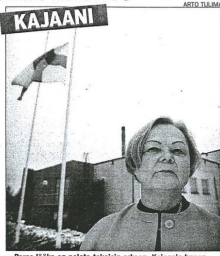
Kajaani

► Siniristilippu liehuu apaatisti puolitangossa. Muutamia lumihirtareita pönsäilee maahan. Poliisilaitoksen kullamalla sijaisvaltia kokon epävirallisella tukkapakkauksella on hiljaisuus. Yli 800 oppilaan Kajaanin lukion tuusulan jyrkkytävän verteen kastuuta aloitettiin ja keskiviikkona, koulupäivän viime hetkellä.

– Jo eilen puoli neljän aikaan kerroin tapahtuneesta oppilaille keuhkotaucon kaarta. Maistutin oppilaita ja oppilaita niitä, että astetta keskustelemalle tulee löytyä aikaa, rehtori Tuuli Romppainen kertoo.

Puoli kymmenestä jyrkkytyn saunavauksen yhteydessä vietettiin hiljainen hetki uhrien muistoksi.

– Jos jollakin on tarvetta puhua asiasta, niin asiasta tulee käydä läpi opistekoloiden kanssa, rehtori kirjoittaa.

– Perna läike on palata takaisin arkeen, Kajaanin lyseon rehtori Tuuli Romppainen sanoo.

– Kuratorit pöivyytä, mikäli nuoret haluuve käydä keskustelussa hänen kanssaan. Perna läike on kutsun palata takaisin arkeen, Romppainen pohtii.

KUUSANKOSKI

Rukouksesta voimaa

KYVÄSTI SIJALAINEN

Kuusankoski

► Aikurimet ja Meija Pirtta pitävät oppilaiden ja opettajien loppamista surun keskellä voimavaroja.

– Olemme puhuneet paljon Jokelan tapauksista heillä ammatti, Eina Maano toissa.

Toin historiantokoyry myskin matkustamisen turtta toisarvoisella.

Tyttöjen ja heidin koulu-

verrointa toistapäivä alkua yhdeksältä äidinkielen ko-

leilla. Sitä ennen Kuusan-

kosken seurakunnan seur-

kuntapastori Minna Tanska

pitää herän saunavau-

ken Rukouksessa pyydetään voimaa Jokelan kouluksuk-

sen uhrien omille.

– Pidemmä hiljaisen het-

ken, Eina Maano kertoo herästä, niin minunsa he-

lännyttä hetkeä, jona sääntö-

mys laskutui kokkaan.

Sokkoinen Jokelan ta-

pahtumista tavoitti lukkolo-

tytöt netin ja radion välily-

teillä. Sen jälkeen ilmeisiä

ja iltä menivätkin suru-

uften seuramassa.

– Hän oli samankäinen

poika kuin me. Se olisi voinut

tapautua täällä he potuut.

Työt arvioivat, että vart-

oinin sijaan pitäisi järjestää

omavoina hetkeä, jotta Jo-

kelan tapahtumat eivät tois-

tu.

Ystävän lähtö herkisti

TERHO VUORINEN

Kuusankoski

Kuusankosken lukion d Maano (vas.) ja Meija koskisen kouluksuk kesken erittäin tarpee-

